ពន្លឺ

នាវាត្រៃលោក

និង

នាវាត្រៃលក្ខណ៍

វិបស្សនាបញ្ញាធម្មបរិយាយ

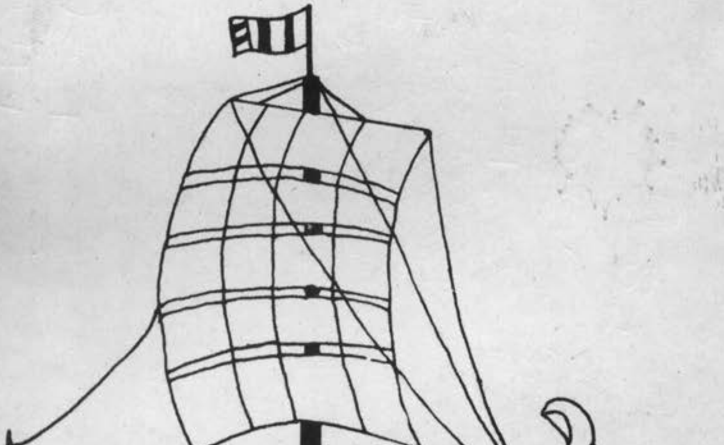

CA 41

ពន្លឺ

នាទាត្រៃលោក

និង

នាទាត្រៃលក្ខណ៍

វិបស្សនាបញ្ញាធម្មបរិយាយ

រៀបរៀង

ដោយ

សិរីបញ្ញា ភិក្ខុ ឱក - ណែម

នធីសម៉ិធាភាម (មហាពោធិ)

ព. ស ២៥១០ គ. ស ១៩៦៧

ពាក្យប្រារព្ធ

បុព្វហេតុនាំអោយសៀវភៅនេះកើតឡើង ដោយអាស្រ័យហេតុពីរយ៉ាងគឺ

១- ដោយអាស្រ័យអភូតហេតុនៃនិបាសកពីររូបគឺ ឈ្មោះ **សញ្ញា ១** ឈ្មោះ **វិញ្ញាណ ១** ចូលទៅក្រាបថ្វាយបង្គំទូលសួរបញ្ហាធម៌ អំពីនាវាត្រៃលោក នាវាត្រៃលក្ខណ៍ នឹងវិបស្សនាកម្មដ្ឋាន ចំពោះ **ព្រះបញ្ញាអាភា** សុំអោយលោកសំដែងបំភ្លឺផ្លូវវិបស្សនាធុរៈ ជាមាគ៌ាដ៏ត្រង់ឆ្ពោះទៅកាន់មគ្គផល និព្វានដើម្បីទុកជាវត្តប្រតិបត្តិសម្រាប់អ្នកវិបស្សនាយានិកតទៅ ។ ព្រះបញ្ញាអាភា បានសំដែងពន្យល់អំពីរឿងនោះយ៉ាងទូលំទូលាយតាំងពីដើមដរាបដល់ចប់ហើយ អ្នកសញ្ញា នឹងវិញ្ញាណ មានសេចក្តីសុខសោមនស្សជ្រះថ្លាជាខ្លាំង ដរាបបន្លឺឧទានវាចាថាពីរោះណាស់ៗច្បាស់ណាស់ៗ ល្មមជាវត្តប្រតិបត្តិបានហើយ។

២- ដោយយល់ឃើញថា នាវាត្រៃលោក នាវាត្រៃលក្ខណ៍ នឹងវិបស្សនាកម្មដ្ឋាននេះ អាចបានជាប្រទីបមួយ សម្រាប់ជួយបំភ្លឺផ្លូវវិបស្សនាធុរៈ មួយភាគយ៉ាងធំ ចំពោះអ្នករាប់អានព្រះពុទ្ធសាសនា ទាំងជាគោលធម៌អាចនាំដំណើរអ្នកបដិបត្តិឆ្ពោះទៅរកមគ្គផល និព្វាន បានទៀតផង។

អាស្រ័យហេតុទាំងពីរយ៉ាងនេះហើយ ទើបខ្ញុំមានកម្លាំងព្យាយាមរៀបរៀងរឿងនេះឡើង ដរាបបានសម្រេចជាសៀវភៅមួយ ឱ្យឈ្មោះថា **នាវាត្រៃលោក នាវាត្រៃលក្ខណ៍** និង**វិបស្សនាបញ្ញាធម្មបរិយាយ**។

ក្នុងផ្ទៃសៀវភៅនេះ ខ្ញុំតាំងពាក្យចោទ-ឆ្លើយដូចជាមានមនុស្ស ៣ នាក់សាកសួរគ្នាគឺ **អ្នកសញ្ញា១ អ្នកវិញ្ញាណ ១ ព្រះបញ្ញាអាភា ១** ។ ខ្ញុំសង្ឃឹម

ទុកថា លោកអ្នកអាន នឹងលោកអ្នកបដិបត្តិទាំងឡាយ ដែលអាននឹងបដិបត្តិដោយប្រើវិចារណប្បញ្ញាប្រកបផង មុខជានឹងឃើញច្បាស់នូវធម៌ពិត ធម៌មែនដោយខ្លួនឯង ក្នុងរយៈកាលមួយពុំខានឡើយ។

ខ្ញុំសូមអភ័យអំពីសំណាក់លោកអ្នកប្រាជ្ញទាំងឡាយគ្រប់ប្រភេទ ទោះអ្នកប្រាជ្ញខាងផ្លូវវិបស្សនាធុរៈក្តី អ្នកប្រាជ្ញខាងផ្លូវគន្ថធុរៈក្តី បើអានទៅហើយឃើញមានវិបត្តិ ឬផ្តាំផ្គងត្រង់ន័យណាមួយ សូមមេត្តាកែតម្រូវអោយបានត្រឹមត្រូវល្អផង ដើម្បីជាកិច្ចអនុគ្រោះ ចំពោះព្រះពុទ្ធសាសនា ។ កាលខ្ញុំរៀបរៀងចប់សព្វគ្រប់ហើយ បានប្រគេនទៅភិក្ខុ **ឧត្តមត្ថេរប្បបញ្ញោ លុយ-ឡេឿន** អរញ្ញវាសី ភូមិភ្នំលុង ឃុំព្រាល ស្រុករវៀង ខេត្រ ព្រះវិហារ ឱ្យជួយសរសេរសំណៅ នឹងពិនិត្យកែ លុះលោកសរសេរចប់ហើយ, បានជូនទៅលោក **អ៊ិន ឆាយ** សុំអោយលោកជួយលៃលករកទីពឹងព្រះថេរៈអង្គណាមួយ ឯក្រុងភ្នំពេញ ជួយពិនិត្យកែសម្រួលឱ្យបានត្រឹមត្រូវល្អតាមពុទ្ធោវាទ ។ លោក **អ៊ិន ឆាយ** បាននាំច្បាប់នេះទៅប្រគេន **ព្រះធម្មត្រៃលោកាចារ្យ ចំន្ទ សាលី** ធម្មធីរោ វត្តបទុមវតីរាជវរារាម ភ្នំពេញ សុំឱ្យជួយពិនិត្យកែសម្រួល ។ ព្រះធម្មត្រៃលោកាចារ្យបានទទួលដោយយកព្រះទ័យទុកដាក់ ជួយពិនិត្យសរសេរជាថ្មី ហើយកែសម្រួលគោលធម៌ឃ្លាល្បះ នឹងអក្ខរាវិរុទ្ធរហូតដល់បានជារូបរាងសៀវភៅនេះសម្រេចឡើង។ តែនៅពុំទាន់អស់សេចក្តីសង្ស័យក្នុងចិត្តទើបបានប្រគេនព្រះ **ធម្មវរោត្តម គុខឈួន** ចន្ទជីវោ វត្តបុទុមវតីរាជវរារាមភ្នំពេញ ឱ្យជួយពិនិត្យថែមទៀត នឹងជូនលោក **ម៉ូ-ម៉ូ** (អតីតក្រុមជំនុំព្រះត្រៃបិដក ក្រសួងពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ) ឱ្យជួយពិនិត្យជាថ្មីម្តងទៀត។ លោក **ម៉ូ-ម៉ូ** ក៏បានជួយពិនិត្យដោយសព្វគ្រប់ ឃើញថា

ធម៌នេះ មានអត្ថន័យទូលំទូលាយ ទាំងមានប្រយោជន៍ដល់អ្នកអាន អ្នកបដិបត្តិឱ្យភ្លឺស្វាង នាំចិត្តទៅរកសន្តិសុខ សន្តិភាពបានស្រួល ល្មមចារឹកបោះពុម្ពទុកជាធម្មប្រទីបមួយ ក្នុងពុទ្ធសាសនមណ្ឌល។ ទើបបានចារសេចក្តីយល់ឃើញនៅខាងមុខ ដូចមាននៅក្នុងទំព័រខាងមុខនេះស្រាប់។

នៅថ្ងៃទី ១៥ ខែកញ្ញា ព.ស២៥០៨ / គ.ស១៩៦៥

រឿងនេះ

រៀបរៀងឡើងដោយ

សិរីបញ្ញាភិក្ខុ **ខិក - ណែម** នទីសមីបារាម (មហាពោធិ)

ឃុំគងនយ ស្រុកកណ្តាលស្ទឹង ខែត្រកណ្តាល

សេចក្ដីពិនិត្យ និង សេចក្ដីយល់ឃើញ

ខ្ញុំបានពិនិត្យដោយម៉ត់ចត់នូវសៀវភៅនាវាត្រៃលោក នឹងនាវាត្រៃលក្ខណ នេះ ចប់សព្វ គ្រប់ហើយ យល់ឃើញថា សៀវភៅនេះត្រឹមត្រូវតាមត្រៃសិក្ខាទាំង ៣ គឺ សីល, សមាធិ, បញ្ញា, នឹងត្រឹមត្រូវតាមបាលី ឧទ្ទេសក្នុងគម្ពីរវិសុទ្ធិមគ្គថា **សីលេ បតិដ្ឋាយ នរោ សប្បញ្ញោ ចិត្តំ បញ្ញញ្ច ភាវយំ អាតាបី និបកោ ភិក្ខុសោ ឥមំ វិជដយេ ជដន្តិ** នរជនអ្នកឃើញភ័យក្នុងវដ្ដ ជាអ្នក មានបញ្ញាចាស់ក្លា មានព្យាយាមដុតកម្ដៅកិលេស កាលបើបានស្ថិតនៅក្នុង សីលវិសុទ្ធិ ហើយ គប្បីចំរើននូវចិត្តវិសុទ្ធិ នឹងបញ្ញាគឺ ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិទៀត ទើបអាច កាត់ផ្ដាច់នូវគ្រឿងបណ្ដាញ ពោលគឺកិលេស ដូចជាគ្រឿងសាំញាំនៃឫស្សីឱ្យដាច់ ស្រឡះបាន ។

ម្យ៉ាងទៀត វិបស្សនាបញ្ហាធម្មបរិយាយនេះ មិនមែនជាវិបស្សនាក្លែងក្លាយ អែបនែបទៅខាងមន្តអាគមគាថាកាប់មិនមុត ដុតមិនឆេះនោះទេ គឺជាវិបស្សនា យ៉ាងល្អិតសុខុម គួរជាទីប្រព្រឹត្តរបស់ព្រះយោគាវចរទូទៅពីតប្រាកដណាស់។

ភ្នំពេញ, ថ្ងៃទី ៩ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៦៥

ប៊ូ - ម៉ូ

អតីតក្រុមជំនុំព្រះត្រៃបិដក ពុទ្ធសាសនាបណ្ឌិត្យ

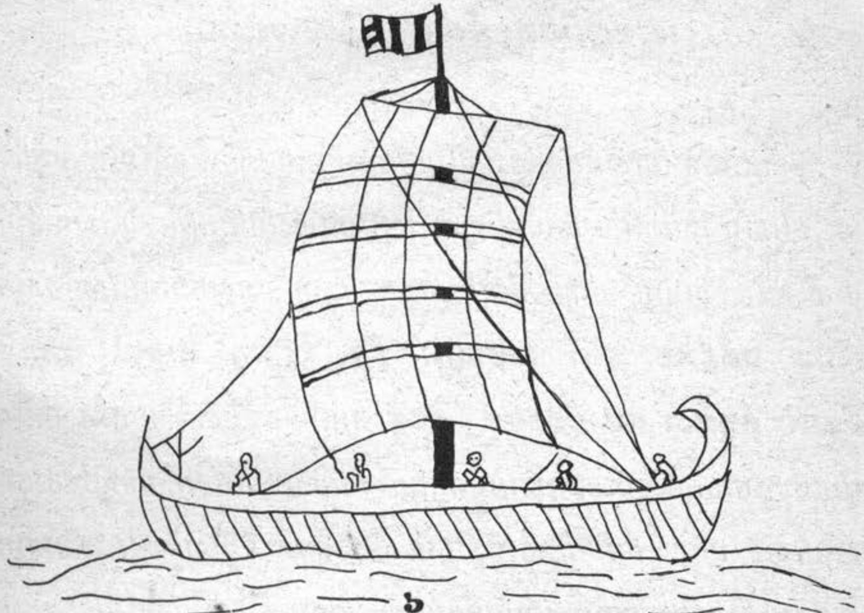

នាវាត្រៃលោក

នាវាត្រៃលោកផ្ទុកពួកសត្វ ឆ្លងកាត់សមុទ្ទសាគរ
ឥតមានកោះត្រើយឆ្ងាយមហិមា ចូលកាន់ជរាព្យធិមរណៈ ។
តែគេមិនដឹងស្មានថាសុខ ខំចូលត្រសុកគ្រប់វណ្ណៈ
បបួលគ្នីគ្នាច្រើនអន័ត្ឋ ត្រឹកត្រាក់ឡើងជិះហើយសប្បាយ ។
លុះដល់គ្រោះថ្នាក់នាវាធ្លាយ លិចលង់អន្តរាយព្រាត់ខ្ចាត់ខ្ចាយ
ព្រាត់កូនប្រពន្ធឪពុកម្តាយ ព្រាត់ញាតិជិតឆ្ងាយអសារបង់

និពន្ធឡើងដោយ ព្រះធម្មត្រៃលោកាចារ្យ **ច័ន្ទ សារី**

វត្តបទុមវតីរាជវរារាម ក្រុងភ្នំពេញ

នមត្ថុរតនត្តយស្ស

សូមនមស្សការចំពោះព្រះរតនត្រ័យដោយសេចក្តីគោរព។

សេចក្តីអធិប្បាយក្នុងខាងដើមនៃវិបស្សនាកម្មដ្ឋាននេះ គួរពួកពុទ្ធសាសនិកជនទូទៅជ្រាបថា កាលដែលព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធជាបរមគ្រូរបស់យើង បានត្រាស់ដឹងឡើងជាសាស្តាចារ្យឯកក្នុងលោក ទ្រង់មានព្រះហឫទ័យប្រកបដោយព្រះមហាករុណាដ៏ធំ ទ្រង់ប្រោសប្រទានព្រះសទ្ធម្មទេសនា ចំពោះសត្តនិករក្នុងលោក អស់រយៈកាលចំនួន៤៥ព្រះវស្សា។ ដោយទ្រង់មានព្រះពុទ្ធបំណងចង់ឱ្យពួកសត្តនិករទាំងនោះបានសំរេចមគ្គ-ផល ក្នុងពេលបានស្តាប់ស្តាប់រួចហើយ និងបានប្រតិបត្តិតាមដើម្បីឆ្ពោះត្រង់ទៅកាន់ព្រះនិព្វានតែម្យ៉ាង។ មិនមែនមានពុទ្ធបំណងត្រឹមតែដឹកនាំសត្វឱ្យបានសុគតិ គឺសម្បត្តិមនុស្សលោក ទេវលោក ព្រហ្មលោកប៉ុណ្ណោះទេ។ ព្រោះព្រះអង្គទ្រង់បានជ្រាបជាក់ច្បាស់នូវភពទាំងពួងដែលទ្រង់បានធ្លាប់កើតស្លាប់ៗ ដោយផ្ទាល់ព្រះអង្គឯងមកអស់រយៈកាលជាអនេកជាតិ ទាំងទ្រង់ឃើញយល់ច្បាស់ដោយព្រះបញ្ញាញាណផងទៀតថាភព ទាំង៣នេះ សឹងពេញទៅដោយគំនរភ្លើងទុក្ខនិងភ្លើងកិលេស ដែលកំពុងតែឆេះរោលរាលកំដៅពួកសត្វឱ្យក្តៅក្រហល់ក្រហាយ អន្ទះអន្ទែងជានិច្ចដោយភ្លើងទុក្ខ ភ្លើងកិលេសដុតកំដៅឱ្យឆេះរោលដាលវិលវល់កើតស្លាប់ក្នុងវដ្តសង្សារសោយទុក្ខវេទនារកទីបំផុតគ្មាន។

ពួកសត្វដែលត្រូវអវិជ្ជាដឹកមុខ បិទបាំងបញ្ញាមិនឱ្យឃើញច្បាស់នូវគងទុក្ខគ្រឡប់ជាសំគាល់ថា ការកើតនៅក្នុងភពជាការសុខសប្បាយទៅវិញ ឧបមាដូចសត្វល្អិតៗ តូចៗ មានសត្វមមាចជាដើម ក្រឡេកឃើញពន្លឺភ្លើងភ្លឺច្រាលក្នុងរាត្រី

កាល ក៏នឹកស្មានថា ជារបស់ត្រជាក់សុខសប្បាយ ឥតបានដឹងថាភ្លើងនេះជារបស់ក្តៅក្រហាយឡើយ ក៏នាំគ្នាហើរត្រសុករុកត្បុល ចូលចោមរោមលេងប្រឡែងព័ទ្ធ ក្រឡឹងនាយអាយដោយសេចក្តីសំគាល់ខុស(មោហៈ) មិនបានមួយនាទីនាឡិកាផង ក៏ដល់នូវសេចក្តីវិនាសអន្តរាយ ស្លាប់ខ្លួននៅទីនោះ ត្រៀបត្រាកកកុញហួសវិស័យនឹងរាប់ថាប៉ុណ្ណេះប៉ុណ្ណោះបាន ដោយសារតែភ្លើងនោះឯង។ យ៉ាងណាមិញបុគ្គលដែលត្រូវអវិជ្ជាបិទបាំងហើយ សំគាល់ឃើញសម្បត្តិ មនុស្សសម្បត្តិទេវតា ក៏នឹកស្មានថាសម្បត្តិទាំងនោះជារបសវិសេស ត្រជាក់ត្រជុំថ្លៃថ្លាប្រកបដោយសេចក្តីសុខស្រួល ថាជារបស់ទៀងទាត់ មិនវិបល្លាសប្រែ ប្រួលម្លោះហើយក៏នាំគ្នាបំពេញការកុសលផ្សេងៗ ចំពោះតែខាង**វដ្តគាមិនី កុសល** គឺកុសលដែលធ្វើដំណើរឱ្យវិលវល់ក្នុងភព ព្រោះតែប្រាថ្នានូវសម្បត្តិ ទាំងនោះឯសម្បត្តិទាំងនោះឯង រមែងចងក្រៀកនូវបុគ្គលជាម្ចាស់នោះ ឱ្យជាប់នៅក្នុងភព ហើយឆេះរោលរាលដោយគំនរភ្លើងទុក្ខ និងភ្លើងកិលេស ធ្វើឱ្យវិលវល់ស្លាប់កើត ទទួលរងនូវសេចក្តីទុក្ខវេទនាក្នុងវដ្តសង្សាររឿយៗរកទីបំផុតគ្មានយ៉ាងនោះដែរ។

ព្រះពុទ្ធភាសិតទ្រង់ត្រាស់ថាៈ

យថាបិ នាម ជច្ចន្ធោ   នរោ អបរិណាយកោ
ឯកទា យាតិ មគ្គេន   ឧម្មគ្គេនាបិ ឯកទា
សំសារេ សំសរំ ពាលោ   តថា អបរិណាយកោ
ករោតិ ឯកទា បុញ្ញំ   អបុញ្ញម្បិ ឯកទា
យទា ច ញត្វា សោធម្មំ   សច្ចានិ អភិសមេស្សតិ

គតា អវិជ្ជបសមា ខុបសន្នោ ចវិស្សតិខ

សេចក្តីថា មនុស្សខ្វាក់អំពីកំណើត(ត្រាច់ចរលើផែនដី) បើឥតគេដឹកដៃនាំមុខទេ ជួនដើរទៅត្រង់ផ្លូវក៏មាន ជួនដើរទៅខុសផ្លូវក៏មាន យ៉ាងណាមិញ បុគ្គលពាលល្ងង់ខ្លៅដែលប្រកបដោយអវិជ្ជាបិទបាំង មិនឱ្យដឹងច្បាស់នូវកងទុក្ខ ព្រោះការអន្ទោលទៅមកក្នុងវដ្ដៈ កាល ត្រាច់រង្គាត់ទៅក្នុងវាលវដ្ដសង្សារ បើមិនមានអ្នកប្រាជ្ញដឹកនាំមុខទេ រមែងប្រារព្ធធ្វើនូវបុញ្ញាភិសង្ខារ គឺចំណែកជាបុណ្យខ្លះក៏មាន ប្រារព្ធធ្វើនូវអបុញ្ញាភិសង្ខារ គឺចំណែកជាបាបខ្លះក៏មាន ប្រារព្ធធ្វើនូវអនេញ្ជាភិសង្ខារ គឺជាចំណែកឈានដែលមានចិត្តវិបល្លាសដោយទិដ្ឋិមានសស្សតទិដ្ឋិជាដើមក៏មានយ៉ាងនោះដែរ។

លុះណាតែបុគ្គលពាលនោះ យល់ច្បាស់លាស់ បានត្រាស់ដឹងនូវ អរិយសច្ច ៤ប្រការពេលណា នឹងជាបុគ្គលប្រព្រឹត្តធម្មបតិបត្តិ ឆ្ពោះទៅរកសន្តិសុខស្ងប់ស្ងាត់ក្នុងពេលនោះ ព្រោះបានស្ងប់អវិជ្ជា។ តែថាបើ បុគ្គលពាលនោះ មិនបានត្រាស់ដឹងនូវអរិយសច្ចដោយច្បាស់លាស់ទេ ទុកណាជាបុគ្គលនោះ ប្រារព្ធធ្វើនូវបុញ្ញាភិសង្ខារ គឺការតាក់តែងបុណ្យណាមួយដោយកាយ-វាចា-ចិត្ត បុណ្យនោះឯងរមែងច្រឡំទៅដោយ ទោសទុក្ខជាច្រើនប្រការ មានជាតិ និងជរាជាដើម ព្រោះហេតុអ្វី? ព្រោះតែប្រាថ្នានូវសម្បត្តិក្នុងលោកទាំង៣គឺ **មនុស្សលោក ទេវលោក ព្រហ្មលោក** ដោយសំគាល់ថា សម្បត្តិទាំងនេះឯង ជាសម្បត្តិប្រសើរប្រកបដោយសេចក្តីសុខយ៉ាងទៀងទាត់។ ប៉ុន្តែព្រះសព្វញ្ញុពុទ្ធ ពុំដែលទ្រង់សំដែងសរសើរចំពោះកំណើតនៃសត្វ ដែលអន្ទោលទៅកើតជាមនុស្សក្តី ជាទេវតា ក្តី ជាព្រហ្មក្តី ថាជាកំណើតប្រកបដោយគុណ ផុតចាកសេចក្តីទុក្ខទាំងពួង

នោះឡើយ។ ព្រោះព្រះអង្គទ្រង់ជ្រាបច្បាស់ថា បើជាតិកំណើតរបស់សត្វទាំងឡាយមាននៅដរាបណា សេចក្ដីទុក្ខទាំងឡាយ មានជាតិទុក្ខជាដើម ក៏មាននៅដរាបនោះដែរ។

ព្រោះហេតុនោះ បានជាព្រះអង្គទ្រង់ត្រាស់សរសើរ ចំពោះតែព្រះនិព្វានមួយថា ជាធម្មជាតិអាចធ្វើសត្វទាំងឡាយ ឱ្យរលត់ផុតចាកទុក្ខគ្រប់ប្រការ។ ចំណែកបុគ្គលដែលប្រកបដោយវិជ្ជា រមែងមានការយល់ឃើញថា ការកើតជាមនុស្សក្ដី កើតជាទេវតាក្ដី កើតជាព្រហ្មក្ដី ដោយអំណាចកាមាវចរកុសល រូបាវចរកុសលណាមួយ ក៏គង់មិនរួច ចាកទុក្ខទាំងពួងបានឡើយ ទាំងមានការយល់ឃើញថា បើជាតិកំណើតមិនទាន់អស់ទេ ទុក្ខក៏នៅមិនទាន់អស់ដែរ ព្រោះកំណើតរបស់សត្វទាំងឡាយ ដែលកើតក្នុងភពថោកទាប និងភពដ៏ឧត្ដមនោះៗ ដោយអំណាចកុសលាកុសលកម្ម សុទ្ធតែជាកំណើតនៅមានការប្រែប្រួលមិនទៀងទាត់ កាលបើអស់អំណាចនៃកុសលាកុសលកម្មនោះហើយ សត្វទាំងឡាយនោះឯងត្រូវតែវិលវល់ត្រឡប់ចុះឡើងនៅក្នុងវដ្ដៈ ដោយអំណាចនៃផលបុណ្យនឹងផលបាបដឹកនាំដូច្នេះ តើទីបំផុតនៃទុក្ខរបស់សត្វនៅត្រឹមណា ?

បុគ្គលដែលប្រកបដោយវិជ្ជា កាលបើយល់ឃើញយ៉ាងនេះហើយ រមែងមានសេចក្ដីនឿយណាយធុញទ្រាន់ចំពោះកំណើតដែលកើតរឿយៗ ក្នុងវដ្ដៈនេះ តែងត្រិះរិះរកឧបាយដើម្បីនឹងដោះខ្លួនគេចចេញឱ្យរួចផុតចាកភពទាំង៣ ដោយការខំប្រឹងប្រែងបំពេញកុសលផ្សេងៗ ចំពោះតែខាង**វិវដ្ដគាមិនីកុសល** គឺកុសលដែលធ្វើដំណើរត្រង់ឆ្ពោះ ទៅកាន់ព្រះនិព្វានជាទីប្រាសចាកវដ្ដៈ។ បុគ្គលនោះកាលបើធ្វើនូវកុសលណាមួយដោយកាយ - វាចា- ចិត្តមានការឱ្យទានជា

ដើម រមែងតាំងចិត្តដើម្បីធ្វើពួកកិលេសទាំងឡាយ មានលោភៈជាដើមឱ្យវិនាសអស់ពីខន្ធសន្តាន សំដៅទៅព្រះនិព្វានតែម៉្យាងប៉ុណ្ណោះ។ កុសលរបស់បុគ្គលនេះ ហៅថា **វិវដ្តគាមិនីកុសល** គឺកុសលរបស់បុគ្គលអ្នកដល់ត្រើយនៃច្រាំង គឺព្រះនិព្វាន រួចផុតស្រឡះចាកការវិលកើត វិលស្លាប់។

ធម៌ដែលព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ ទ្រង់លើកឡើងសំដែងសម្រាប់ឱ្យសត្វប្រតិបត្តិតាម ដើម្បីឆ្ពោះតម្រង់ទៅកាន់ព្រះនិព្វាននោះមានច្រើនជាអនេកណាស់ ក្នុងទីនេះ ទ្រង់សំដែងសំដៅយកវិបស្សនាតែម៉្យាង ទីខ្លះសំដៅយកសមថៈផង ទាំងវិបស្សនាផង, ទីខ្លះសំដៅយកអដ្ឋង្គិមគ្គ គឺមគ្គដែលប្រកបដោយអង្គទាំង៨ មានសម្មាទិដ្ឋិជាដើម, ទីខ្លះសំដៅ យកត្រ័យសិក្ខាទាំង៣គឺ សីល សមាធិ បញ្ញា, ទីខ្លះសំដៅយកពោធិបក្ខិយធម៌ទាំង៣៧ប្រការ មានសតិបដ្ឋាន ៤សម្មប្បធាន ៤ជាដើម។

ក្នុងទីនេះសំដៅយកវិបស្សនាកម្មដ្ឋានតែម៉្យាងប៉ុណ្ណោះ ដូចតទៅនេះ :

កម្មវិធីចំរើន: **វិបស្សនាកម្មដ្ឋាន**

កាលបើព្រះយោគាវចរមានបំណង នឹងចំរើននូវវិបស្សនានោះ គប្បីឱ្យដឹងអត្ថនៃវិបស្សនាភាវនាដូច្នេះថា:

បុគ្គលអ្នកធ្វើវិបស្សនាបញ្ញា ដែលខ្លួនឃើញក្នុងអារម្មណ៍ហើយ មានក្នុងចិត្តដោយចេតនាណា ចេតនានោះឈ្មោះថា **វិបស្សនាភាវនា**។ ក៏ឯវិបស្សនាភាវនានេះ ព្រះយោគាវចរនឹងចំរើន គប្បីសិក្សាឱ្យដឹងច្បាស់នូវធម៌៣ប្រការជាមុនសិនគឺ:

១- **ធម៌ជាភូមិ** ជាអារម្មណ៍របស់វិបស្សនា;

២- **ធម៌ជាឫសគល់** ជាហេតុឱ្យកើតឡើងហើយតាំងនៅរបស់ វិបស្សនា;

៣- **ជាតួវិបស្សនា**។

អ្វីជាភូមិ ជាអារម្មណ៍របស់វិបស្សនានោះ?

សង្ខារធម៌ដែលបច្ច័យប្រជុំតាក់តែងឡើងគឺ **ឧបាទិន្នកៈ** ដែលនាមធម៌អាស្រ័យនឹង **អនុបាទិន្នកៈ** ដែលនាមធម៌មិនអាស្រ័យ ថា នាមនឹងរូប ដែលចែកចេញទៅដោយប្រការផ្សេងៗមានខន្ធ៥ អាយតនៈ ១២ធាតុ ១៨ឥន្ទ្រីយ ២២ជាដើម ទាំងអស់នេះគឺ ជាភូមិ ជាអារម្មណ៍របស់វិបស្សនា។ អ្នកដែលចំរើនវិបស្សនានោះ ត្រូវរៀនធម៌ដែលជាភូមិ ជាអារម្មណ៍របស់វិបស្សនានោះ ឱ្យដឹងច្បាស់លាស់ជាមុនហើយគប្បីសាកសួរលោកអ្នកចេះដឹងនូវអត្ថនិងធម៌ ឱ្យដឹងសេចក្តីពិតប្រាកដចំណានល្អ ទើបគួរនឹងចំរើនវិបស្សនាបាន។

អ្វីជាឫសគល់ ជាហេតុកើតឡើង តាំងនៅរបស់វិបស្សនានោះ?

សីលវិសុទ្ធិ សេចក្តីបរិសុទ្ធនៃសីល១ **ចិត្តវិសុទ្ធិ** សេចក្តីបរិសុទ្ធ នៃចិត្តគឺឧបចារសមាធិ នឹងអប្បនាសមាធិ១ វិសុទ្ធិទាំង២នេះឯង ជាឫសគល់ ជាហេតុកើតឡើង តាំងនៅរបស់វិបស្សនា។ អ្នកដែលនឹងចំរើននោះ ត្រូវប្រតិបត្តិឱ្យជាអ្នកមានសីលបរិសុទ្ធ និងចិត្តបរិសុទ្ធដោយសមាធិជាមុន ទើបគួរនឹងចំរើនវិបស្សនានោះបាន។ បើជាអ្នកមានសីលមិនបរិសុទ្ធ មិនមានសមាធិ ចិត្តរាយមាយហើយក៏ជាអ្នកអភ័ព្វមិនគួរនឹង រីកចំរើនវិបស្សនានោះបានឡើយ។ ព្រោះថាសីលនិងសមាធិជា កំឡាំងឱ្យកើតវិបស្សនា។

អ្វីជាតួវិបស្សនា?

១- **ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិ** សេចក្តីបរិសុទ្ធនៃការឃើញ ។

២- **កង្ខាវិតរណវិសុទ្ធិ** សេចក្តីបរិសុទ្ធនៃការឃើញច្បាស់កន្លងបង់សេចក្តីសង្ស័យបាន។

៣-**មគ្គាមគ្គញ្ញាណទស្សនវិសុទ្ធិ** សេចក្តីបរិសុទ្ធនៃការដឹងពិតឃើញពិតថា នេះជាផ្លូវ នេះមិនមែនជាផ្លូវ។

៤- **បដិបទាញ្ញាណទស្សនវិសុទ្ធិ** សេចក្តីដឹងច្បាស់ ឃើញច្បាស់នូវផ្លូវប្រតិបត្តិ ដែលជាហេតុឱ្យ អរិយមគ្គកើតឡើង។

៥- **ញ្ញាណទស្សនវិសុទ្ធិ** សេចក្តីបរិសុទ្ធនៃការដឹងការឃើញ នូវករណីយកិច្ច ដែលជាចំណែកនៃលោកុត្តរៈ គឺឃើញក្នុងមគ្គ៤ ដោយជាក់ច្បាស់តាមលក្ខណៈ និងសភាវៈ មិនវង្វេងទៅតាមសម្មតិ លោកវោហារថា ជាសត្វ-ខ្លួន-ប្រាណ-យើង-គេ ឡើយដែលជាតួទិដ្ឋិវិសុទ្ធិ។ ទាំងជាហេតុនឹងជាបច្ច័យកន្លងកង្ខាក្នុងកាលទាំង៣ចេញបាន គឺមិនសង្ស័យថា យើងច្យុតមកពីទីណា? យើងជាអ្វី? យើងនឹងទៅកើតក្នុងទីណា? ទេវបុត្ត ទេវតាមាន មិនមាន ដែលជាតួកង្ខាវិតរណវិសុទ្ធិ។

វិបស្សនាញ្ញាណទាំង៩ មានឧទយព្វយញ្ញាណជាដើម មានអនុលោមញ្ញាណជាទីបំផុត ឈ្មោះថា បដិបទាញ្ញាណទស្សនវិសុទ្ធិ។ អរិយមគ្គទាំង៤នេះឈ្មោះថា ញ្ញាណទស្សនវិសុទ្ធិ។ វិសុទ្ធិទាំង៥ប្រការនេះ ឯងជាតួវិបស្សនា។

ម្យ៉ាងទៀតបញ្ញាដែលដឹង ពិតឃើញពិត ក្នុងសភាវៈការកើតឯងរបស់សង្ខារ គឺឃើញថាជារបស់មិនទៀង-ជាទុក្ខ-ជាអនត្តា ឃើញច្បាស់ថា របស់ឯណា

មិនទៀង តែកាលណាកើតឡើងហើយ រលត់ បាត់បង់ទៅវិញរបស់នោះ ជាទុក្ខ ពិតបើរបស់ឯណាជាទុក្ខ របស់នោះ ជាអនត្តា មិនមែនជាខ្លួន ជាប្រាណ របស់នោះមិនគួរបើនឹងប្រកាន់ ប្រកៀកថា ជារបស់យើងដោយអំណាចតណ្ហា ឧបាទាន មានះ និង ទិដ្ឋិឡើយ។ ព្រោះថាខ្លួន-ប្រាណ-យើង-គេមិនមានទេ បញ្ញាដែល ពិចារណាឃើញជាក់ច្បាស់យ៉ាងនេះ ជរាបជល់កើតនិព្វិទា(នឿយណាយ) ស្អប់ខ្ពើមសង្ខារ កើតវិរាគៈ ប្រាសចាកសេចក្តីជំរេក ត្រេកអរ ក្នុងសង្ខារ វិមុត្តិរួចផុតចាកកិលេ សាសវៈទាំងអស់ នេះជាតួវិបស្សនាទាំងអស់ដូចគ្នា។

សាធុជនអ្នកបំពេញសេចក្តីព្យាយាម បដិបត្តិក្នុងវិបស្សនាដូចបានពោលមកនេះធ្វើឱ្យបរិបូណ៌ហើយ ក៏បានឈ្មោះថា ចំរើន វិបស្សនាដោយល្អ នេះជាសេចក្តីអធិប្បាយដោយសង្ខេបក្នុងវិបស្សនា នោះ។

ឯសេចក្តីពិស្តារដូចមានតទៅនេះគឺៈ

អ្នកដែលចំរើនវិបស្សនា គប្បីឱ្យជាអ្នកបរិសុទ្ធដោយសីលបរិសុទ្ធដោយ ទិដ្ឋិ ហើយគប្បីដឹងលក្ខណៈ-កិច្ច-ហេតុ-ផលរបស់វិបស្សនានោះឯង។

អ្វីហ្នំជាលក្ខណៈរបស់វិបស្សនា?

សភាវៈការកើតឯងរបស់សង្ខារ គឺជារបស់មិនទៀង-ជាទុក្ខ-ជាអនត្តាពិត សេចក្តីឃើញថា សង្ខារជារបស់មិនទៀង-ជាទុក្ខ-ជាអនត្តាជាក់ច្បាស់យ៉ាងនេះឯង ជាលក្ខណៈគ្រឿងសំគាល់របស់វិបស្សនា។

បើការដឹង-ឃើញយ៉ាងដទៃទៅ មិនត្រូវតាមន័យដូចពោលមកខាងលើនេះទេ ក៏មិនមែនជាវិបស្សនាឡើយ។

អ្វីហ្នំជាកិច្ច និងជាគុណរបស់វិបស្សនា?

សេចក្ដីងងឹត គឺមោហៈ ការភ័ន្តច្រឡំក្នុងសង្ខារ ថាជារបស់ទៀងថាសុខ-ថាខ្លួន- ប្រាណឯណា បិទបាំងបញ្ញាមិនឱ្យឃើញច្បាស់នូវរបស់ពិតនៃសង្ខារ សេចក្ដីកំចាត់បង់ងងឹតចេញបានអស់ មិនវង្វេងក្នុងសង្ខារ ថាជារបស់ទៀងទាត់ ជារបស់សុខ ជាខ្លួន ប្រាណ ជារបស់ល្អ នេះឯងជាកិច្ច ជាគុណវិបស្សនា។

អ្វីហ្ន៎ជាផលរបស់វិបស្សនា?

សេចក្ដីឃើញពិតនូវទៅក្នុងសង្ខារទាំងពួង ថាជារបស់មិនទៀងជាទុក្ខ- ជាអនត្តាសេចក្ដីងងឹត គឺមោហៈ ការវង្វេងចូលមកតាំងនៅមិនបាន ព្រោះមានពន្លឺភ្លឺស្វាងកើតឡើង នេះឯងជាផលរបស់ វិបស្សនាក្នុងបទនេះ។

អ្វីជាហេតុកើតឡើង ហើយតាំងនៅរបស់វិបស្សនា?

ចិត្តដែលមិនរាយមាយតាំងនៅខ្ជាប់ខ្ជួនឯណានីមួយ ដោយអំណាចសមាធិនេះឯង ជាហេតុកើតឡើងតាំងនៅរបស់វិបស្សនា។ វិបស្សនានោះរមែងអាស្រ័យសមាធិ ទើបកើតឡើងតាំងនៅបាន បើមិនបានចំរើនសមាធិឱ្យកើតមុនហើយ ក៏មិនអាចចំរើនវិបស្សនា ឱ្យកើតឡើងបាន ព្រោះថា សមាធិជាហេតុឱ្យកើតវិបស្សនា ដោយន័យនេះ អ្នកដែលមានសីលមិនបរិសុទ្ធ មិនបានសមាធិនឹងមកពោលអួតថា ខ្លួនបានសម្រេចវិបស្សនាភាវនាយ៉ាងនេះ មិនគួរជឿឡើយ។ ព្រោះសីលបរិសុទ្ធជាហេតុឱ្យកើតសមាធិៗជាហេតុឱ្យកើតវិបស្សនាៗ ជាហេតុឱ្យកើតអរិយមគ្គៗ ជាហេតុឱ្យកើតអរិយផល ជាធម៌តាមនិយមមានយ៉ាងនេះ មិនប្រែប្រួលទៅជាយ៉ាងដទៃឡើយ អ្នកដែលចំរើនវិបស្សនា គប្បីឱ្យដឹងលក្ខណៈកិច្ចហេតុផលរបស់វិបស្សនាដោយប្រការដូច្នេះ។

ឯវិភាគការចែកជា៦ចំណែកគឺ:

អនិច្ចំ របស់មិនទៀង១ **អនិច្ចលក្ខណំ** គ្រឿងសំគាល់ដែលឱ្យកំណត់ដឹងថាជារបស់មិនទៀង១ **ទុក្ខំ** របស់ដែលសត្វអត់ទ្រាំបានដោយកម្រ១ **ទុក្ខលក្ខណំ** គ្រឿងសំគាល់ដែលឱ្យកំណត់ដឹងថាជាទុក្ខ១

អនត្តា សភាវៈមិនមែនជាខ្លួនប្រាណ១ **អនត្តលក្ខណំ** គ្រឿងសំគាល់ដែលឱ្យកំណត់ដឹងថា មិនមែនជាខ្លួនប្រាណ១។

ក្នុងវិភាគទាំង៦នេះ សង្ខារដែលប្រជុំតាក់តែងឡើងជាឧបាទិន្នកៈ១ និងអនុបាទិន្នកៈ១ ថានាមនឹងរូប ដែលចែកចេញទៅដោយប្រការផ្សេងៗមានខន្ធ ធាតុ អាយតនៈ ជាដើមដែលជាភូមិ ជាអារម្មណ៍របស់វិបស្សនានោះទាំងអស់ ជាតួ **អនិច្ចំ** ជារបស់មិនទៀង ព្រោះថា កើតឡើងហើយ រលត់សាបសូន្យទៅវិញជាធម្មតា តែងតែប្រែប្រួលទៅជាយ៉ាងដទៃ មិនតាំងនៅដូចដើមឡើយ។ ក៏ឯការកើតឡើងហើយ សាបសូន្យទៅ នឹងប្រែប្រួលទៅជាយ៉ាងដទៃនេះឯង ជាតួ **អនិច្ចលក្ខណៈ** ជាគ្រឿងសំគាល់ដែលឱ្យដឹងថា ជារបស់មិនទៀងពិត។ សង្ខារ និងនាមរូបដែលជារបស់មិនទៀងនោះជាតួ **ទុក្ខំ** ព្រោះជារបស់ប្រែប្រួលទៅជាយ៉ាងដទៃៗ ដោយភ្លើងគឺ **ជរា ព្យាធិ** និង **មរណៈ** បៀតបៀនដុតបំផ្លាញជានិច្ច។ រីឯការកើតរលត់នឹងប្រែប្រួលជាយ៉ាង ដទៃៗទៅដោយ ជរា ព្យាធិ និង មរណៈ បៀតបៀនដុតបំផ្លាញនោះឯងជា **ទុក្ខលក្ខណៈ** ជាគ្រឿងសំគាល់ឱ្យដឹងថា ជាតួទុក្ខពិត។ ធម៌ទាំងអស់ដែលជាសង្ខារ និងវិសង្ខារ និងព្រះនិព្វានសុទ្ធតែជា **អនត្តា** ព្រោះជាធម៌សូន្យចាកខ្លួន- ប្រាណ- សត្វ បុគ្គលមិនមានអ្នកឯណាមួយ ជាម្ចាស់របស់គ្រាន់តែជាសភាវធម៌មួយៗផ្សេងៗទៅប៉ុណ្ណោះ។ ក៏ភាពជារបស់សូន្យចាកខ្លួន- ប្រាណ- សត្វ- បុគ្គលមិនមានម្ចាស់របស់ គ្រាន់តែជា

សភាវៈម្យ៉ាងប៉ុណ្ណោះ នេះឯងហៅថា **អនត្តលក្ខណៈ** គ្រឿងសំគាល់ដឹងថា ជាអនត្តាពិត។

អ្នកដែលចំរើនវិបស្សនា គប្បីដឹងស្គាល់វិភាគធម៌៦យ៉ាង ដូចពោលមកនេះ អ្នកបំពេញព្យាយាមចំរើនវិបស្សនា ជាអ្នកបរិបូណ៌ ដោយគុណសម្បត្តិ មានសីល និងទិដ្ឋិជាដើម ដូចបានពោលមកនេះ ទើបគួរជាអ្នកចំរើនវិបស្សនាដោយល្អ ជាអ្នកអាចញាំងវិបស្សនានោះ ឱ្យបរិបូណ៌បានដោយប្រការទាំងពួង។

លំដាប់នេះនឹងសំដែងធម៌ដែលជាអារម្មណ៍របស់វិបស្សនា និងវិធីចំរើនវិបស្សនាតាមបាលី និងអដ្ឋកថាដូចតទៅនេះ÷

សេចក្តីថា សង្ខារដែលជាបច្ច័យប្រជុំតាក់តែងឡើងជាឧបាទិន្នកៈ និងអនុបាទិន្នកៈទាំងអស់នោះឯង ជាអារម្មណ៍របស់វិបស្សនា។ វិបស្សនាដែលមានសង្ខារជាអារម្មណ៍នោះ បានខាង **អនិច្ចលក្ខណៈ** និង **ទុក្ខលក្ខណៈ** ទាំងពីរ ដែលមានមកហើយក្នុងបាលីថា **សព្វេ សង្ខារា អនិច្ចា** សង្ខារធម៌ទាំងអស់ជារបស់មិនទៀង រមែងកើតឡើងហើយ រលត់បាត់បង់ទៅវិញជាធម្មតា **សព្វេ សង្ខារា ទុក្ខា** សង្ខារទាំងអស់ ជាទុក្ខដូច្នេះ។ ម្យ៉ាងទៀត ធម៌ទាំងអស់ដែលជាសង្ខារ និងវិសង្ខារ(ព្រះនិព្វាន) ក៏ជាអារម្មណ៍របស់វិបស្សនា។ វិបស្សនាដែលមានធម៌ទាំងអស់ជាអារម្មណ៍នោះ បានតែក្នុងអនត្តលក្ខណៈម្យ៉ាង ដែលមានមកក្នុងបាលីថា **សព្វេ ធម្មា អនត្តា** ធម៌ទាំងអស់មិនមែនខ្លួន-ប្រាណ។ ព្រះនិព្វានដែលមានសង្ខារទៅប្រាសហើយ មិនមានមកក្នុងសង្ខារទាំងពីរខាងដើមនោះទេ ព្រោះព្រះនិព្វានជាធម៌ទៀង ពេញពោរដោយបរមសុខយ៉ាងមាំមួន ប៉ុន្តែព្រះនិព្វាននោះជាអនត្តាធម៌ មិនមែនជាខ្លួន-ប្រាណ-សត្វ-បុគ្គលឡើយ គឺគ្រាន់តែ

ជាអសង្ខតធាតុប៉ុណ្ណោះ ទើបបានមានមកក្នុងពាក្យថា **សព្វេ ធម្មា អនត្តា** ដូច្នេះ។

សាធុជនកាលនឹងចំរើនវិបស្សនា ដែលមានសង្ខារ និងធម៌ ជាអារម្មណ៍នោះ គប្បីចំរើនតាមន័យ ដែលមានមកក្នុងបាលីដូច្នេះថា **សព្វេ សង្ខារា អនិច្ចា សព្វេ សង្ខារា ទុក្ខា សព្វេ ធម្មា អនត្តា** ម្យ៉ាងទៀតថាពួក៥ គឺ**រូប វេទនា សញ្ញា សង្ខារ វិញ្ញាណ** ។

បណ្ដាខន្ធទាំង៥នោះ រូបខន្ធ មានកិរិយាចាស់ទ្រុឌទ្រោមទៅជាខាងដើម មានកិរិយាបែកធ្លាយទៅជាខាងចុង ព្រោះបច្ច័យជាសត្រូវដល់ខ្លួន មានត្រជាក់និងក្ដៅជាដើម ជាលក្ខណៈបាននឹងមហាភូតរូប ៤ គឺ ដី ទឹក ភ្លើង ខ្យល់ និងរូបដែលអាស្រ័យនូវមហាភូតរូប៤នោះទាំងអស់ នេះជាពួករូប។ វេទនាមានការទទួលរង ការចសាយនូវអារម្មណ៍ជាលក្ខណៈ គឺជាសុខ ទុក្ខ ឧបេក្ខាកើតអំពីសម្ផស្ស ការពាល់ត្រូវ។ ការចសាយនូវអារម្មណ៍ទាំងអស់នេះ ជាពួកវេទនា។ សញ្ញា មានសេចក្ដីសំគាល់នូវអារម្មណ៍ ចំណាំនូវអារម្មណ៍ជាលក្ខណៈ គឺសំគាល់ រូប ហើយចាំរូបបាន សំគាល់សំឡេង ហើយចាំសំឡេងបាន សំគាល់ក្លិន ហើយចាំក្លិនបាន សំគាល់រស ហើយចាំរសបាន សំគាល់ សម្ផស្ស ហើយចាំសម្ផស្សបាន សំគាល់ធម្មារម្មណ៍ ហើយចាំធម្មារម្មណ៍បាន សេចក្ដីសំគាល់ហើយចាំបានទាំងអស់នេះ ជាពួកសញ្ញា។ សង្ខារមានការតាក់តែងចិត្ត ប្រុងចិត្ត ជាលក្ខណៈ គឺមនោសញ្ចេតនា សេចក្ដីត្រិះរិះក្នុងចិត្ត ក្នុងអារម្មណ៍ មានរូបារម្មណ៍ជាដើម គឺ ចេតសិកធម៌ដែលកើតក្នុងចិត្តទាំងអស់ លើកលែងតែវេទនានិងសញ្ញាចេញ ទាំងអស់នេះ ជាពួកនៃសង្ខារ។ វិញ្ញាណ មានការដឹង

ច្បាស់នូវអារម្មណ៍ ជាលក្ខណៈ គឺចិត្តដែលអាស្រ័យចក្ខុ សោតៈ ឃានៈ ជីវ្ហា កាយ ចិត្តកើតឡើងជាកុសលខ្លះ ជាអកុសលខ្លះ ជាវិបាកខ្លះ ជាកិរិយាខ្លះ ចិត្តទាំងអស់នេះ ជាពួកវិញ្ញាណ។

ខន្ធទាំង៥ដែលពោលមកនេះ ជាភូមិ ជាអារម្មណ៍របស់វិបស្សនា ដែលមានខន្ធ៥ ជាអារម្មណ៍នោះ មានក្នុងអនិច្ចលក្ខណៈ និងអនត្តលក្ខណៈទាំងពីរ ដូចបាលីថា **រូបំ អនិច្ចំ** រូបមិនទៀង **វេទនា អនិច្ចា** វេទនាមិនទៀង **សញ្ញា អនិច្ចា** សេចក្ដីចាំបានមិនទៀង **វិញ្ញាណំ អនិច្ចំ** ចិត្តដែលដឹងច្បាស់នូវអារម្មណ៍មិនទៀង **រូបំ អនត្តា** រូបមិនមែនជាខ្លួន-**ប្រាណ** **វេទនា អនត្តា** ការចសាយនូវអារម្មណ៍មិនមែន ខ្លួន**ប្រាណ** **សញ្ញា អនត្តា** សេចក្ដីចាំបានមិនមែនខ្លួនប្រាណ **សង្ខារា អនត្តា** ធម៌ដែលតាក់តែងចិត្ត ប្រុងចិត្តមិនមែនខ្លួន**ប្រាណ** **វិញ្ញាណំ អនត្តា** ចិត្តដែលដឹងច្បាស់នូវអារម្មណ៍មិនមែនខ្លួន**ប្រាណ** **សព្វេ សង្ខារា អនិច្ចា** សង្ខារធម៌ទាំងឡាយទាំងពួងមិនទៀង **សព្វេ ធម្មា អនត្តា** ធម៌ទាំងឡាយទាំងពួងជាសង្ខារ និងវិសង្ខារមិនមែនជាខ្លួន-**ប្រាណ** ដូច្នេះ។

បាលីដែលលើកមកសំដែងនេះ សំដែងតែចំពោះអនិច្ចលក្ខណៈ និងអនត្តលក្ខណៈទាំងពីរយ៉ាងប៉ុណ្ណោះ មិនបានសំដែងទុក្ខលក្ខណៈផងទេ ព្រោះទុក្ខលក្ខណៈរាប់បញ្ចូលក្នុងអនិច្ចលក្ខណៈស្រាប់ហើយ ដោយហេតុថា របស់ឯណាមិនទៀង របស់នោះជាទុក្ខ កាលបើឃើញ អនិច្ចលក្ខណៈហើយ ទុក្ខលក្ខណៈក៏នឹងប្រាកដផង។ ព្រោះហេតុនោះ បាលីនេះ ទើបសំដែងតែត្រឹមអនិច្ចលក្ខណៈ និងអនត្តលក្ខណៈប៉ុណ្ណោះ។

សាធុជនអ្នកបំពេញសេចក្ដីព្យាយាម គប្បីចំរើនវិបស្សនាដែលមានខន្ធ៥ ជាអារម្មណ៍ តាមបាលីដូចបានពោលមកនេះចុះ។ ម្យ៉ាងទៀតវិបស្សនាដែលមានខន្ធ៥ ជាអារម្មណ៍មានក្នុងលក្ខណៈទាំង ៣គឺ **អនិច្ចលក្ខណៈ១ ទុក្ខលក្ខណៈ១ អនត្តលក្ខណៈ១** ដែលមាន ក្នុងបាលីថា **រូបំ អនិច្ចំ** រូបមិនទៀង **យទនិច្ចំ តំ ទុក្ខំ** រូបឯណាជា របស់មិនទៀង រូបនោះជាទុក្ខ **យំ ទុក្ខំ តំ អនត្តា** រូបឯណាដែលជា ទុក្ខ រូបនោះមិនមែនជារបស់ខ្លួនទេ។ **យទនត្តា តំ នេតំ មម នេសោហមស្មិ នមេសោ អត្តា** រូបឯណាមិនមែនខ្លួន រូបនោះមិនមែនជារបស់យើងទេ រូបនោះមិនមែនជាខ្លួនប្រាណនៃយើងទេ អ្នកទាំងឡាយគប្បីឃើញដោយបញ្ញាដ៏ប្រពៃ តាមពិតរបស់រូបដូច្នេះឯង។ **វេទនា អនិច្ចា** ការសោយអារម្មណ៍ជារបស់មិនទៀង **យទនិច្ចំ តំ ទុក្ខំ** របស់ឯណាដែលមិនទៀង របស់នោះជាទុក្ខ **យំ ទុក្ខំ តំ អនត្តា** របស់ឯណាដែលជាទុក្ខ របស់នោះមិនមែនជាខ្លួន-ប្រាណ **យទនត្តា តំ នេតំ មម នេសោហមស្មិ នមេសោ អត្តា** របស់ឯណាមិនមែន ជាខ្លួន-ជាប្រាណ របស់នោះមិនមែនជារបស់យើង របស់នោះមិនមែនខ្លួនប្រាណយើងទេ អ្នកទាំងឡាយគប្បីឃើញដោយបញ្ញាដ៏ប្រពៃចុះ។ **សញ្ញា អនិច្ចា** ការចាំបានជារបស់មិនទៀង **យទនិច្ចំ តំ ទុក្ខំ** របស់ឯណាដែលមិនទៀង របស់នោះជាទុក្ខ **យំ ទុក្ខំ តំ អនត្តា** របស់ឯណាដែលជាទុក្ខរបស់នោះមិនមែនជាខ្លួនប្រាណ **យទនត្តា តំ នេតំ មម នេសោហមស្មិ នមេសោ អត្តា** របស់ឯណាមិនមែនជាខ្លួនប្រាណ របស់នោះមិនមែនជារបស់យើងទេ អ្នកទាំងឡាយគប្បីឃើញដោយ បញ្ញាដ៏ប្រពៃយ៉ាងនេះចុះ។ **សង្ខារា អនិច្ចា** ធម៌ដែលតាក់តែងចិត្ត-ប្រុងចិត្តទាំងឡាយមិនទៀង **យទនិច្ចំ តំ ទុក្ខំ**

របស់ឯណាដែលមិនទៀង របស់នោះជាទុក្ខ **យំ ទុក្ខំ តំ អនត្តា** របស់ណាដែលជាទុក្ខ របស់នោះមិនមែនជាខ្លួន-ប្រាណ **យទនត្តា តំ នេតំ មម នេសោហមស្មិ អត្តា** របស់ឯណាមិនមែនជាខ្លួន-ប្រាណរបស់នោះ មិនមែនជារបស់យើងទេ អ្នកទាំងឡាយគប្បីឃើញដោយបញ្ញាដ៏ប្រពៃយ៉ាងនេះចុះ។ **វិញ្ញាណំ អនិច្ចំ** ចិត្តដែលដឹងច្បាស់នូវអារម្មណ៍មិនទៀង **យទនិច្ចំ តំ ទុក្ខំ** របស់ឯណាដែលមិនទៀង របស់នោះជាទុក្ខ **យំ ទុក្ខំ តំ អនត្តា** របស់ឯណាដែលជាទុក្ខរបស់នោះមិនមែនខ្លួនប្រាណ **យទនត្តា តំ នេតំ មម នេសោហមស្មិ នមេសោ អត្តា** របស់ឯណាមិនមែនជាខ្លួនប្រាណ របស់នោះមិនមែនជារបស់យើងទេ អ្នកទាំងឡាយគប្បីឃើញដោយបញ្ញាដ៏ប្រពៃយ៉ាងនេះចុះ។

ម្យ៉ាងទៀត វិបស្សនាដែលមានខន្ធ៥ ទាំងហេតុ ទាំងបច្ច័យ បាននឹងលក្ខណៈទាំង៣ ដែលមានមកហើយក្នុងបាលីថា **រូបំ អនិច្ចំ** រូបមិនទៀង ធម៌ឯណាជាហេតុ ជាបច្ច័យឱ្យរូបកើតឡើង សូម្បីធម៌នោះក៏មិនទៀងដូចគ្នា រូបដែលកើតឡើងព្រមដោយហេតុ ដែលមិនទៀងហើយ នឹងបានរបស់ទៀងមកពីណា **វេទនា អនិច្ចា** ការចសាយអារម្មណ៍ជារបស់មិនទៀងធម៌ឯណាជាហេតុជាបច្ច័យ ឱ្យវេទនាកើតឡើង សូម្បីធម៌នោះ ក៏មិនទៀងដូចគ្នា វេទនាដែលកើតឡើងព្រម ដោយហេតុមិនទៀងយ៉ាងនេះហើយ នឹងបានរបស់ទៀងមកអំពីណា **សញ្ញា អនិច្ចា** ការចាំបានជារបស់មិនទៀង ធម៌ឯណាដែលជាហេតុជាបច្ច័យឱ្យសញ្ញា កើតឡើង សូម្បីធម៌នោះ ក៏មិនទៀងដូចគ្នា សញ្ញាដែលកើតឡើងព្រមដោយ ហេតុនិងបច្ច័យមិនទៀងហើយ នឹងបានជារបស់ទៀងមកអំពីណា **សង្ខារា អនិច្ចា** ធម៌ទាំងឡាយ ដែលតាក់តែងចិត្ត ប្រុងចិត្តមិនទៀង ធម៌ឯណា

ដែលជាហេតុជាបច្ច័យឱ្យសង្ខារកើតឡើង សូម្បីធម៌នោះក៏មិនទៀងដូចគ្នាសង្ខារ ដែល កើតព្រមដោយហេតុ-បច្ច័យដែលមិនទៀងហើយ នឹងបានជារបស់ទៀង មកអំពីណា **វិញ្ញាណំ អនិច្ចំ** ចិត្តដែលដឹងច្បាស់នូវអារម្មណ៍មិនទៀងធម៌ ឯណា ជាហេតុជាបច្ច័យឱ្យវិញ្ញាណកើតឡើង សូម្បីធម៌នោះ ក៏មិនទៀងដូចគ្នា វិញ្ញាណ ដែលកើតព្រមដោយហេតុ-បច្ច័យមិនទៀងហើយ នឹងបានជារបស់ ទៀងស្ថិត ស្ថេរមកអំពីណា។

រូបជាទុក្ខ ធម៌ឯណាដែលជាហេតុជាបច្ច័យឱ្យរូបកើតឡើង សូម្បី ធម៌នោះ ក៏ជាទុក្ខដូចគ្នា រូបដែលកើតឡើងព្រមដោយហេតុ-បច្ច័យ ជាទុក្ខហើយ នឹងបាន ជារបស់សុខមកអំពីណា វេទនាជាទុក្ខ ធម៌ឯណាជាហេតុបច្ច័យឱ្យវេទនាកើត ឡើង សូម្បីធម៌នោះក៏ជាទុក្ខដូចគ្នាវេទនាដែលកើតឡើងព្រមដោយហេតុ-បច្ច័យ ជាទុក្ខ នឹងបានជារបស់សុខមកអំពីណា។ សញ្ញាជាទុក្ខ ធម៌ឯណាជាហេតុបច្ច័យ ឱ្យសញ្ញាកើតឡើងហើយ សូម្បីធម៌នោះ ក៏ជាទុក្ខដូចគ្នា សញ្ញាដែលកើតឡើង ព្រមដោយហេតុ-បច្ច័យជាទុក្ខដោយ ក៏ជាទុក្ខដូចគ្នា សញ្ញាដែលកើតឡើង ព្រម ដោយហេតុ-បច្ច័យជាទុក្ខហើយ នឹងបានជាសុខមកអំពីណា សង្ខារជាទុក្ខ ធម៌ឯ ណាជាហេតុ-បច្ច័យឱ្យសង្ខារកើតឡើង សូម្បីធម៌នោះ ក៏ជាទុក្ខដូចគ្នា សង្ខារ ដែលកើតឡើងព្រមដោយហេតុ-បច្ច័យជាទុក្ខហើយ នឹងបានជាសុខមកអំពីណា វិញ្ញាណជាទុក្ខ ធម៌ឯណាដែលជាហេតុ-បច្ច័យឱ្យវិញ្ញាណកើតឡើង សូម្បីធម៌ នោះ ក៏ជាទុក្ខដូចគ្នា វិញ្ញាណដែលកើតឡើងព្រមដោយហេតុ-បច្ច័យជាទុក្ខ ហើយ នឹងបានសុខមកពីណា។ រូបជាអនត្តា រូបមិនមែនជាខ្លួន-ប្រាណ ធម៌ឯ ណាជាហេតុ-បច្ច័យឱ្យរូបកើតឡើង សូម្បីធម៌នោះ ក៏ជាអនត្តាមិនមែន ជាខ្លួន

ប្រាណដូចគ្នា រូបដែលកើតឡើងព្រមដោយហេតុ-បច្ច័យជា អនត្តាហើយនឹងបានជាខ្លួន-ប្រាណមកអំពីណា វេទនាជាអនត្តា មិនមែនខ្លួន-ប្រាណ ធម៌ឯណាជាហេតុ-បច្ច័យឱ្យវេទនាកើតឡើងសូម្បីធម៌នោះ ក៏ជាអនត្តាមិនមែន ខ្លួន-ប្រាណដូចគ្នា វេទនាដែលកើតឡើង ព្រមដោយហេតុ-បច្ច័យជាអនត្តានឹងបានជាខ្លួន-ប្រាណមកអំពីណា សញ្ញាជាអនត្តា មិនមែនខ្លួន-ប្រាណ ធម៌ឯណាជាហេតុ-បច្ច័យឱ្យកើតឡើងនូវសញ្ញា សូម្បីធម៌នោះ ក៏ជាអនត្តាដូចគ្នា សញ្ញាដែលកើតឡើងព្រមដោយហេតុ-បច្ច័យជាអនត្តាហើយ នឹងបានជាខ្លួន-ប្រាណមកអំពីណា សង្ខារជាអនត្តា មិនមែនខ្លួន-ប្រាណធម៌ឯណាដែលជាហេតុ-បច្ច័យឱ្យសង្ខារកើតឡើង សូម្បីធម៌នោះ ក៏ជាអនត្តាដូចគ្នា សង្ខារ ដែលកើតឡើងព្រមដោយហេតុ-បច្ច័យជាអនត្តាហើយ នឹងបានជា ខ្លួន-ប្រាណមកអំពីណា វិញ្ញាណជាអនត្តាមិនមែនខ្លួន-ប្រាណ ធម៌ឯណាដែលជាហេតុ-បច្ច័យឱ្យវិញ្ញាណកើតឡើង សូម្បីធម៌នោះក៏ជាអនត្តាដូចគ្នា វិញ្ញាណដែលកើតឡើងព្រមដោយហេតុ បច្ច័យជាអនត្តាហើយ នឹងបានជាខ្លួន-ប្រាណមកអំពីណា។

វិបស្សនាដែលមានខន្ធ៥ ព្រមទាំងហេតុ-បច្ច័យជាអារម្មណ៍មានក្នុងលក្ខណៈទាំង៣ដូចមានមកហើយ ក្នុងបាលីដូច្នេះ។

ព្រះយោគាវចរកុលបុត្តអ្នកចំរើនវិបស្សនា ដែលមានខន្ធ៥ សុទ្ធជាអារម្មណ៍ក្តី ដែលមានខន្ធ៥ទាំងហេតុ-បច្ច័យជាអារម្មណ៍ក្តីដូចន័យ ដែលមានមកហើយក្នុងបាលីដូចពោលមកនេះក៏បាន។ រីឯវិធីចំរើនវិបស្សនា ដែលមានមកក្នុងអដ្ឋកថានោះដូច្នេះ គឺអ្នកបំពេញព្យាយាម បើបានឈានជាសមថយានិកៈហើយ រមែងធ្វើឈានដោយខ្លួនឯងបានឱ្យជាបាទនៃវិបស្សនាហើយ គឺចេញចាកឈានហើយ

កំណត់ឈានទាំង៥បាន នឹងវិតក្កៈ វិចារៈ បីតិ សុខៈ ឯកគ្គតា ទាំងសម្បយុត្តធម៌ដែលកើតឡើងព្រមដោយអង្គឈាននោះ តាមន័យចូលចិត្តឱ្យជាក់ច្បាស់ប្រាកដថា អង្គឈាន និងសម្បយុត្តធម៌ទាំងអម្បាលនេះជានាមធម៌ ព្រោះជាធម៌បង្អោនទៅកាន់អារម្មណ៍ ហើយស្វែងរកទី អាស្រ័យរបស់នាមធម៌នោះ ទើបឃើញថា ហទយរូបនេះជាទីអាស្រ័យរបស់នាមធម៌នោះមហាភូតរូប និងឧបាទាយរូបជាទីអាស្រ័យរបស់ហទយរូបនេះទើបសន្និដ្ឋានចូលចិត្តច្បាស់ថា ហទយរូបមហាភូតភូមិ និងឧបាទាយរូប ទាំងអម្បាលនេះ ជារូបធម៌ ព្រោះជារបស់តែងទ្រុឌទ្រោមគ្រាំគ្រាវិនាសទៅជាបច្ច័យ-ជាសត្រូវដល់ខ្លួនមាន ត្រជាក់ និងក្តៅជាដើម។

អ្នកបំពេញព្យាយាម កាលបើបានឈានសមថយានិកហើយ រមែងកំណត់ដឹងនូវនាម និងរូបជាក់ច្បាស់យ៉ាងនេះដូច្នេះឯង។

ចំណែកខាងវិបស្សនាយានិកៈ អ្នកមានញាណ គឺវិបស្សនា មិនបានឈានសមាបត្តិឯណា កាលដែលចំរើនវិបស្សនា មកកំណត់សង្ខារមាននាម និងរូបជាដើម។

មួយ៉ាងទៀត មកកំណត់កាយ និងចិត្ត ចេតសិក ដោយប្រភេទនៃពួកទាំង៥គឺ ពួករូប ជារបស់ទ្រុឌទ្រោមទៅ១ ពួកវេទនា ការសោយនូវអារម្មណ៍១ ពួកសញ្ញា ការចាំបាននូវអារម្មណ៍១ ពួកសង្ខារ ជាអ្នកតាក់តែងនូវចិត្ត១ ពួកវិញ្ញាណ ជាអ្នកដឹងច្បាស់នូវអារម្មណ៍១ រួមត្រូវជា៥ពួក។ ការដែលកំណត់កាយនិងចិត្ត-ចេតសិកនេះ ចែកចេញជា៥ពួកដូចពោលមកហើយ។ អ្នកបំពេញព្យាយាម និងពិចារណាខន្ធទាំង៥ឱ្យជាក់ច្បាស់ តាមលក្ខណៈចំពោះខណ្ឌដូច្នេះ

ហើយ គប្បីបំប្រួញខន្ធ ទាំង៥នោះ រួមចូលមកជាពីរគឺ នាម១ រូប១។ រូបខន្ធ ពួករូបជារូបដដែល ព្រោះជារបស់ទ្រុឌទ្រោមទៅជាធម្មតា តែវេទនា-សញ្ញា សង្ខារ-វិញ្ញាណ-អរូបខន្ធទាំង៤នេះ ជានាម ព្រោះជាធម៌បង្អោនទៅកាន់អារម្មណ៍ ការកំណត់សង្ខារដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងភពទាំង៣ បំប្រួញចុះជានាម ជារូបដូច្នេះហើយ ក៏បានសន្និដ្ឋានជាសត្វ-បុគ្គល-ខ្លួន-ប្រាណ-ទេវតា-មារ ព្រហ្មដទៃៗក្រៅចាកនាម និងរូបទៅហើយ មិនមាន។ មានតែនាមរូបប៉ុណ្ណោះ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងភពទាំង៣។ ក៏ពាក្យថាសត្វ-បុគ្គល-ខ្លួន-ប្រាណជាដើមនោះ មិនមានដោយ បរមត្ថមកបញ្ញត្តិសម្មតិនាម រូបនោះឯងថាជាសត្វ-បុគ្គល-ខ្លួន ប្រាណជាដើម បីដូចជាសម្មតិឈើ ថាជាក្រប-ទូកដូច្នោះ ក៏នាម-រូបទាំងពីរនេះ អាស្រ័យគ្នានឹងគ្នា ហើយក៏លឿនទៅក្នុងសង្សារ បីដូចជាមនុស្សយើង ហើយនឹងទូក ទាំងពីរអាស្រ័យគ្នានិងគ្នា ហើយលឿនទៅក្នុង សមុទ្រសាគរដូច្នោះ។ ការកំណត់នាម និងរូប បានដឹងច្បាស់តាមពិត លះសត្វបលទ្ធិសត្តសញ្ញាចេញ បានតាំងនៅក្នុងភាពជាអ្នកមិនវង្វេងក្នុងបញ្ញត្តិថាសត្វ-បុគ្គល-ខ្លួន-ប្រាណជាដើមដូច្នេះហើយ ទិដ្ឋិសេចក្តីឃើញរបស់អ្នកបំពេញព្យាយាមនោះ ក៏បរិសុទ្ធដោយល្អ ឈ្មោះថា **ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិ** ជាតួវិបស្សនាទី១។

សាធុជនអ្នកបំពេញព្យាយាមធ្វើឱ្យទិដ្ឋិបរិសុទ្ធ បរិបូណ៌ឡើង ហើយគួរចំរើនវិបស្សនាតទៅ ស្វែងរកហេតុបច្ច័យរបស់នាម-រូបនោះ បីដូចជាពេទ្យអ្នកឆ្លាតក្នុងការរក្សារោគ កាលបើឃើញរោគហើយ ក៏រមែងស្វែងរកសមុដ្ឋាននៃរោគនោះ យ៉ាងណាមិញអ្នកបំពេញព្យាយាម កាលបើដឹងនាម-រូបច្បាស់ហើយ គួរស្វែងរកហេតុ-បច្ច័យរបស់នាម-រូបនោះដែរ កាលបើដឹងហេតុ-បច្ច័យរបស់

នាម-រូបនោះជាក់ច្បាស់ហើយ ក៏រមែងឆ្លងផុតចាកកង្ខា គឺសេចក្តីសង្ស័យក្នុងកាលទាំង៣បាន

អ្វីជាហេតុ-បច្ច័យរបស់នាម-រូបនោះ ហើយនាម-រូបនោះ អាស្រ័យរបស់អ្វីទើបកើតឡើង?

កម្មជាហេតុ-បច្ច័យរបស់នាម-រូបនោះជាត្រូវិបាកផលសុខវិសេស របស់កម្ម អាស្រ័យកម្មទើបកើតឡើងបាន។ កម្មនោះមានពីរយ៉ាងគឺ **កុសលកម្ម១ អកុសលកម្ម១**។ នាម-រូបឯណាកើតឡើងដោយ អកុសលកម្ម នាម-រូបនោះជារបស់ទុព្វលភាព(ថោកទាប) នាម-រូប ឯណាដែលកើតឡើងដោយអាស្រ័យកុសលកម្ម នាម-រូបនោះជារបស់សុខុម(ល្អិត) ដោយហេតុដូច្នេះ ទើបបានថាកម្មជាហេតុ-បច្ច័យរបស់នាម-រូបនោះៗ។ តែថាបើគ្រាន់តែកម្មម្យ៉ាង ក៏មិនជាហេតុឱ្យកើតនាម-រូបនាមក៏ត្រូវអាស្រ័យឧបាទាន គ្រឿងប្រកាន់ខ្ជាប់នឹងឆន្ទរាគៈ សេចក្តីគាប់ចិត្ត, ត្រេកអរ ឧបាទានត្រូវអាស្រ័យនឹងតណ្ហា សេចក្តីចំណង់ជាហេតុឱ្យអន្ទះអន្ទែងទៅ តណ្ហាក៏ត្រូវអាស្រ័យនឹងអវិជ្ជា សេចក្តីមិនដឹងច្បាស់មិនដឹងតាមសេចក្តីពិត ព្រោះហេតុនោះ អវិជ្ជា ទើបជាប់បច្ច័យរបស់តណ្ហាៗ។ ជាបច្ច័យ របស់ឧបាទានៗជាបច្ច័យរបស់ កម្ម(គឺភព) ៗជាបច្ច័យរបស់ជាតិ (គឺនាម-រូប) ដោយន័យនេះ ទើបបានការសន្និដ្ឋានឃើញច្បាស់ថា ធម៌ទាំង៤យ៉ាងគឺ **អវិជ្ជា តណ្ហា ឧបាទាន កម្ម** ជាហេតុ-បច្ច័យរបស់នាម-រូបនោះៗត្រូវអាស្រ័យធម៌ ៤យ៉ាងនេះ ទើបកើតឡើងហើយប្រព្រឹត្តទៅ។ មហាភូតរូប៤គឺ **ដី ទឹក ភ្លើង ខ្យល់** និង **អាហារ** ជាបច្ច័យរបស់រូបធម៌ដោយឧបត្ថម្ភរូបនោះទុកផស្សៈជាបច្ច័យ របស់នាមធម៌គឺ**វេទនា សញ្ញា សង្ខារ** នាមធម៌ទាំង៣នេះ

អាស្រ័យបច្ច័យគឺ ផស្សៈកើតឡើងហើយ ទើបប្រព្រឹត្តទៅបាន នាម-រូបជាបច្ច័យរបស់នាមធម៌ គឺ **វិញ្ញាណ** ព្រោះវិញ្ញាណនោះ អាស្រ័យចក្ខុនិងរូបទាំងពីរហើយកើតឡើង ទើប បានឈ្មោះថា **ចក្ខុវិញ្ញាណ** បើអាស្រ័យសោតនិងសម្លេងទាំងពីរនេះកើតឡើង ហើយ ទើបបានឈ្មោះថា **សោតវិញ្ញាណ** បើអាស្រ័យឃានៈនឹងក្លិនទាំងពីរនេះហើយកើតឡើង ទើបបានឈ្មោះថា **ឃានវិញ្ញាណ** បើអាស្រ័យ ជីវ្ហា និងរសទាំងពីរនេះហើយកើតឡើងទើបបានឈ្មោះថា **ជីវ្ហាវិញ្ញាណ** បើអាស្រ័យកាយនិងសម្ផស្សទាំងពីរនេះហើយកើតឡើង ទើបបានឈ្មោះថា **កាយវិញ្ញាណ** បើអាស្រ័យចិត្តនិងធម្មារម្មណ៍ទាំងពីរនេះហើយកើតឡើងទើប បានឈ្មោះថា **មនោវិញ្ញាណ**។ **ចក្ខុវិញ្ញាណ សោតវិញ្ញាណ ឃាន វិញ្ញាណ ជីវ្ហាវិញ្ញាណ កាយវិញ្ញាណ** ទាំង៥នេះ មានរូបតែម្យ៉ាងជាបច្ច័យអាស្រ័យ រូបហើយប្រព្រឹត្តទៅ។ ឯ **មនោវិញ្ញាណ** មាននាម-រូបទាំងពីរជាបច្ច័យ អាស្រ័យនាម-រូបទាំងពីរនេះ-ជាបច្ច័យហើយកើតឡើងប្រព្រឹត្តទៅ។ ដោយហេតុនេះ នាមនិងរូប ទើបជាបច្ច័យរបស់នាមធម៌គឺ វិញ្ញាណៗអាស្រ័យនាម និងរូបទាំងពីរនេះកើតឡើងហើយប្រព្រឹត្តទៅ។ បានសេចក្តីសន្និដ្ឋានឃើញច្បាស់ ថា **អវិជ្ជា តណ្ហាឧបា ទាន កម្ម អាហារ** ជាហេតុ-បច្ច័យរបស់រូបធម៌ៗអាស្រ័យនូវបច្ច័យ ទាំង៥យ៉ាងនេះកើតឡើង ហើយប្រព្រឹត្តទៅ។ **អវិជ្ជា តណ្ហា ឧបាទាន កម្ម ផស្សៈ** និង ជាបច្ច័យរបស់ នាមធម៌គឺ **វេទនា, សញ្ញា, សង្ខារ** អាស្រ័យនូវបច្ច័យទាំង៥យ៉ាងនេះហើយកើតឡើងប្រព្រឹត្តិទៅ។ **អវិជ្ជា តណ្ហា ឧបាទាន កម្ម នាម និងរូប** ជាហេតុបច្ច័យរបស់នាមធម៌គឺ **វិញ្ញាណ** អាស្រ័យនូវបច្ច័យ ទាំង៥យ៉ាងនេះ ហើយកើត

ឡើងប្រព្រឹត្តទៅ។

កាលបើអ្នកខំបំពេញព្យាយាម មកកំណត់ហេតុ-បច្ច័យរបស់នាមរូបជាក់ច្បាស់ដោយប្រការដូច្នេះហើយ គប្បីចូលចិត្តច្បាស់ថា នាម-រូបដែលជាបច្ច័យនោះ អាស្រ័យហេតុ-បច្ច័យ ហើយប្រព្រឹត្តទៅយ៉ាងណា សូម្បីនាម-រូប ដែលជាអតីត អនាគតក្តី រមែងអាស្រ័យហេតុ-បច្ច័យកើតឡើងហើយប្រព្រឹត្តទៅដូច្នោះឯង។

កាលបើអ្នកបំពេញព្យាយាម កំណត់ហេតុ-បច្ច័យរបស់នាម-រូបជាក់ច្បាស់ដូច្នេះហើយ រមែងកន្លងកង្ខាគឺសេចក្តីសង្ស័យក្នុងកាលទាំង៣ នោះគឺកង្ខាប្រារព្ធចំណែកខាងអតីតកន្លងហើយនោះ៥ កង្ខាចំណែកខាងអនាគតខាងមុខដែលមិនទាន់មានមកដល់៥ កង្ខាក្នុងបច្ចុប្បន្ននេះ៦ រួមត្រូវជាកង្ខា១៦យ៉ាងក្នុងកាលទាំង៣។

សង្ស័យក្នុងអតីត៥យ៉ាងនោះគឺៈ

១) សង្ស័យថា ដូចជាអញរំពឹងទៅ ក្នុងកាលដែលកន្លងទៅ ហើយអាត្មាអញកើតជាអ្វីអេះ!

២) សង្ស័យថា ក្នុងកាលដែលកន្លងទៅហើយ អាត្មាអញមិនបានកើតជាអ្វីទេ ឬអេះ!

៣) សង្ស័យថា ក្នុងកាលដែលកន្លងទៅហើយ អាត្មាអញជា ខត្តិយជាតិ ឬព្រាហ្មណជាតិ ឬក៏ជាអ្នកស្រែ អ្នកឈ្មួញទេអេះ!

៤) សង្ស័យថា ក្នុងកាលដែលកន្លងទៅហើយ អាត្មាអញមានសណ្ឋានទ្រង់ទ្រាយធំ ឬតូច ខ្មៅ ឬស ល្អ ឬអាក្រក់អេះ!

៥) សង្ស័យថា ក្នុងកាលដែលកន្លងទៅហើយ អាត្មាអញដើមដំបូងកើតជាអ្វី ដល់មកខាងក្រោយ អត្មាអញកើតជាអ្វីអេះ? រួមមកត្រូវជាសង្ស័យក្នុងអតីត៥ប្រការ។

សង្ស័យក្នុងអនាគត៥គឺ

១) សង្ស័យថា ក្នុងកាលខាងមុខ អាត្មាអញនឹងកើតជាអ្វីហ្ន៎!

២) សង្ស័យថា ក្នុងកាលខាងមុខ អាត្មាអញនឹងកើតទៀតដែរ ហ្ន៎!

៣) សង្ស័យថា ទៅក្នុងកាលខាងមុខ អាត្មាអញនឹងបានកើតជាខត្តិយជាតិ ព្រាហ្មណជាតិ ក៏ជាអ្នកស្រែ អ្នកឈ្នួលក្រីក្ររហេមរហាមយ៉ាងណាទៅអេះ!

៤) សង្ស័យថា ទៅក្នុងកាលខាងមុខ អាត្មាអញនឹងកើតជាអ្នកមានរូបរាងសណ្ឋានទ្រង់ទ្រាយធំ តូច ខ្ពស់ ទាប ខ្មៅ ស ដូចម្ដេចទៅហ្ន៎!

៥) សង្ស័យថា ទៅក្នុងកាលខាងមុខ អាត្មាអញនឹងកើតជាអ្វី តពីនោះទៅនឹងទៅកើតជាអ្វីទៀតអេះ! រួមមកត្រូវជាសង្ស័យក្នុងអនាគត៥ប្រការ។

សង្ស័យក្នុងបច្ចុប្បន្ន៦នោះគឺ

១) សង្ស័យថា ដូចជាអញអំពីងទៅ សព្វថ្ងៃនេះ បានឈ្មោះថា ខ្លួនអញមែន មិនមែនខ្លួនអញទេ!

២) សង្ស័យថា ដូចជាអញគិតទៅ សព្វថ្ងៃនេះ មិនបានឈ្មោះថា ខ្លួនអញទេ ដូចម្ដេច!

៣) សង្ស័យថា សព្វថ្ងៃនេះ បានឈ្មោះថា អាត្មាអញកើតក្នុងខត្តិយជាតិ ព្រាហ្មណជាតិ ក៏ជាអ្នកស្រែ អ្នកឈ្នួល អ្នកត្រូវ ជាដូច ម្ដេច!

៤) សង្ស័យថា សព្វថ្ងៃនេះ បានឈ្មោះថា អាត្មាអញកើតបាន ជារូបរាង

ពណ៌សម្បុរ សណ្ឋានទ្រប់ទ្រាយធំ, តូច, ខ្ពស់, ទាប, ខ្មៅ ស, ល្អ, អាក្រក់ ដូចម្ដេចទៅ!

៥) សង្ស័យថា សត្វនេះមកអំពីណា មកកើតក្នុងទីនេះអេះ!

៦) សង្ស័យថា សត្វនេះមកកើតក្នុងទីនេះហើយ និងទៅកើតក្នុងទីណាទៀតអេះ! រួមត្រូវជាសង្ស័យក្នុងបច្ចុប្បន្ន ៦ប្រការរួម កង្ខាទាំងអតីត ៥អនាគត ៥ បច្ចុប្បន្ន៦ ត្រូវជា ១៦ យ៉ាងដូច្នេះ។

ការកំណត់នាម-រូបឃើញជាក់ច្បាស់យ៉ាងនេះហើយ រមែងឆ្លងចាកកង្ខាទាំង១៦ យ៉ាង បានជាអ្នកមិនមានសង្ស័យក្នុងចំណែកអតីត, អនាគត, បច្ចុប្បន្ន ហើយបញ្ញារបស់អ្នកបំពេញព្យាយាមនោះ និងមាន កម្លាំងក្លៀវក្លា ទើបឈ្មោះថា **កង្ខាវិតរណវិសុទ្ធិ** ជាតួវិបស្សនាទី២។

ព្រះយោគាវចរបុគ្គល កាលបើកំណត់ដឹងហេតុ-បច្ច័យរបស់នាម-រូបជាក់ច្បាស់ ដរាបកន្លងចាកកង្ខាក្នុងការទាំង៣បានហើយគួរខំចំរើន វិបស្សនាបញ្ញាតទៅ គឺពិចារណានាម-រូប ដែលជាអតីត អនាគត, បច្ចុប្បន្ន ជាខាងក្រៅ ខាងក្នុង គ្រោតគ្រាត សុខុម ថោកទាប ឧត្តម ឆ្ងាយ ជិត ឱ្យឃើញនាមរូបទាំងអស់ជារបស់មិនទៀងពិត បានសេចក្តីថា សង្ខារទាំងឡាយកើតឡើងហើយ ក៏រលត់អស់ទៅក្នុងកាលនោះៗ ក៏នាម-រូបឯណាជាអតីតនាម-រូប នោះក៏រលត់ទៅក្នុងអតីត មិនមានមកដល់ក្នុងបច្ចុប្បន្ននេះទេ នាម-រូបឯណាដែលជាអនាគត នាម-រូបនោះ ក៏រលត់ទៅក្នុងអនាគត មិនមានទៅដល់អនាគតខាងមុខទៀតឡើយ នាម-រូបឯណាដែលជាបច្ចុប្បន្ន នាម-រូបនោះ ក៏រលត់ទៅក្នុងបច្ចុប្បន្ន មិនមានទៅដល់អនាគតខាងមុខទៀតឡើយ នាម-រូបឯណាដែលជា

ខាងក្នុង នាម-រូបនោះក៏រលត់ទៅខាងក្នុង មិនមែនមករលត់ខាងក្រៅឡើយ នាម-រូបឯណាដែលជាខាងក្រៅ នាម-រូបនោះក៏រលត់ទៅខាងក្រៅ មិនមែនមករលត់ខាងក្នុងឡើយនាម-រូបឯណាដែលជាគ្រោកគ្រោកនាម-រូបនោះក៏រលត់ទៅតាមសភាពគ្រោកគ្រោកទៅ មិនមែនរលត់ទៅដោយសភាពល្អិតឡើយនាម - រូបឯណាដែលល្អិត នាម-រូបនោះក៏ រលត់ទៅតាមសភាពល្អិត មិនមែនរលត់ទៅដោយសភាពជា នាម-រូបគ្រោក គ្រោកឡើយ នាម-រូបឯណាដែលថោកទាប នាម-រូបនោះក៏រលត់ទៅក្នុងសេចក្តី ជានាម-រូបថោកទាប មិនដល់នូវសភាពជានាម-រូបឧត្តមឡើយ នាម-រូបឯ ណាដែលជាឧត្តម នាម-រូបនោះក៏រលត់ទៅក្នុងសេចក្តីជា នាម-រូបឧត្តមទៅ មិនដល់នូវសភាពជា នាម-រូបថោកទាបឡើយនាម-រូបឯណាដែលឆ្ងាយ នាម-រូបនោះក៏រលត់ទៅក្នុងទីឆ្ងាយទៅ មិនដល់នូវសភាពជា នាម-រូបជិតបានឡើយ នាម-រូបឯណាដែលជិត នាម-រូបនោះក៏រលត់ទៅក្នុងទីជិត មិនដល់នូវ សភាពជានាម-រូបឆ្ងាយបានឡើយ។ ព្រោះហេតុនោះ នាម-រូបទាំងអស់ជា របស់មិនទៀងពិត ព្រោះកើតឡើងហើយរលត់អស់ទៅ ក្នុងកាលនោះៗមិនកន្លង កាលនោះៗទៅបានឡើយ។

នាម រូបឯណា ជារបស់មិនទៀង នាម-រូបនោះជាទុក្ខ ព្រោះការកើតឡើងហើយរលត់អស់ទៅជានិច្ចឥតឈប់ឡើយ នាម-រូបឯណាជារបស់ទុក្ខ នាម-រូបនោះជារបស់អនត្តា មិនមែនជាខ្លួន-ប្រាណមិនមានពិត គឺគ្រាន់តែនាម-រូបប៉ុណ្ណោះឯង។ ក៏នាម-រូបនោះមិនមែនជារបស់យើង មិនមែនជាខ្លួន-ប្រាណរបស់យើង មិនមែនជាយើងឡើយ។ កាលព្រះយោគាវចរមកប្រារព្ធវិបស្សនាដោយល្អដូច្នេះធម៌១០យ៉ាង ក៏កើតឡើងគឺៈ

១-**ឱភាស** ពន្លឺភ្លឺស្វាងកើតអំពីវិបស្សនាចិត្តផ្សាយចេញចាក សរីរវយវៈ។

២-**បីតិ** ផ្សាយចេញទៅសព្វសព៌ាង្គកាយ ធ្វើកាយ និងចិត្តឱ្យឆ្អែតកើតឡើងដោយវិបស្សនាចិត្ត។

៣-**វិបស្សនាញ្ញាណ** ចាស់ក្លាឃើញនាម រូបជាក់ច្បាស់ដោយល្អកើតឡើង។

៤-**បស្សទ្ធិ** សេចក្ដីស្ងប់កាយ ស្ងប់ចិត្ត រម្ងាប់ក្រវល់ក្រវាយចេញបានដោយល្អកើតឡើងដោយវិបស្សនាចិត្ត។

៥-**សុខៈ** ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងកាយនិងចិត្តដ៏ឧត្តមកើតឡើងដោយវិបស្សនាចិត្ត។

៦-**អធិមោក្ខៈ** សេចក្ដីជឿខ្ជាប់ មានកម្លាំងខ្លាំងក្លាជាទីផ្សំផង់របស់ចិត្ត និងចេតសិកកើតឡើងដោយវិបស្សនា។

៧-**បគ្គាហៈ** សេចក្ដីព្យាយាមមិនតឹង មិនធូរ ផ្គងចិត្តទុកដោយល្អក្នុងអារម្មណ៍ ធ្វើឱ្យចិត្តប្រព្រឹត្តទៅស្មើបានកើតឡើងដោយវិបស្សនា។

៨-**ឧបដ្ឋាន:** សតិតាំងភ្ជាប់ រក្សានូវអារម្មណ៍ទុក ធ្វើឱ្យប្រាកដដោយល្អដូចជា បរលោកប្រាកដមានដល់អ្នកមានទិព្វចក្ខុដូច្នេះ។

៩-**ឧបេក្ខា** សេចក្ដីឃើញធម៌ជាកណ្ដាលក្នុងសង្ខារទាំងអស់ មានកម្លាំងខ្លាំងក្លាឡើង។

១០-**និកន្តិ** សេចក្ដីស្រឡាញ់មានអាការសុខុម ធ្វើឱ្យអាល័យក្នុងវិបស្សនាកើតឡើង។

ធម៌ទាំង១០ យ៉ាងនេះជា ឧបក្កិលេសគ្រឿងសៅហ្មងរបស់វិបស្សនាព្រោះកើតឡើងហើយ ធ្វើអ្នកចំរើនវិបស្សនាឱ្យវង្វេងទៅសំគាល់ថា មគ្គ-ផល

កើតឡើងដល់ខ្លួនៗ ថាមគ្គផលហើយ ក៏បញ្ឈប់សេចក្ដីព្យាយាមមិនចំរើនវិបស្សនាតទៅទៀត ក៏កើតតណ្ហា មានះ ទិដ្ឋិ ថារបស់គេ របស់យើង ខ្លួន-ប្រាណយើងឡើងទៀត។ ព្រោះហេតុដូច្នោះ ធម៌ទាំង១០ យ៉ាងនេះ ទើបបានថាជាឧបក្កិលេសគ្រឿងសៅហ្មងរបស់វិបស្សនា។ ព្រះយោគាវចរមកប្រារព្ធវិបស្សនាដោយល្អ កាលបើឧបក្កិលេសទាំង១០ យ៉ាងឯណានីមួយៗកើតឡើងហើយ មិនត្រេកអរ មិនវង្វេងក្នុងធម៌ឧបក្កិលេស ដែលកើតឡើងនោះ មិនបញ្ឈប់សេចក្ដីព្យាយាមរបស់ខ្លួនចេញ ដោយចូលចិត្តជឿច្បាស់ថា មិនមែនជាមគ្គ-ផល មិនមែនជាផ្លូវវិបស្សនា ផ្លូវវិបស្សនាផ្សេងៗ ដែលយើងគប្បីដំណើរទៅវិបស្សនាបញ្ញា របស់អ្នកបំពេញព្យាយាមចាស់ក្លា ដឹងឃើញជាក់ច្បាស់ថា នេះជាផ្លូវមគ្គ-ផល នេះមិនមែនជាផ្លូវមគ្គ-ផលបានដោយល្អ យ៉ាងនេះឈ្មោះថា **មគ្គាមគ្គញ្ញាណទស្សនវិសុទ្ធិ** ជាផ្លូវវិបស្សនាទី៣។

អ្នកចំរើនវិបស្សនា កាលបើមានបញ្ញាចាស់ក្លា ធ្វើមគ្គាមគ្គញ្ញាណទស្សនវិសុទ្ធិឱ្យបរិបូរណ៍ ហើយវិនិច្ឆ័យបានឃើញច្បាស់ថា នេះជាផ្លូវអរិយមគ្គនេះជាផ្លូវឧបក្កិលេសមិនមែនជាផ្លូវអរិយមគ្គ ដូច្នេះហើយគួរចំរើនវិបស្សនាញាណទាំង៩ប្រការ ដ៏បរិសុទ្ធផុតចាកឧបក្កិលេសហើយ ដើម្បីនឹងឱ្យបានអរិយមគ្គខាងលើតទៅ។

វិបស្សនាញាណទាំង៩នោះគឺ:

១- ឧទយព្វយញ្ញាណ

២- ភង្គញ្ញាណ

៣- ភយតូបដ្ឋានញ្ញាណ

៤- អាទីនវញ្ញាណ

៥- និព្វិទាញ្ញាណ

៦- មុញ្ចិតុកាម្យតាញ្ញាណ

៧- បដិសង្ខាញ្ញាណ

៨- សង្ខារុបេក្ខាញ្ញាណ

៩- សច្ចានុលោមញ្ញាណ

ក្នុងញាណទាំង៩នេះ បញ្ញាដែលដឹងច្បាស់នូវសេចក្តីកើតឡើងផង សេចក្តីរលត់អស់ទៅផង របស់នាមរូបនោះឈ្មោះថា **ឧទយព្វ យញ្ញាណ** នេះពោលដោយសេចក្តីសង្ខេប។ បើពោលជានិប្បរិយាយ វិញថា អ្នកបំពេញព្យាយាមគប្បីពិចារណាជា **និព្វត្តលក្ខណ:** គឺសេចក្តីកើតឡើង ៥និង **វិបរិណាមលក្ខណ** គឺសេចក្តីរលត់ទៅ៥របស់ខន្ធ៥ ដោយន័យនេះ ក្នុងខន្ធមួយៗមានលក្ខណ:១០ៗ ទាំងកើតទាំងរលត់ខន្ធទាំង៥ នេះរួមទាំងកើតទាំងរលត់ ៥×១០=៥០ ត្រូវជា ៥០ គត់។ ក្នុង រូបខន្ធនោះ ឱ្យបំពេញព្យាយាម គប្បីពិចារណាជានិព្វត្តលក្ខណ:គឺកើតឡើង៥ យ៉ាង រូបកើត ក៏ព្រោះអវិជ្ជាសេចក្តីមិនច្បាស់កើតឡើង១ តណ្ហា១ ព្រោះកម្មជា កុសល-អកុសលកើតឡើង១ ព្រោះអាហារជាគ្រឿងឧបត្ថម្ភកើតឡើង១គឺ សេចក្តីកើតឡើងរបស់សត្វតែម្យ៉ាង មិនអាស្រ័យហេតុបច្ច័យ១ រួមជានិព្វត្តលក្ខណ: សេចក្តីកើតរបស់រូបក្ខន្ធ៥យ៉ាងដូច្នេះ។ គប្បីឃើញវិបរិណាមលក្ខណ:ក្នុងរូបក្ខន្ធ ទាំង៥យ៉ាង ដូច្នេះគឺរូបដែលរលត់ទៅព្រោះអវិជ្ជាលត់១ ព្រោះតណ្ហារលត់ទៅ១ ព្រោះកម្មរលត់អស់ទៅ១ ព្រោះអាហាររលត់អស់ទៅ១ ព្រោះរលត់អស់ទៅនៃរូប តែម្យ៉ាងមិនមានហេតុ-បច្ច័យ១ រួមជាវិបរិណាម

បក្ខណៈ៥យ៉ាងដូច្នេះ។ អ្នកបំពេញ សេចក្ដីព្យាយាមពិចារណានិព្វុទលក្ខណៈ៥
ជា១០ផងគ្នារបស់រូប លក្ខ ណៈ៥របស់វេទនាខន្ធ- សញ្ញាខន្ធសង្ខារក្ខន្ធ- នឹង
ញ្ញាណក្ខន្ធផង ឱ្យដូចជាពិចារ ណាក្នុងរូបក្ខន្ធដូច្នោះផ្សេងគ្នាតែក្នុងវេទនា
- សញ្ញា- សង្ខារ នឹងវិញ្ញាណត្រង់ អាហារឱ្យផ្លាស់យកផស្សៈ ដាក់ជំនួសដូច្នេះ
ថា វេទនាកើតឡើងព្រោះផស្សៈកើតឡើងដែរវេទនារលត់ទៅ ក៏ព្រោះផស្សៈ
លត់(សញ្ញាក្ដី សង្ខារក្ដី មានន័យ ដូចគ្នានឹងវេទនា)។

រីឯវិញ្ញាណត្រង់អាហារឱ្យយកនាមរូបជំនួសដូចតទៅនេះថា វិញ្ញាណកើត
ាន ព្រោះនាមរូបកើតឡើង វិញ្ញាណនោះរលត់ទៅ ក៏ព្រោះនាមរូបរលត់។
និព្វុទលក្ខណៈ និងបរិណាមលក្ខណៈរបស់វេទនាសញ្ញាសង្ខារ និងវិញ្ញាណ
ប្លែកគ្នា មិនដូចលក្ខណៈរបស់រូបតែប៉ុណ្ណោះ។ បញ្ញាដែលដឹងនិព្វុទលខណៈនិង
រិណាមលខណៈ ក៏កើតឡើងហើយរលត់ទៅរបស់ខន្ធ៥ដូច្នេះ ឈ្មោះថាឧទយ
ាយញ្ញាណ ដែលបង្ហាញឱ្យចំរើនឃើញច្បាស់ថានាម-រូបជារបស់មិនទៀងពិត។

២- **តន្ធញ្ញាណ** បញ្ញាដែលពិចារណាតាមសេចក្ដីរលត់របស់ សង្ខារតែ
យ៉ាង មិនពិចារណាហេតុ គឺសេចក្ដីកើតឡើងពិចារណាតែត្រឹមផលគឺ សេចក្ដី
បែកធ្លាយទៅនៃសង្ខារតែម្យ៉ាងប៉ុណ្ណោះជារបស់ពិតដូច្នេះថា សង្ខារទាំងអស់
រមែងបែកធ្លាយទៅជាធម្មតា សេចក្ដីដែលមិនបែកធ្លាយទៅនៃសង្ខារនោះមិន
ានឡើយ ឧបមាដូចជាពពុះទឹក មានដុំធំ- តូចយ៉ាងណាៗក្ដី មានកិរិយាបែក
ាយទៅវិញជាធម្មតា។

ក៏ចិត្តឯណា មានរូបជាអារម្មណ៍កើតឡើងហើយ រមែងបែកធ្លាយទៅ អ្នក
ំពេញព្យាយាម គប្បីពិចារណាឱ្យឃើញការបែកធ្លាយទៅនៃចិត្តនោះជា

អារម្មណ៍។ ម៉្យាងទៀត ចិត្តឯណាដែលមានវេទនាសញ្ញា សង្ខារ វិញ្ញាណជាអារម្មណ៍ក្តី គប្បីពិចារណាឱ្យឃើញការបែកធ្លាយទៅនៃចិត្តនោះៗ ជាអារម្មណ៍ដូច្នេះនេះជាកិច្ចរបស់ភង្គញ្ញាណ។

៣- **ភយតូបដ្ឋានញ្ញាណ** បញ្ញារបស់អ្នកបំពេញព្យាយាម ដឹងនូវសេចក្តីកើតឡើង និងសេចក្តីរលត់ទៅរបស់សង្ខារចាស់ក្លា ដរាបណាសង្ខារទាំងអម្បាលនេះ ប្រាកដជាភ័យគួរឱ្យខ្លាច ដូចជាគេឃើញភ្លើងឆេះផ្ទះ នេះឈ្មោះថា ភយតូបដ្ឋានញ្ញាណ។

៤- **អាទីនវញ្ញាណ** កាលឃើញភយតូបដ្ឋានញ្ញាណគឺ ឃើញថាសង្ខារជាភ័យធំគួរឱ្យខ្លាចប្រាកដជាក់ច្បាស់ដូច្នោះហើយ ទើបមិនមានសេចក្តីត្រេកអរក្នុងសង្ខារទាំងអម្បាលនោះឡើយ ដូចជាបុគ្គល ស្រឡាញ់ជីវិតដឹងថាភោជនាហារលាយទៅដោយថ្នាំពិលហើយ ក៏មិនហ៊ានបរិភោគដូច្នោះ ដឹងថា ស្ទឹងមានក្រពើធំកាច គួរខ្លាចមិនហ៊ានចុះទៅងូតទឹកឡើយ។ បញ្ញាឃើញទោសរបស់សង្ខារសព្វយ៉ាងនេះ ដរាបតែមិនត្រេកអរក្នុងសង្ខារដូចពោលមកហើយនេះឈ្មោះថា អាទីនវញ្ញាណ។

៥- **និព្វិទាញ្ញាណ** បុគ្គលបានចំរើនអាទីនវញ្ញាណឱ្យមានកម្លាំង ចាស់ក្លាល្មិកណាដែលមាននិព្វិទា គឺសេចក្តីនឿយណាយ ស្អប់ខ្ពើមក្នុងសង្ខារទាំងអម្បាលនោះ មិនត្រេកអររីករាយ ឧបមាដូចបុគ្គល ឃើញទោសរបស់ភរិយាហើយ នឿយណាយស្អប់ខ្ពើមភរិយាដូច្នោះ ឯងឈ្មោះថា និព្វិទាញ្ញាណ។

៦- **មុញ្ចិតុកាម្យតាញ្ញាណ** ចិត្តរបស់អ្នកចំរើននោះ មិនជាប់ជំពាក់ក្នុងសង្ខារឯណានីមួយឡើយ មានបំណងតែនឹងដោះខ្លួនចេញ ចាកអំពីសង្ខារ

ទាំងឡាយនោះ ព្រោះសេចក្តីនឿយណាយចំពោះសង្ខារ បីដូចជាសត្វនៅក្នុងទ្រុង ក្នុងអន្ទាក់ចង់តែរួចចេញទៅខាងក្រៅដូច្នោះឈ្មោះថា មុញ្ចិតុកម្យតាញ្ញាណ។

៧-**បដិសង្ខាញ្ញាណ** កាលបើព្យាយាមធ្វើមុញ្ចិតុកម្យតាញ្ញាណ ឱ្យបរិបូណ៌ហើយ ប្រាថ្នាចង់ឱ្យរួចចាកសង្ខារទាំងអម្បាលនោះ ហើយលើកសង្ខារទាំងនោះឡើងកាន់ព្រះត្រៃល័ក្ខណ៍ កំណត់ពិចារណាដោយបដិសង្ខានុបស្សនាញ្ញាណ ដើម្បីធ្វើឧបាយឱ្យផុតចេញចាកសង្ខារទាំងនោះឡើងទើបពិចារណាឃើញថា សង្ខារទាំងអស់ជារបស់មិនទៀងពិត ព្រោះកើតឡើងហើយរលត់សូន្យទៅវិញ ឱ្យពិចារណាក្នុងលក្ខណៈទាំង៣ ដើម្បីឱ្យសម្រេចឧបាយដោះចេញចាកសង្ខារទាំងអម្បាលនោះ ប្រៀបដូចបុរសអ្នកនេសាទចាប់មច្ឆាជាតិ យកអង្រុតទៅរុតត្រីក្នុងទឹក ហើយលូកដៃចុះទៅតាមមាត់អង្រុត គិតនឹងចាប់ត្រីដោយសេចក្តីត្រេកអរ តែថាជាសត្វអាសិរពិសសោះ ការបើចាប់លើកឡើងមកស្រាប់តែឃើញសត្វអាសិរពិស ទើបបានខ្លាចតក់ស្លុតរន្ធត់ ឃើញទោសក្នុងការចាប់កាន់នោះក៏ប្រាថ្នានឹងលែងចោល សត្វអាសិរពិសនោះទៅវិញ ទើបចាប់ត្រង់កន្ទុយលាតផ្ទត់ចេញចាកដើមដៃ ហើយលើកឡើងក្រវីលើក្បាលជាច្រើនជុំ ធ្វើឱ្យសត្វអាសិរពិសនោះទុព្វលភាពថយកំឡាំងមិនអាចនឹងខាំបាន ក៏រលាស់បោះចោលទៅអំពីដៃ ហើយប្រញាប់ប្រញាល់រត់ឡើងមកលើគោក សំឡឹងមើលផ្លូវដែលសត្វអាសិរពិសវារលូនមក សំឡឹងមើលទៅ ហើយមិនឃើញក៏ត្រេកអរនឹកថាផុតហើយៗចាកភ័យធំព្រោះតែសត្វអាសិរពិសនោះ មានឧបមាដូចម្តេចមិញឧបមេយ្យថាដូចជា អ្នកព្យាយាមបានអត្តភាពគឺ បញ្ចក្ខន្ធនេះក៏ត្រេកអរប្រកាន់ខ្ជាប់

ថាយើង របស់យើង ដូចជាបុរសចាប់សត្វអាសិរពិសក្នុងទឹកបានហើយ ត្រេកអរ ចាប់ទុកជាប់ ដោយសំគាល់ថាជាមច្ឆាជាតិដូច្នោះ។ អ្នកបំពេញព្យាយាមកាល បើឃើញអត្តភាពគឺបញ្ចខន្ធនេះ ថាមិនទៀង ជាទុក្ខ ជាអនត្តាពិតហើយ ក៏មាន សេចក្ដីភ័យតក់ស្លុតរន្ធត់ខ្លាចបញ្ចក្ខន្ធនោះ ដោយភយតូបដ្ឋានញាណ ដូចជា បុរសលើកដៃឡើងចាប់មាត់អង្រុត ហើយឃើញក្បាលសត្វអាសិរពិសខ្លាចដូច្នោះ ឯង។ វាយមបុគ្គល កាលបើឃើញទោសរបស់បញ្ចក្ខន្ធនេះ ដោយអាទីនវញ្ញាណ ហើយ នឿយណាយចំពោះបញ្ចក្ខន្ធនេះដោយនិព្វិទានោះៗ បញ្ញារបស់បុគ្គលអ្នក បំពេញព្យាយាម ស្វែងរកឧបាយដើម្បីដោះចេញចាកសង្ខារដូច ពណ៌នាមក ដូច្នេះនេះឈ្មោះថាបដិសង្ខាញាណ។

៨- **សង្ខារុបេក្ខាញាណ** កាលកំណត់ពិចារណាសង្ខារទាំងអស់ ថាជា របស់សូន្យចាកខ្លួន- ប្រាណ- សត្វ- បុគ្គល សូន្យចាកអាការជារបស់ទៀង- សុខ ខ្លួន- ប្រាណជារបស់ល្អ អាការទាំងអម្បាលនោះមាន ក្នុងសព្វសង្ខារដូចជាដុំពែ ពពុះទឹក និងព្រេញថ្ងៃដូច្នោះ។ កាលបើអ្នក បំពេញព្យាយាម បានកំណត់សង្ខារ ទាំងអស់ឱ្យឃើញថា សុទ្ធសឹងអនុវត្តន៍ដោយបដិសង្ខានុបស្សនាដូច្នេះហើយ ទើបកំណត់សង្ខារជា របស់សូន្យ មានពីរយ៉ាងគឺ យើងសូន្យចាកសព្វវត្ថុ សព្វវត្ថុ សូន្យចាកយើង១។ រួចកំណត់ការសូន្យចាក៤ យ៉ាងទៀតថា ខ្លួនមិនមាន របស់១ របស់មិនមានខ្លួន១ អ្នកដទៃមិនមានរបស់១ របស់អ្នកដទៃ មិនមាន មានតែសង្ខារប៉ុណ្ណោះទូទៅទាំងអស់ ហើយទើបកំណត់សង្ខារទាំងអស់ដោយ លក្ខណៈទាំង៣ថែមទៀត ចិត្តរបស់អ្នកបំពេញ ព្យាយាម នោះក៏អស់តក់ស្លុត អស់ខ្លាច អស់ភ័យ អស់ស្អប់ អស់ស្រឡាញ់ ជាចិត្តព្រងើយៗក្នុងសង្ខារទាំ

អម្បាលនោះ មិនប្រកាន់ថា ជាយើង របស់យើងទៀតឡើយ ដូចជា បុគ្គលមានភរិយាលែងលះគ្នាហើយ លុះទៅជួបគ្នាទៀត ក៏ព្រងើយកន្តើយដោយសំគាល់ថា មិនមែនជា ភរិយារបស់ខ្លួនដូច្នោះ។ បញ្ញារបស់អ្នកបំពេញព្យាយាមបានពិចារណាឃើញ ដូចពោលមកនេះ ហៅថា សង្ខារុបេក្ខាញាណ។

ទាំង៣គឺ **សង្ខារុបេក្ខាញាណ១ មុញ្ចិតុកម្យតាញាណ១** នឹង **បដិសង្ខាញាណ១** ទាំង៣នេះ បើពោលដោយអត្ថដូចគ្នា តែបើពោលទៅតាមព្យញ្ជនៈវិញឃើញថាផ្សេងគ្នា។ ឯសង្ខារុបេក្ខាញាណនេះ ជាកំពូលនៃវិបស្សនាញាណទាំងអស់។

៩- **អនុលោមញ្ញាណ** អ្នកបំពេញព្យាយាម កាលបើចំរើន សង្ខារុបេក្ខាញាណ លុះត្រាតែកើតសទ្ធា-វិរិយ-សតិ-សមាធិ និងសង្ខារុបេក្ខាញាណចាស់ក្លាហើយ គួរនឹងពោលបានថា អរិយមគ្គ កើតឡើងក្នុងកាលឥឡូវនេះ ខណៈនោះសង្ខារុបេក្ខាញាណកើតឡើងហើយ ពិចារណាសង្ខារទាំង៣ ដោយលក្ខណៈទាំង៣ឯណានីមួយជា អារម្មណ៍ទើបយាងចុះកាន់ភវង្គ ក្នុងលំដាប់នៃភវង្គនោះ មនោទ្វារាវជ្ជនៈកើតឡើងធ្វើលក្ខណៈទាំង៣ឯណានីមួយឱ្យជាអារម្មណ៍ ហើយធ្លាក់ចុះកាន់ភវង្គក្នុងលំដាប់នៃភវង្គនោះ ជវនចិត្តទី១ ធ្វើលក្ខណៈទាំង៣ ឯណានីមួយ ឱ្យជាអារម្មណ៍យ៉ាងនោះកើតឡើងហើយ បានឈ្មោះថា **បរិកម្ម**។ ក្នុងលំដាប់នៃបរិកម្មនោះ ជវនចិត្តទី២ ធ្វើលក្ខណៈទាំង៣ឯណានីមួយ ឱ្យជាអារម្មណ៍កើតឡើងហើយ ទើបបានឈ្មោះថា **ឧបចារៈ**។ ក្នុងលំដាប់នៃឧបចារៈនោះ ជវនចិត្តទី៣ ធ្វើលក្ខណៈទាំង៣ ឯណានីមួយឱ្យកើតឡើងហើយ ទើបបានឈ្មោះថា **អនុលោមៈ** ក៏អនុលោមនេះ គឺជាអនុលោម

ញាណនោះឯង ព្រោះញាណនេះ អនុលោមទៅតាមវិបស្សនាទាំង៨ ខាងដើម ដោយកិច្ចត្រូវធ្វើយ៉ាងនេះដូចគ្នា អនុលោមទៅតាមពោធិបក្ខិធម៌ទាំង៣៧ខាង លើដោយផ្លូវប្រតិបត្តិនោះ ព្រោះហេតុនោះ អនុលោមញាណនេះ ទើបលោក ពោលថាជាអនុលោមិកញាណ។

ក៏វិបស្សនាញាណទាំង៩ មានឧទយព្វយញ្ញាណជាដើម មានសច្ចានុលោម ញាណជាទីបំផុតឈ្មោះថា **បដិបទាញាណទស្សនវិសុទ្ធិ** ជាតួវិបស្សនាទី៥ក្នុង លំដាប់នៃអនុលោមញាណនោះ គោត្រភូចិត្ត ទាញយកព្រះនិព្វាននោះ មកជា អារម្មណ៍កន្លងបុថុជ្ជនគោត្រ យាងចុះកាន់អរិយគោត្រ គោត្រភូញាណមិនបាន រាប់បញ្ចូលក្នុងបដិបទាញាណ-ទស្សនវិសុទ្ធិឡើយគឺ រាប់បញ្ចូលទៅក្នុងពួក ញាណទស្សនវិសុទ្ធិ ព្រោះតាំងនៅក្នុងទីជាអាវជ្ជនៈរបស់មគ្គញាណ តាំងនៅក្នុង ចន្លោះកណ្ដាលមិនគួររាប់ថាជាវិបស្សនាបាន ព្រោះធ្លាក់ចុះទៅនៅក្នុងក្រសែ របសវិបស្សនា។

រីឯវិបស្សនាញាណ ដែលពិចារណានូវសង្ខារដោយលក្ខណៈទាំង៣ ចាប់ តាំងអំពីដើមរហូតដល់គោត្រភូញាណ ជាចំណែកភាវនាមយៈ នៃកាមាវចរ កុសល។ ឯចំណែកលោកុត្តរកុសល គឺ មគ្គចិត្តកើតឡើង ក្នុងលំដាប់នៃគោត្រ ភូចិត្តនោះឯង។ មគ្គចិត្តនេះ កាលដែលនឹងកើតឡើងនោះកាន់យកព្រះនិព្វានជា អារម្មណ៍កំណត់ដឹងទុក្ខ លះសមុទ័យធ្វើនិរោធឱ្យជាក់ច្បាស់ ចំរើនមគ្គឱ្យកើត ឡើងហើយធ្វើកិច្ច សច្ចៈ ទាំង៤ឱ្យកើតឡើង ផ្ដាច់បង់កងកិលេសគឺ **លោភៈ ទោសៈ មោហៈ** នឹងសំយោជនៈទាំង៣គឺ **សក្កាយទិដ្ឋិ១ វិចិកិច្ឆា១ សីលព្វតបរាមាសៈ១** ដាច់សូន្យជាសមុច្ឆេទប្បហាន តាមកំឡាំងរបស់ខ្លួនកើត

ឡើង១ ខណៈចិត្តក៏រលត់ទៅ ផលចិត្តក៏កើតឡើងតោងយកព្រះនិព្វានជាអារម្មណ៍ ក្នុងលំដាប់នៃមគ្គចិត្តនោះ។ រីឯផលចិត្តនោះកើតឡើង២ ខណៈខ្លះ ៣ខណៈខ្លះ ហើយធ្លាក់ចុះកាន់ភវង្គក្នុងមគ្គជវនវិថី កំណត់ជវនស្ទុះទៅបានតែ៧ខណៈចិត្តប៉ុណ្ណោះ។ អ្នកបំពេញព្យាយាម គប្បីឱ្យដឹងដូច្នេះថា បើកុលបុត្តដែលមានប្រាជ្ញាជា **ទន្ធា ភិញ្ញា** ត្រាស់ដឹងយូរ ជវនជាដំបូងឈ្មោះថា **បរិកម្មជវន** ទី២ឈ្មោះថា **ឧបចារជវន** ទី៣ ឈ្មោះថា **អនុលោមជវន**ទី៤ ឈ្មោះថា **គោត្រភូជវន** ទី៥ឈ្មោះថា **មគ្គជវន**ជាតួ **មគ្គ** ជវន ទី៦ទី៧នេះតួ**ផល**។ បើកុលបុត្តមានបញ្ញាជា **ខិប្បាភិញ្ញា** ត្រាស់ដឹងឆាប់ជវនទី១ ឈ្មោះថា **ឧបចារជវន**ទី២ ឈ្មោះថា **អនុលោមជវន**ទី៣ឈ្មោះថា **គោត្រភូជវន** ទី៤ឈ្មោះ ថា **មគ្គជវន**ជាតួ **មគ្គ** ទី៥ទី៦ទី៧ ទាំងបីនេះជាតួ **ផល** អាស្រ័យហេតុនេះ ទើបលោកពោលថា **ផលចិត្ត**កើតឡើងក្នុងលំដាប់នៃ **មគ្គចិត្ត**២ ខណៈខ្លះ ៣ ខណៈខ្លះ ហើយធ្លាក់ចុះកាន់ភវង្គដូច្នេះ។

ខាងមុខអំពីភវង្គចិត្តនេះទៅ មានមនោទ្វារាវជ្ជនចិត្ត កាត់ខ្សែភវង្គកើតឡើងក្នុងមនោទ្វារាវជ្ជនចិត្តនោះ បច្ចវេក្ខណញ្ញាណកើតឡើងពិចារណាមគ្គ- ផល និងកិលេសដែលកើតហើយៗលះចេញ និងកិលេសដែល សល់នៅព្រមទាំងនិព្វាន។ បច្ចវេក្ខណញ្ញាណទាំង៥ប្រការនេះ រមែងមានដល់ព្រះសោតាបន្នអរិយសាវកដោយប្រការដូច្នេះ។ សូម្បីព្រះសកទាគាមិ និងព្រះអនាគាមិក៏មានបច្ចវេក្ខណកិច្ច៥ប្រការដូចគ្នា និងព្រះសោតាបន្នដែរ។ ចំណែកព្រះអរហន្ត មិនមានបច្ចវេក្ខណៈឡើយ ព្រោះលោកលះកិលេសចេញអស់ហើយ មិនមានសេសសល់បន្តិចបន្តួចក្នុងខន្ធសន្តានរបស់លោកឡើយ។ ព្រះសោតារមែងធ្វើ សង្ខារទុក្ខឱ្យអស់ទៅបិទ

ទ្វារអបាយភូមិទាំង៤បាន ធ្វើនូវភាវៈជាអ្នក មានមុខចំពោះអរិយទ្រព្យទាំង៧ ប្រការ និងលះមិច្ឆាមគ្គទាំង៨ ធ្វើភ័យ នឹងពៀរទាំងអស់ឱ្យស្ងប់ស្ងាត់បានដោយល្អចូលដល់នូវភាពជាឱរសនៃ ព្រះសម្ពុទ្ធ។ ញាណសម្បយុត្តអរិយមគ្គទាំង៤ មានសោតាបត្តិមគ្គជាដើមឈ្មោះថា **ញាណទស្សនវិសុទ្ធិ** ជាតួវិបស្សនាទី៥ជាកំពូលនៃវិបស្សនា។ ក៏វិបស្សនាញាណនេះ មានផលធំជាងទាន- សីល- ព្រហ្មវិហារ ភាវនា រមែងធ្វើអ្នកដែលចំរើននោះឱ្យមានសតិខ្ជាប់ខ្ជួនមិនវង្វេងលុះពេលធ្វើកាលកិរិយាទៅ រមែងមានសុគតិភព គឺមនុស្សនឹង សួគ៌ជាខាងមុខ។

ម្យ៉ាងទៀត ក៏ជាឧបនិស្ស័យ មគ្គ ផល ព្រះនិព្វាន ជាប់ក្នុងសន្តានតទៅក្នុងខាងមុខផង។ នេះពោលដោយមិនទាន់បានសម្រេចមគ្គ ផល ព្រះនិព្វាន បើជាឧបនិស្ស័យមគ្គ ផល ព្រះនិព្វាន ក៏ធ្វើអ្នកនោះឯងឱ្យ សម្រេចមគ្គ ផល ព្រះនិព្វានបានក្នុងជាតិនេះឯងពិតប្រាកដ។

ធម៌ទាំងអស់ ដែលមានមកក្នុងផ្ទៃនៃវិបស្សនាកម្មដ្ឋាននេះ មានបញ្ហា៤ យ៉ាង ដែលជាបញ្ហាយ៉ាងធ្ងន់បំផុត រកអ្នកឯណាទីមួយនឹងដោះស្រាយពុំរួចឡើយ មានតែព្រះសម្ពុទ្ធ និងព្រះអរហន្តថ្លៃ ទើបអាចនឹងដោះស្រាយនូវបញ្ហាទាំង៤ យ៉ាងនោះរួចបាន។ រីឯបញ្ហាទាំង៤យ៉ាង នោះគឺ ១-**ជាតិទុក្ខ** ព្រោះកើត ២-**ជរាទុក្ខ** ព្រោះចាស់ ៣-**ព្យាធិទុក្ខ** ព្រោះឈឺ ៤-**មរណទុក្ខ** ព្រោះស្លាប់។ ទីនេះ នឹងយកបញ្ហាទាំង៤យ៉ាងនេះ ទុកធ្វើជាបទមាតិកាខាងដើម ហើយ និងសំដែងវែកញែកដោះស្រាយ ឱ្យឃើញជាក់ច្បាស់នូវទុក្ខទោសរបស់ខន្ធ៥ដូចមានសេចក្តីអធិប្បាយតទៅខាងមុខនេះៈ

វិញ្ញាណសួរបញ្ហាថា ដែលហៅថាទុក្ខៗនោះ កើតដូចម្តេច?

បញ្ហាឆ្លើយថា របស់អ្វីៗដែលជាទីគួរឱ្យរីករាយ ជាទីគួរល្អ ជាទីគួរស្រឡាញ់ ជាទីគួរភ័យ គួរខ្លាច រំភើបញាប់ញ័រដល់ចិត្តរបស់ទាំងអស់នេះ ហើយដែលឈ្មោះថាទុក្ខ។

សួរថា ចុះទុក្ខនោះ ជារបស់តាំងនៅដូចម្តេច?

ឆ្លើយថា ទុក្ខនោះជារបស់ទំនេរទទេៗ ជារបស់នៅក្រៅខ្លួនយើង សត្វក្រៅជីវិត ក្រៅប្រុស-ស្រីទាំងអស់។

សួរ- ចុះទុក្ខនោះមានតែនៅក្នុងចិត្ត ?

ឆ្លើយ- មិនមែនដូច្នោះទេ ទុក្ខនេះជារបស់នៅក្រៅចិត្តទេតើ បានជាថាទុក្ខនៅក្រៅចិត្តនោះ ព្រោះចិត្តជាអ្នកទឹកគិតសន្សំយកនូវអារម្មណ៍ទាំង៦អំពីខាងក្រៅ មានរូបារម្មណ៍ជាដើមមានធម្មារម្មណ៍ជា ទីបំផុតអារម្មណ៍ទាំង៦នេះ ជាអារម្មណ៍នៅក្រៅចិត្តទាំងអស់។ បើអារម្មណ៍នៅក្រៅចិត្តហើយ ទុក្ខទាំងអស់ក៏នៅក្រៅចិត្តដូចគ្នានឹងអារម្មណ៍ដែរ។ អារម្មណ៍ទាំង៦នោះ គឺ ១-**រូបារម្មណ៍** អារម្មណ៍គឺរូប ព្រោះរូបជារបស់នៅក្រៅចិត្តពិត តែថាបើភ្នែកក្រឡេកឃើញរូបហើយ ចិត្តក៏ស្ទុះទៅចាប់យកនូវរូបនោះមកជាអារម្មណ៍ ហើយក៏កើតឡើងនូវកងទុក្ខគឺ សោមនស្សទុក្ខ ក៏ទោមនស្សទុក្ខ បរិទេវទុក្ខ អប្បិយេហិសម្បយោគទុក្ខណាមួយ កើតឡើងចំពោះចិត្ត ដែលស្ទុះទៅចាប់យកនូវអារម្មណ៍ គឺរូបនោះមកទុកក្នុងចិត្ត ម្ល៉ោះហើយចិត្តនោះ ក៏ទៅជាក្តៅរោលរាលទៅដោយអំណាចភ្លើងទុក្ខ និងភ្លើងកិលេស ព្រោះតែចិត្តចាប់យកនូវរូបារម្មណ៍អំពីខាងក្រៅចូលមកទុកក្នុងចិត្ត។ ២-**សទ្ទារម្មណ៍** អារម្មណ៍ គឺសម្លេងៗនេះ ជារបស់នៅក្រៅត្រចៀក តែថាបើសម្លេងនោះមកប៉ះពាល់ត្រូវត្រចៀកហើយ ចិត្តនោះក៏ស្ទុះ

ទៅចាប់យកសម្លេងនោះ នាំមកទុកក្នុងចិត្ត ហើយចិត្តនោះ ក៏កើតសោមនស្សទុក្ខ ទោមនស្សទុក្ខ ភ្លើងទុក្ខ និងភ្លើងកិលេសក៏កើតឡើង ព្រោះតែចិត្តចាប់យកនូវសទ្ទារម្មណ៍អំពីខាងក្រៅ នាំចូលមកទុកក្នុងចិត្តហើយ ក៏កើតសេចក្ដីក្ដៅក្រហាយ រោលរាលទៅតាមសភាពរបស់សម្លេងនោះៗទៅ។ល។ ៦-**ធម្មារម្មណ៍** អារម្មណ៍ គឺធម៌ដែលកើតនៅក្នុងចិត្ត គឺចិត្តនឹកគិតសន្សំចាប់យកនូវអារម្មណ៍ ពីក្រៅៗដូចយ៉ាងឧទ្ធច្ចៈចិត្តៗ ដែលអណ្ដែកអណ្ដូងរាយមាយទៅចាប់យកអារម្មណ៍ឆ្ងាយៗ នាំចូលមកទុកក្នុងចិត្ត ហើយក៏ឆេះឡើងជាភ្លើងទុក្ខ និងភ្លើង កិលេស គឺសោមនស្សទុក្ខ និងទោមនស្សទុក្ខៗទាំងអស់នេះ សុទ្ធតែ នៅក្រៅចិត្ត ទាំងអស់ សេចក្ដីនេះឧបមាដូចម្ដេចមិញ ឧបមេយ្យដូចជា គោ នឹងដំណាំស្រូវ ចិត្តដូចជាគោ ភ្លើងទុក្ខ នឹងភ្លើងកិលេស ដូចជាដំណាំមានស្រូវ ជាដើមនៅទីឆ្ងាយពីគ្នាដូច្នេះ។ ឯស្រូវនឹងដំណាំ មិនដែលដើរទៅស៊ីគោដល់ម្ដងសោះ មានតែគោនេះឯងដើរទៅស៊ីស្រូវនឹង ដំណាំជាធម្មតា។ បើគោណាមានខ្សែចង គោនោះក៏មិនអាចនឹងទៅស៊ីស្រូវ នឹងដំណាំនោះបានឡើយ ព្រោះ គោនោះជាប់នឹងខ្សែចំណង បើគោណាគ្មានខ្សែចំណងចងទេ គោនោះមុខជាទៅស៊ីស្រូវនឹង ដំណាំនោះញយៗ យ៉ាងណាមិញ ឯចិត្តទុកដូចជាគោ ភ្លើងទុក្ខ និងភ្លើងកិលេស ឧបមាដូចជា ស្រូវនឹងដំណាំយ៉ាងនោះដែរ។

ហេតុនេះហើយបានជាព្រះបរមគ្រូ ទ្រង់ទូន្មានភិក្ខុទាំងឡាយ ថាម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ អ្នកទាំងអស់គ្នា ចូរខំសង្រួមឥន្ទ្រីយ៍ទាំង៦បិទផ្លូវបាបទាំងឡាយ គឺអភិជ្ឈា និងទោមនស្ស កុំឱ្យកើតឡើងបានឥន្ទ្រីយ៍ ទាំង៦នោះគឺ ១-**ចក្ខុន្ទ្រិយសំវរសីល** គឺការសង្រួមភ្នែកបិទបាំង ហាមឃាត់មិនឱ្យចិត្តស្ទុះចេញទៅតាម

ខ្សែរបារម្មណ៍ ដែលភ្នែកក្រឡេកឃើញរូបនោះៗ។ រូបារម្មណ៍នេះ ជាខ្សែ ជាផ្លូវរបស់ចិត្តសម្រាប់ចេញចូលដឹកនាំយកនូវភ្លើងទុក្ខ និងភ្លើងកិលេសពីខាងក្រៅនាំចូលទៅក្នុងចិត្ត ហើយដុតបំពក់ចិត្តឱ្យក្តៅរោលរាលដោយកម្លាំង អភិជ្ឈា និងទោមនស្ស បើចិត្តមិនទទួលយកនូវអភិជ្ឈា និងទោមនស្សទេ ឈ្មោះថាសង្រួមបាន ហើយសីលរបស់ភិក្ខុនោះ ក៏បានបរិសុទ្ធល្អដោយសេចក្តីព្យាយាមសង្រួម បើមិនបានសង្រួមទេ ចិត្តនោះក៏ចាប់យកអភិជ្ឈា នឹងទោមនស្សនាំចូលមកទុកក្នុងចិត្ត ម្ល៉ោះហើយសីលរបស់ភិក្ខុនោះពុំបានបរិសុទ្ធល្អទេ។ល។ ៦-**មនិន្ទ្រិយេសំវរសីលៗ** ដែលត្រូវសង្រួមចិត្ត ចិត្តដែលបានសង្រួម និងមិនបានសង្រួមនោះត្រូវដឹងបានដូចម្តេច? ចិត្តដែលបានសង្រួមនោះគឺ ចិត្តមិនលុះទៅតាមអារម្មណ៍ក្នុងមនោទ្វារ ដែលជាទ្វាររបស់ចិត្តសម្រាប់ចេញចូល ដឹកជញ្ជូននាំយកនូវអារម្មណ៍របស់កាមគុណទាំង៥អំពីទីឆ្ងាយៗ យកមកទំពារស៊ី ព្រោះយល់ឃើញថា កាមគុណនេះឆ្ងាញ់ណាស់ ស្រួលណាស់ សុខណាស់ ប្រសើរណាស់ ម្ល៉ោះហើយចិត្តនោះ ក៏ក្រេបជញ្ជក់យកជាតិកាមទាំង៣គឺ:

១-**កាមចិត្តៈ** ត្រិះរិះតែក្នុងកាមគុណទាំង៥ ហើយញៀនញ៉ាមជាប់ចិត្ត លង់លិចនៅដេកត្រាំក្នុងអារម្មណ៍របស់កាមគុណ ថានៅដេកត្រាំក្នុងអន្លង់និយៈទាំង៤ ដែលជាអន្លង់ជ្រៅសំរាប់លង់ចិត្តរបស់សត្វ ដែលប្រកបដោយមោហៈលង់លិចនៅក្នុងភពតូច និងភពធំ។

២-**ព្យាបាទចិត្តៈ** ត្រិះរិះរករឿងរកហេតុប្រទូសរ៉ាយដល់សត្វនិងសង្ខារ ត្រិះរិះគំនុំគុំគួនចងពៀរវេរា រករឿងរកហេតុឱ្យគេវិនាស ទ្រព្យសម្បត្តិ និងវិនាសជីវិត។ **វិហិំសាចិត្តៈ** ត្រិះរិះបៀតបៀនដល់សត្វ និងសង្ខារមានការត្រិះរិះសម្លាប់សត្វ

និងត្រិះរិះចង់បានទ្រព្យអ្នកដទៃ យកមកធ្វើជាទ្រព្យរបស់ខ្លួន។ ម្យ៉ាងទៀត ដួ
យ៉ាងជាឧទ្ធច្ចចិត្ត។ ដែលអណ្តែតអណ្តូងរាយមាយទៅយកអារម្មណ៍ អំពីទីឆ្ងាយ
ចូលមកទុកនៅក្នុងចិត្ត។ ដូចបានអធិប្បាយមកនេះ ជាចិត្តប្រព្រឹត្តទៅតាមមនោ
ទ្វារតែម្យ៉ាង។ សំដែងមកនេះឱ្យឃើញថា ភ្លើងទុក្ខ និងភ្លើងកិលេសជារបស់នៅ
ក្រៅចិត្តពិត ដូចជាគោ ហើយនិងស្រូវដំណាំផ្សេងៗ ចំណែកស្រូវនិងដំណាំ
មិនដែលដើរទៅស៊ីគោម្តងសោះ មានតែគោដើរទៅស៊ីស្រូវនិងដំណាំ។ ព្រោះ
ហេតុហ្នឹងហើយ បានជាព្រះអង្គទ្រង់ប្រៀនប្រដៅថា ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ អ្ន
ត្រូវសង្រួមចិត្ត ពត់ចិត្តឱ្យបាននឹងនួនល្អ កុំឱ្យចិត្តទៅយកភ្លើងទុក្ខ និងភ្លើ
កិលេសមកដុតបំពក់ចិត្តទៀត។ ពួកព្រះអរហន្តទាំងឡាយគ្រប់ៗព្រះអង្គ លោក
ព្យាយាមសង្រួមចិត្តចូលកាន់សមាធិ ជាចិត្តរួចផុតស្រឡះ ចាកអំពីភ្លើងទុក្ខ និ
ភ្លើងកិសេលសគ្រប់ៗព្រះអង្គ។ ចិត្តដែលស្រូបយកភ្លើងទាំងពីរភ្នក់នេះ ឧបម
ដូចជាសត្វមមាចក្រឡេកឃើញភ្លើង ក៏នឹកស្មានថាភ្លើងនេះជារបស់ឆ្ងាញ់ ម្លោ
ហើយក៏នាំគ្នាហើរត្រសុកត្បុលចូលទៅក្នុងភ្លើង ឥតមានខ្លាចឡើយ សត្វមមា
ស្លាប់ខ្លួនដោយសារតែសេចក្តីយល់ខុស សំគាល់ខុស ដឹងខុស ហើយពួកសត្វនេ
មិនដឹងជាខុសផង។ នៃសញ្ញា វិញ្ញាណអ្នកឯងនេះ ល្ងង់ដូចជាសត្វមមាចៗ ប៉ុ
ចូលតែភ្នក់ភ្លើង១ អ្នកឯងហើរចូលភ្នក់ភ្លើងដល់ទៅ៣ ភ្នក់ភ្លើងគឺ **រាគៈ ១** ភ្លើង
ទោសៈ១ ភ្លើងគឺ **មោហៈ១** ឃើញថាអ្នកឯងនេះ ល្ងង់លើសសត្វមមាច២ភាគ

បញ្ញាសួរទៅវិញ្ញាណថា សត្វមមាចហើយនិងភ្លើងវានៅជាមួយគ្នា ឬក៏
នៅទីទៃពីគ្នា?

វិញ្ញាណឆ្លើយថា វានៅទីទៃពីគ្នាទេ តែថាសត្វមមាចនោះក្រឡេកឃើ

ភ្លើងហើយ ស្រឡាញ់ បានជាចេះតែហើរចូលទៅក្នុងភ្លើង។

បញ្ហាសួរទៅទៀតថា ចុះដូចជាសញ្ញា-វិញ្ញាណឯងនេះ នៅទីទៃអំពីភ្លើង រាគៈ ទោសៈ មោហៈ ក៏នៅជាមួយគ្នា។ សេចក្តីនេះសូមឱ្យលោកបញ្ញាសំដែង ប្រាប់ ខ្ញុំទាំងពីរនាក់នឹងចាំស្តាប់?

អើបើដូច្នោះ អ្នកឯងទាំងពីរនាក់ចាំស្តាប់ចុះ **វិញ្ញាណធាតុ៧** និង **សត្តាវាសៈ៩** ដូចជាភ្លើង។ វិញ្ញាណដែលស្ថិតនៅក្នុងភ្នែក ក្នុងត្រចៀក ក្នុងច្រមុះ ក្នុងអណ្តាត ក្នុងកាយ ក្នុងចិត្ត ទាំងអស់នេះជាកន្លែងរបស់អ្នកឯង។ រូប សម្លេង ក្លិន រស់ សម្ផស្ស និងធម្មារម្មណ៍របស់ទាំង៦នេះ ជារបស់នៅឆ្ងាយអំពីអ្នកឯងណាស់ទេតើ ហេតុដូចម្តេចបានជាអ្នកឯង ទៅដេក នៅក្នុងភ្នក់ភ្លើងទាំង៣ភ្នក់ ទាំងយប់ ទាំងថ្ងៃយ៉ាងនេះ មកតែអំពីអ្នកឯងនេះ ល្ងង់ខ្លាំងជាងសត្វមមាចទៅទៀត បានជាមិនដឹងភ្លើងទុក្ខ និងភ្លើងកិលេស ទាំង មិនដឹងខ្លួនថា ឯងនេះ ជាអ្នកល្ងង់ថែមទៀតផង។ នែសញ្ញា-វិញ្ញាណ អ្នកឯង ល្ងង់ខ្លាំងជ្រៅវង្វេងធំ យ៉ាងនេះហើយ សេចក្តីសុខមិនមានដល់អ្នកឡើយ មានតែ សេចក្តីទុក្ខ និងទោសជាអាហាររបស់អ្នកប៉ុណ្ណោះ សព្វថ្ងៃខ្លួនអ្នកឯង ដូចជាសត្វ ដង្កូវនៅក្នុងបង្គន់ ស៊ីសុទ្ធតែលាមក ហើយមិនដឹងជាលាមកផង ដេកក្នុងបង្គន់ ហើយ មិនដឹងទាំងបង្គន់នោះដូចម្តេចផង សេចក្តីនេះមាន ឧបមាថាដូចជា វិញ្ញាណឯងដែលនៅអាស្រ័យក្នុងកាយនេះ មិនដឹងជាកាយនោះ ប្រកបទៅ ដោយសាកសពដូច្នេះទេ គឺដឹងថាសុទ្ធតែល្អៗប្រសើរទៅវិញ។ រូបនេះជាគ្រឿង មិនស្អាតស្មោកគ្រោកជាទីបំផុត ហូរទឹកអសុភទៅតាមទ្វារទាំង៩តែរាល់ៗថ្ងៃ កាលបើអសុភហូរចេញមកខាងក្រៅ វិញ្ញាណឯងដឹងថា ស្អុយណាស់ត្រង់

វិញ្ញាណឯងដេកនៅជាមួយគ្នា និងអសុភនោះ វិញ្ញាណឯងថា ស្រួលណាស់ សប្បាយណាស់ វិញ្ញាណដូចជាកលមាយាយ៉ាងនេះឯង។

សួរថា ចុះទុក្ខក្នុងខន្ធទាំង៥នេះ មានប៉ុន្មានយ៉ាង?

ឆ្លើយថា ទុក្ខក្នុងខន្ធទាំង៥នេះ មាន២យ៉ាងគឺ ទុក្ខក្នុងរូបម្យ៉ាង ទុក្ខក្នុងនាមម្យ៉ាង។ រូបនោះ បាននឹងរូប២៨ តែពុំបានអធិប្បាយពីរូបនោះទេ អធិប្បាយតែអំពីទុក្ខរបស់រូបប៉ុណ្ណោះ។

ឯទុក្ខរបស់រូបនោះមាន៤យ៉ាងគឺ ១-**ជាតិទុក្ខ១** ព្រោះជាតិគឺ ការកើត ២-**ជរាទុក្ខ១** ព្រោះជរា គឺការចាស់ ៣-**ព្យាធិទុក្ខ** ព្រោះព្យាធិ គឺការឈឺចុកចាប់ ៤-**មរណទុក្ខ១** ព្រោះមរណៈ គឺការស្លាប់។ បណ្ដាទុក្ខទាំង៤កងនេះ លើកទុក៣កងខាងចុងសិន និងសំដែងជាតិទុក្ខជាមុន។

១-**ជាតិទុក្ខ** នោះបើតាមការពិតនោះព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធជាចមកព នៃសត្វក្នុងត្រៃលោកទ្រង់ជ្រាបស្គាល់ច្បាស់ដោយព្រះបញ្ញាញាណដ៏ល្អិត ជ្រាលជ្រៅក្នុងរយៈផ្លូវនៃបដិសន្ធិវិញ្ញាណរបស់សត្វដែលចុះកាន់គភ៌នៃមាតានោះថា **បឋមំ កលលំ ហោតិ កលលា ហោតិ អព្ពុទំ អព្ពុទា ជាយតេ បេសិ បេសិយា ជាយតេ ឃនោ ឃនាចិ សាខា ជាយន្តិ កេសា លោមា នខាបិច ៗ**

ប្រែថា មុនដំបូងកើតជារូប «**កលលៈ**» ជាសរីរៈល្អិតឆ្មារក្រៃលែងឆ្មារ ស្ថិតនៅក្នុងផ្ទៃមាតា ដូចដំណក់ប្រេងល្ងថ្លា ក៏ដូចសប្បិទន់ថ្លា តាំងនៅអស់រវាង៧ថ្ងៃ ទើបប្រែទៅជារូប «**អព្វុទៈ**» មានអាការៈ ដូចទឹកគេលាងសាច់ក្រហមព្រឿងៗ តាំងនៅបាន៧ថ្ងៃ ក៏ក្លាយទៅជារូប «**បេសិ**» មានសណ្ឋានជាបន្ទះចម្រៀកតូចមួយ ដូចជាសំណដែលគេរំលាយនឹងអម្បែង តាំងនៅបានរវាង

៧ថ្ងៃ ទើបប្រែទៅជារូប «**ឃន:**» មានអាការៈមូលខន់ខាប់ ដូចជាស៊ុតមាន់ខាង ក្នុង តាំងនៅបាន៧ថ្ងៃតមកខាងក្រោយទៀត រូបនោះក៏ចំរើនឡើងបែកចេញជា ពក៥ តាំងឡើងកើតជាអវៈយវៈ មានដៃជាដើម ដែលកើតអំពីកម្មប្បច្ច័យ របស់សត្វតាំងនៅអស់៧ថ្ងៃ ទើបដុះសក់-រោម-ក្រចកឡើងជាលំដាប់ ដែល ហៅថាបែក **បញ្ចសាខា**។

ចាប់ដើមតាំងអំពីថ្ងៃនោះតទៅ មានតែជរា និងមរណៈចាំស្ទាក់ កាត់ពីមុខ ព្រោះមានធមិមិនទៀង ជាទុក្ខ ជាអនត្តា នៅក្នុងជាតិទុក្ខ នោះ។ ជាតិទុក្ខនេះ ឥតមាននិយាយពីវេទនា សញ្ញា-វិញ្ញាណថា ដឹង ជាទុក្ខ ជាសុខនោះគ្មាន សោះ។ ជាតិទុក្ខនេះ ជាទុក្ខរបស់ដី- ទឹក- ភ្លើង- ខ្យល់ទេតើ! ដែលសង្ខារតាក់ តែងអាស្រ័យឆ្អឹងខ្លះ សរសៃខ្លះ សាច់ខ្លះ ស្បែកខ្លះ ផ្សំផ្គុំរុំព័ទ្ធកសាងឱ្យកើតឡើង ទៅជាខន្ធ៥នោះ មិនមែនជាទុក្ខរបស់វេទនា- សញ្ញា- វិញ្ញាណទេ ពិតជាទុក្ខ របស់រូបតី ដី- ទឹក- ភ្លើង- ខ្យល់ដូច្នេះ។

២- **ជរាទុក្ខ** ទុក្ខព្រោះចាស់ទ្រុឌទ្រោមគ្រាំគ្រាទៅនៃខន្ធជាលក្ខណៈ មានការនាំ ចូលទៅកាន់សេចក្តីស្លាប់ជាកិច្ច មានការវិនាសទៅនៃវ័យ ជាផលចាត់ជារបស់ នាំមកនូវសេចក្តីទុក្ខ។

សួរថា ចុះកើតជាដំបូងនោះ តើកើតអ្វី? ចាស់គ្រាំគ្រានោះ ចាស់អ្វី? ចូរ ឆ្លើយរៀបរាប់មកមើល?

ឆ្លើយថា ដែលកើតជាដំបូងនោះ គឺទឹកថ្លា ទឹកក្រហម ទឹកស ខាប់ៗរឹងៗ ក្លាយទៅជាដី ត្រង់ណារឹងៗ ហៅថា ធាតុដី ត្រង់ណាទន់ៗ ជ្រាយៗ ហៅថាធាតុទឹក ដែលមានលក្ខណៈសម្រាប់ចំអិននូវកាយ មានអាការក្តៅៗ ចាត់

ទុកជាធាតុភ្លើង ដែលមានលក្ខណៈសម្រាប់ បក់ផាត់នូវកាយ មានអាកា
ហើយៗចាត់ទុកថា ធាតុខ្យល់។ ដែលពោលថា ចាស់ទ្រុឌទ្រោមគ្រាំគ្រាទៅនោះ
គឺចាស់ធាតុទាំង៤នោះឯងទេតើ។ ឯធាតុទាំង៤នោះ បើចែកចេញទៅតាមឈ្មោះ
នោះមាន៤២ គឺធាតុដីមាន២០ ធាតុទឹកមាន១២ ធាតុភ្លើងមាន៤ ធាតុខ្យល់មាន
៦រួមជា៤២។

ប៉ុន្តែពុំបានសំដែងអំពីធាតុទាំង៤ នោះឱ្យបានសព្វគ្រប់ទេ គ្រាន់តែស្រ
យកធាតុទាំង៤នោះ ប្រារព្ធដើម្បីឱ្យដឹងថា ជរាទុក្ខនោះ តើចាស់របស់អ្វី? ជាទុ
របស់អ្វី? ប៉ុណ្ណោះ បើកើតសក់ វាចាស់សក់ វាជរាសក់។ល។ បើកើតស្បែក វ
ចាស់ស្បែក វាទុក្ខស្បែក បើកើតសាច់ វាចាស់ សាច់ វាទុក្ខរបស់សាច់ អ្នកណ
កើត អ្នកនោះនឹងចាស់ អ្នកណាចាស់ អ្នកនោះនឹងទុក្ខ។

សួរថា ចុះសក់-រោម-ក្រចក-ធ្មេញ-ស្បែក ជាដើមនេះ គ្មានដឹងអ្វីសោ
ទេ ម្ដេចក៏ថាជាទុក្ខដែរ? ពួករូប២៨សុទ្ធតែមិនដឹងអ្វីទាំងអស់ទេ?

ឆ្លើយថា ព្រោះមិនដឹងហ្នឹងហើយ ជាតួទុក្ខយ៉ាងធ្ងន់បំផុតក្នុងលោកបានជ
ហ៊ានពោលថាទុក្ខ ព្រោះប្រកបដោយមោហៈ និង អវិជ្ជា ការវង្វេងភាន់ ច្រ
និងការដែលមិនដឹងច្បាស់ពិតប្រាកដការ ដែលមិនដឹងនេះហើយ ជាតួទុ
បញ្ញាដែលជាអ្នកចេះដឹងច្បាស់នេះ ជាតួសុខ។ សេចក្ដីទុក្ខទាំងអស់នេះ មិ
ងាយសត្វណានឹងស្គាល់ច្បាស់បានទេ ស្គាល់បានតែលោកអ្នកត្រាស់ដឹងចាក់ធ្លុ
ឃើញច្បាស់នូវព្រះអរិយសច្ចទាំង៤ពិតប្រាកដ។ ក៏ក្នុងអរិយសច្ចទាំង៤នោះ មា
សំដែង ដូច្នេះថា សេចក្ដីសុខសោមនស្សឯណា ដែលកើតឡើងដោយសារ
ហៅថាសេចក្ដីត្រេកអរ ជ្រះថ្លារបស់រូប ចាត់ជាសមុទយសច្ច ត្រាស់ ដឹងចា

ដោយការលះបង់ រូបដែលមិនទៀងជាទុក្ខរមែងប្រែប្រួលទៅ លោកហៅថាទោសរបស់រូបកើតឡើងដោយសាររូប ចាត់ជាទុក្ខសច្ចត្រាស់ដឹងបាន ដោយការកំណត់។

ការលះបង់បាននូវសេចក្ដីប្រាថ្នាក្នុងរូប ហៅថារលាស់ចោលនូវរូបចាត់ជានិរោធសច្ច ត្រាស់ដឹងបានដោយកិរិយាធ្វើឱ្យជាក់ច្បាស់ នូវអដ្ឋង្គិកមគ្គទាំង៨មានសម្មាទិដ្ឋិ សេចក្ដីយល់ត្រូវក្នុងហេតុទាំង៣ យ៉ាងនេះជាដើម ហៅថាមគ្គសច្ច ត្រាស់ដឹងបានដោយកិរិយាចំរើន។ ឯវេទនា-សញ្ញា-សង្ខារ-វិញ្ញាណនេះ ក៏មានន័យដែលត្រូវចែកដូចគ្នា នឹងរូបខាងដើមដែរ។

សេចក្ដីចាស់ទ្រុឌទ្រោម គ្រាំគ្រារបស់រូបទាំង២៨នេះហើយ ដែលហៅថាជរាទុក្ខ។

៣-**ព្យាធិទុក្ខ** ទុក្ខព្រោះមានការឈឺចុកចាប់ ឈឺនោះ តើឈឺរបស់អ្វី? ឈឺនោះគឺឈឺសក់-រោម-ក្រចក-ធ្មេញ-ស្បែក-សាច់ និងសរសៃជាដើម ឈឺនេះក៏ចំពោះតែរូប២៨នេះដែរ។ បើវេទនាទទួលយកឈឺអំពីរូបនោះ អារម្មណ៍ក៏វាចម្លងជម្ងឺនោះចូលទៅដល់ចិត្តផង បើជាវេទនាមិនទទួលទេ ក៏វាឈឺតែរូបប៉ុណ្ណោះឯង។

៤-**មរណទុក្ខ** ទុក្ខព្រោះមានការស្លាប់ តើអ្នកណាជាអ្នកទទួលទុក្ខ បើរូបស្លាប់ទៅហើយ? រូបអ្នកណាស្លាប់ រូបអ្នកហ្នឹងហើយទទួលទុក្ខ ទុក្ខក្នុងការស្លាប់នេះធ្ងន់ជាងក្នុងការឈឺទៅទៀត បានជាពោលថាធ្ងន់ ជាងឈឺនោះ ព្រោះការស្លាប់នេះ គឺស្លាប់ទៅទាំងអស់ មានធមិមិនទៀងជាទុក្ខជាអនត្តាជាប់តាមរហូតលុះត្រាណាតែអស់រូបនោះ ទើបបានអស់ទុក្ខដែរ។

ទុក្ខទាំង៤កងនេះ ជាទុក្ខកើតឡើងចំពោះរូប ទោះជារូបអ្វីៗ រូបមានវិញ្ញាណ
ក្តី រូបឥតវិញ្ញាណក្តី ក៏លុះទៅក្នុងអំណាចលក្ខណៈទាំង៣គឺ **អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្ត**
គឺ **ជាតិទុក្ខ ជរាទុក្ខ ព្យាធិទុក្ខ មរណទុក្ខ** ដូចគ្នាទាំងអស់។ រូបតែវិនា
ទៅដោយអំណាចភ្លើងទាំង៤ភ្នក់នេះឯង។ សំដែងមកក្នុងទុក្ខរបស់រូបសង្ខេប
ប៉ុណ្ណោះ។

តពីនេះនឹងសំដែងទុក្ខរបស់នាមតទៅ:

នាមធម៌នោះមាន៤ប្រការគឺ **វេទនា១ សញ្ញា១ សង្ខារ១ វិញ្ញាណ**
ទាំង៤ប្រការនេះហៅថា **នាមធម៌** ព្រោះជាធម៌មានតែឈ្មោះ ជាសភាវធម៌ឥ
រូបរាងកាយ រកកំណត់កត់សំគាល់សណ្ឋានភេទ មិនបានព្រះអនាវរណញ្ញាណ
ទ្រង់ត្រាស់ទេសនាចាត់ឱ្យឈ្មោះថា **នាមធម៌** ដើម្បីជាប្រយោជន៍ដល់ព្រះយោ
អ្នកចំរើនវិបស្សនាបញ្ញា រាវរកឱ្យឃើញសភាវធម៌ដែលជារបស់ពិត ពិនិត្យដោ
ព្រះត្រ័យលក្ខណញ្ញាណប៉ុណ្ណោះឯង។ ទុក្ខរបស់នាមនោះមាន៨កងគឺ **សោ**
ទុក្ខ១ បរិទេវទុក្ខ១ ទុក្ខទុក្ខ១ ទោមនស្សទុក្ខ១ ឧបាយាសទុក្ខ១ អ
ប្បិយេហិសម្បយោគទុក្ខ១ បិយេហិវិប្បយោគទុក្ខ១ យម្បិច្ឆំនលភ
តម្បិទុក្ខ១ បញ្ចុបាទានក្ខន្ធាទុក្ខ១ ទុក្ខទាំង៨នេះ ជាទុក្ខរបស់នាម សម្រ
ផុតបំផ្លាញពួកនាមទាំង៤។ ដោះស្រាយទុក្ខក្នុងខន្ធ ទាំង៥នេះឃើញថាចង្អៀ
ក្រៃពេកណាស់។ ខន្ធ៥នេះចែកទុក្ខទៅជាពីរចំណែក ដូចបានអធិប្បាយមក
ហើយ ម្នាលសញ្ញានឹងវិញ្ញាណ អ្នកស្តាប់បានហើយ នៅ? ខ្ញុំស្តាប់បានហើយ
ជាខ្ញុំនេះល្ងង់ជាងសត្វមមាចមែន។

សញ្ញាសួរថា ភ្នែក-ត្រចៀក-ច្រមុះ-អណ្តាត-កាយទាំង៥នេះ ជារ

ុកណា ?

វិញ្ញាណឆ្លើយថា របស់ទាំង៥នេះ ជារបស់ខ្ញុំពិត អើបើអ្នកឯងយល់ឃើញ យ៉ាងនេះហើយ ទុក្ខទាំង៨នេះ ត្រូវបានមកលើអ្នកទាំងអស់។ បញ្ញាថា អ្នកយល់ យ៉ាងនេះវិញទើបត្រូវ ភ្នែក-ត្រចៀក-ច្រមុះ-អណ្ដាត-កាយ ទាំង៥នេះជា របស់ដី-ទឹក-ភ្លើង-ខ្យល់មិនមែនជារបស់អ្នកទេ កាលដែលភ្នែកវាកើតៗរបស់ វា ដល់ភ្នែកវាចាស់ ក៏វាចាស់របស់វាដល់ វាឈឺក៏ឈឺរបស់វា ដល់វាស្លាប់ក៏ ស្លាប់របស់វា របស់ទាំងនេះជារបស់ដី-ទឹក-ភ្លើង-ខ្យល់ ទាំងអស់មិនមែនជា របស់អ្នកទេ បានជាថាមិនមែនរបស់អ្នកនោះ ព្រោះកាយនេះវាចាស់តែរាល់ ថ្ងៃហួរទៅកាន់សេចក្ដីទុក្ខមិនទៀងអនត្តាតែរាល់ថ្ងៃ អ្នកឃាត់ថា កុំឱ្យចាស់ កុំឱ្យឈឺ កុំឱ្យស្លាប់ ឃាត់យ៉ាងណាក៏វាមិនស្ដាប់ មិនតាមបង្គាប់អ្នកឯងដែរ ត្រង់ ឃាត់មិនបាន បង្គាប់មិនតាមនេះហើយតើអ្នកសំគាល់ថា ជារបស់អ្នកដូចម្ដេច កើត? សញ្ញា វិញ្ញាណថាយីអើហ្ន៎! យើងទាំងពីរនាក់នេះ ខុសហើយតើ ខុសនេះ មិនមែនតិចតួចទេ ប្រហែលជាពីរហ្មឺនអសង្ខ័យមកហើយ មិនដែលបានស្ដាប់ ធមិយ៉ាងនេះម្ដងសោះ ច្បាស់ណាស់ៗ ភ្លឺស្វាងដូចព្រះអាទិត្យទើប និងរះ ខ្ញុំទាំង ពីរនាក់សូមថ្វាយខ្លួនចំពោះបញ្ញាសូមចាំទុកថា ខ្ញុំទាំងពីរនាក់នេះលែងយល់ខុស ដូចមុនៗនោះ ទៀតហើយ ខ្ញុំកាលពីមុននោះជាអ្នកវង្វេងជ្រៅល្ងង់ខ្លាំងជាងសត្វ មមាចពិត ឥឡូវនេះ ខ្ញុំឃើញច្បាស់ណាស់ព្រះអង្គ សូមព្រះបញ្ញាទ្រង់ព្រះមេត្តា ប្រោស សំដែងធមិតទៅទៀត ខ្ញុំនឹងស្ដាប់ឱ្យបានសព្វគ្រប់ព្រះអង្គ។ អើសញ្ញា វិញ្ញាណប្រពៃណាស់អ្នកចូរតាំងសតិស្ដាប់ឱ្យច្បាស់ ចុះណា៎! អវិជ្ជា នឹងសង្ខារ ដែលបង្កើតអ្នកឯងមកនេះគឺ ឱ្យដឹងតែខុសៗ យល់តែខុសៗ មិនបានឱ្យយល់ទៅ

តាមសភាវធម៌ តាមមែន តាមពិត របស់ធម៌ដល់ម្ដងសោះឡើង ឥឡូវនេះអ
កើតបញ្ហាហើយតើ បើដូច្នេះយើង និងសំដែងអំពីទុក្ខទាំង៨កងនេះម្ដងទៀតឱ
អ្នកស្ដាប់គឺ

១- **សោកទុក្ខ** ទុក្ខព្រោះនឹកស្ដាយស្រណោះអាឡោះអាល័យ ចំពោះសង្ខា
ដែលព្រាត់ប្រាសទៅគឺ រូប១ សម្លេង១ ក្លិន១ រស១ សម្ផស្ស១ យល់ឃើញថ
របស់ទាំង៥នេះជារបស់ខ្លួន ហើយក៏ប្រកាន់ ខ្ជាប់ចង់ឱ្យតែនៅៗ ឱ្យតែទៀងៗ
ដល់របស់ទាំងអស់នោះមិននៅ មិនទៀង ក៏កើតសេចក្ដីសោកស្ដាយ ចំពោះវត្ថុ
ដែលវិនាសនោះ។ ត្រង់សេចក្ដីថា ចង់ឱ្យវត្ថុទាំង៥នោះនៅៗ ទៀងៗ ត្រង់នេះ
ជាតួភ្លើង មោហៈផង លោភៈផង។ ត្រង់ដែលវត្ថុនោះវិនាសទៅ ហើយសោក
ស្ដាយត្រង់នេះជា ភ្លើងលោភៈ នឹងមោហៈ ឆេះឡើងឱ្យកើតទុក្ខសោកស្ដាយ
ចំពោះរបស់ដែលបាត់បង់ទៅ។ ភ្លើងទុក្ខនេះឆេះចំពោះតែពួកនាម ព្រោះសញ្ញា
វិញ្ញាណ នេះលូង់ពេកណាស់ហើរទៅចូលក្នុងគំនរ ភ្នក់ភ្លើង ហើយមិនដឹងជា
ភ្លើងថែមទៀតផង។

២- **បរិទេវទុក្ខ** បានខាងការយំទួញរៀបរាប់ ពោលបូរបាច់ ប៉ាច់ប៉ោច
ថ្លែងអំពីកំសត់ផ្សេងៗ និងសង្ខារដែលព្រាត់ប្រាស់បាត់ ទៅបណ្ដាលឱ្យទៅជា
តួញត្អែរ រអាក់រអួល តឹងណែន ចុកធ្ងល់ ក្នុងដើមទ្រូងបណ្ដាលឱ្យហៀរ
ហូរទឹកភ្នែកសស្រាក់ តឹងចិត្ត ធ្ងន់ចិត្ត ភ្លើងទុក្ខនេះ កើតមកអំពីមោហៈ។

៣- **ទុក្ខទុក្ខ** ទុក្ខលំបាកទាំងរូបទាំងនាម ទុក្ខហើយ ទុក្ខទៀត បង្ហូរមកនូវ
សេចក្ដីទុក្ខមិនដាច់ជាប់តគ្នាទៅ ដូចជាខ្សែទឹកដែលហូរនោះឯង ទុក្ខដែលត្រួតៗ
លើគ្នាយ៉ាងនេះ ហៅថាទុក្ខទុក្ខ។

៤- **ទោមនស្សទុក្ខ** ទុក្ខព្រោះសេចក្តីអាក់អន់ចិត្ត ចំពោះអារម្មណ៍ដែលយើសយួងចិត្ត គឺអារម្មណ៍ទាំង៦មានរូបារម្មណ៍ជាដើម ដែលភ្នែកឃើញហើយមិនត្រូវចិត្តមិនគាប់ចិត្ត ក៏កើតបដិឃៈថ្នាំងថ្នាក់ចិត្ត ចំពោះអារម្មណ៍ដែលទាស់នោះៗ ហើយក៏ក្តៅរោលរាលទៅ ដោយភ្លើងទុក្ខ គឺភ្លើងទោសៈផងភ្លើងមោហៈផង។ សេចក្តីថា សត្វទាំងឡាយដែលមានសេចក្តីទុក្ខពេញប្រៀបដល់បន្ទុកហើយ តែងសោកស្តាយយំកន្ទក់កន្ទេញ គក់ទ្រូងផ្តួលខ្លួនប្រមៀលត្រឡប់ត្រឡិន ផ្តួលខ្លួនដាំដូងយកជើងឡើងលើ ចាប់កាំបិតកោរអារក លេបថ្នាំពិស ចងកដោយខ្សែ ស្ទុះរត់ចូលភ្លើង រមែងសោយនូវសេចក្តីទុក្ខយ៉ាងនេះជាអនេកប្បការហៅថាទោមនស្សទុក្ខ។

៥- **ឧបាយាសទុក្ខ** ទុក្ខបណ្តាលឱ្យអាក់អួលទង្គិះ ដោយអាការតឹងណែននៅក្នុងចិត្ត ព្រោះនឹកឃើញដល់សត្វនឹងសង្ខារ ដែលជាទីស្រឡាញ់ពេញចិត្តដែលព្រាត់ប្រាសទៅយូរហើយៗ នឹកឃើញដោយសេចក្តីអាល័យ ក៏ឆ្អែតចិត្តតឹងណែន ហៅថា ឧបាយាសៈ ទុក្ខនេះ កើតអំពីមោហៈទាំងអស់។

៦- **អប្បិយេហិសម្បយោគទុក្ខ** ទុក្ខព្រោះជួបប្រទះសត្វ និងសង្ខារដែលខ្លួនមិនត្រូវចិត្ត។

៧- **បិយេហិវិប្បយោគទុក្ខ** ទុក្ខព្រោះព្រាត់ប្រាស់និរាសចាកសត្វ និងសង្ខារដែលខ្លួនមិនត្រូវចិត្ត។

៨- **យម្បិច្ឆំនលភតិតម្បិទុក្ខ** ទុក្ខកើតអំពីចិត្តប៉ុនប៉ងប្រាថ្នានូវរបស់ណាៗ ហើយមិនបានរបស់នោះៗ ដូចសេក្តីប្រាថ្នា ក៏នាំឱ្យកើតសេចក្តីទុក្ខៗ នេះមកតែអំពីមោហៈ លោភៈ មានឧបាទានជាមេ ប្រកាន់មាំ បានជាទុក្ខទាំងអស់

នោះកើតច្រើនឡើងៗ។ ទុក្ខទាំងអស់ ដូចបានអធិប្បាយមកនេះ ជាទីប្រជុំនូវភ្លើង លោភៈ ទោសៈ មោហៈ ទាំងអស់ នៃសញ្ញា-វិញ្ញាណ អ្នកធ្លាប់ដេកនៅក្នុងភ្លើងទុក្ខ-ភ្លើងកិលេស ដូចបានអធិប្បាយមកនេះមែន ទេ? មែនណាស់ហើយ បញ្ញា! ខ្ញុំទាំងពីរនាក់នេះល្ងង់មែន ដូចជាសត្វមមាចត្រេកអរតែនឹងភ្លើង។ ចំណែកខ្ញុំទាំងពីរនាក់ ឥតបានដឹងថាភ្លើងទុក្ខ និងភ្លើងកិលេសនេះ ច្រើនដល់ម្លឹងៗទេ។ ខ្ញុំឃើញច្បាស់ណាស់ហើយ ខ្ញុំជឿប្រាកដឥតមានសង្ស័យឡើយ។ សូមបញ្ញាសំដែងតទៅទៀត។ អើបើដូច្នោះ អ្នកចាំស្តាប់ចុះ យើងនឹងសំដែងអំពីទុក្ខទោសរបស់ខន្ធ៥ តទៅទៀតខន្ធ៥នេះ មានទុក្ខទោសច្រើនជាអនេក ជារបស់មិនទៀងទាត់មិនស្ថិតស្ថេរ ចិរកាលយូរលង់ឡើយ តែងដឹកជញ្ជូនមកនូវសេចក្តីទុក្ខយកមកឱ្យជាសម្បុក ថាជាទីលំនៅរោគផ្សេងៗ សម្បូរទៅដោយដំបៅពក ដោយសេចក្តីចាក់ដោត នឹងដោយពាក្យតិះដៀល អំពីសំណាក់បុគ្គលដទៃនឹងការមិនចំរើនផ្សេងៗ លុះដោយជម្ងឺដម្កាត់ជាច្រើន មិនស្តាប់បង្គាប់បញ្ជាអ្នកណាឡើយ ជរា ព្យាធិ នឹងមរណៈ តែងប្រលោមលួងលោមឱ្យលុះនៅក្នុងសេចក្តីវិនាសរាប់កប្បមិនអស់ឡើយ។ តែងនាំមកនូវកម្មមិនមែនជាប្រយោជន៍ដ៏ធំទូលាយ ដល់បុគ្គលដែលមិនដឹងច្បាស់នូវព្រះត្រៃលក្ខណ៍ ប្រកបដោយឧបទ្រពចង្រៃគ្រប់យ៉ាង និងភ័យផ្សេងៗជាប់ទៅដោយកម្មឥតប្រយោជន៍រាប់ មិនអស់ ញាប់ញ័រ ទៅដោយជរា នឹងមរណៈ និងលោកធម៌ទាំង៨។ វិនាសទៅដោយសេចក្តីព្យាយាមរបស់ខ្លួន និងព្យាយាមរបស់បុគ្គលដទៃ មិនស្ថិតស្ថេរ ឃើនយូរប៉ុន្មានឡើយ រកអ្វីជាទីពឹងពុំបានឥតមានទីជ្រកកោនឡើយ សេចក្តីសុខមានប្រមាណតិចណាស់ រកសង្ឃឹមមិនបាន។ ជារបស់សូន្យទទេៗ ជារបស់មិន

មែនជាខ្លួនប្រាណ ប្រកបទៅដោយទោសផ្សេងៗ ចេះតែប្រែប្រួលប្រព្រឹត្តទៅខុស ភាករបស់ដើម រកខ្លឹមសារគ្មានដូចជាដើមចេក រកសេចក្តីចំរើនគ្មាន តែងតែ ព្រាត់ប្រាសចាកសត្វ និងសង្ខារ ដែលជាទីស្រឡាញ់ពេញចិត្ត ប្រកបទៅដោយ ភាសវៈមានកាមាសវៈជាដើម ជាបច្ច័យប្រជុំតាក់តែងប្រកបដោយមច្ចុមារ និងកិលេសមា តាមបៀតបៀនជានិច្ចគឺ **ជាតិទុក្ខ ជរាទុក្ខ ព្យាធិទុក្ខ មរណទុក្ខ** ជាប់ជាបច្ច័យតាមបៀតបៀនមិនដាច់ រាប់មិនអស់នៅក្នុង ភពតូច នឹងភពធំ ព្រោះតែ **អវិជ្ជា១ តណ្ហា១ ឧបាទាន១ កម្ម១ អាហារ១** ទាំង៥ នេះ ហើយដែលជាអ្នកដឹកនាំឱ្យកើតស្លាប់រាប់មិនអស់ វិលទៅវិលមកនៅតែក្នុង ភព៣ ជួនកាលធ្លាក់ទៅនរកសោយនៅសេក្តីទុក្ខវេទនា រឹតតែធ្ងន់ៗថែមទៀត។ នៃកាលកើតទៅជាប្រេតសោយសេចក្តីទុក្ខវេទនា ដោយរកអាហារបរិភោគពុំ បាន ជួនកាលមកកើតជាមនុស្ស ដោយសេចក្តីទុក្ខលំបាកជាប់ជាបច្ច័យតៗគ្នា មិនដាច់កើត ស្លាប់ៗ កើតរកទីបំផុតគ្មាន រាប់កំណើតក៏មិនអស់ រាប់ការ ស្លាប់ក៏មិនអស់ កាលដែលស្លាប់ទៅនោះ ក៏ទៅទទេ មានតែទុក្ខនឹងទោសជាប់ តាមទៅជាមួយផង លុះដល់កើតឡើងមក ក៏មកទទេ មានតែទុក្ខនឹង ទោសតាម មកជាមួយផង។ ខន្ធ៥មានទុក្ខទោសច្រើនហួរទៅកាន់ សេចក្តីវិនាស ដូចបាន ពិប្បាយមកនេះឯង នែសញ្ញា-វិញ្ញាណ អ្នកស្តាប់បានហើយ ៗក៏នៅទេ? ខ្ញុំ ទាំងពីរនាក់ស្តាប់បានហើយលោកម្ចាស់បញ្ញា! ច្បាស់ណាស់ៗ ខ្ញុំឥតមាន សេចក្តីសង្ស័យទេ ពិតជាខ្លួនខ្ញុំទាំងពីរនាក់នេះ កើតមកមួយជាតិៗ មានតែទុក្ខ នឹងទោស ហើយប្រព្រឹត្តទៅកាន់សេចក្តីវិនាស គ្មានបានសុខទេ សូមលោក សំដែងតទៅទៀតចុះ។ បើដូច្នោះយើងនឹងសំដែងអំពីកំណើត ដែលអ្នកកើតនោះ

អាស្រ័យនូវធម៌ដូចតទៅនេះ ដើមដំបូងគឺ អវិជ្ជាៗមានហើយជាបច្ច័យឱ្យកើតសង្ខារៗ មានហើយជាបច្ច័យឱ្យកើតវិញ្ញាណៗមានហើយជាបច្ច័យឱ្យកើតនាមនឹងរូបៗ មានហើយជាបច្ច័យឱ្យកើតសឡាយតនៈៗ មានហើយជាបច្ច័យឱ្យកើតផស្សៗ មានហើយជាបច្ច័យឱ្យកើតវេទនាៗមានហើយជាបច្ច័យឱ្យកើតតណ្ហាៗមានហើយជាបច្ច័យឱ្យកើតឧបាទានៗមានហើយជាបច្ច័យឱ្យកើតភពៗមានហើយជាបច្ច័យឱ្យកើតជាតិៗ មានហើយជា បច្ច័យឱ្យកើតជរា មរណ, ក៏ធម៌ទាំង១២នេះ ចែកចេញទៅជា២យ៉ាងគឺរូប២៨ យ៉ាងនាមធម៌៤គឺ វេទនា-សញ្ញា-សង្ខារវិញ្ញាណម្យ៉ាង រួមមកនៅលើខន្ធ៥ ដដែល ជារបស់ដោយឡែកពីគ្នា តែត្រូវអាស្រ័យគ្នានឹងគ្នាហើយ ប្រព្រឹត្តទៅជាសភាវធម៌មួយៗ មិនមែនជាសត្វ ជាបុគ្គល មិនមែនជាខ្លួនប្រាណ មិនមែនជាគេ ជាយើង ជាសភាវៈមួយៗ អាស្រ័យគ្នានិងគ្នាកើតឡើងហើយរលត់សូន្យទៅ ជាធម្មតា វិលកើតវិលស្លាប់នៅក្នុងវដ្តសង្សាររកទីបញ្ចប់គ្មាន។

រីឯសញ្ញា និងវិញ្ញាណបានស្តាប់ហើយគិតគ្នាថា បើយើងប្រឹងនៅតែក្នុងធម៌ទាំង១២យ៉ាងនេះ មុខជាបានតែទុក្ខនិងទោសយ៉ាងនេះពុំខានឡើយ បើដូច្នោះ ខ្ញុំទាំងពីរនាក់ សូមសួរទៅបញ្ញាថា តើឱ្យខ្ញុំបដិបត្តិដូចម្តេចទើបនិងបាន រួចអំពីធម៌ទាំង១២នេះ?

បញ្ញាឆ្លើយថា អើសញ្ញា-វិញ្ញាណ អ្នកធ្លាប់នៅក្នុងនាវាត្រៃលោក ដែលប្រដាប់ដោយធម៌១៦យ៉ាងនេះ ជាយូរអង្វែងណាស់មកហើយ។ ធម៌ទាំង១៦យ៉ាងនោះគឺ បដិច្ចសមុប្បាទ ១២ ត្រៃលោក៣ អាកាសធាតុ ១ ត្រូវជា ១៦។ ធម៌ទាំង ១០ នេះហៅថា នាវាត្រៃលោកសម្រាប់ដឹកនាំ សត្វឱ្យទៅកាន់សេចក្តីវិនាសវិល

ទៅវិលមកនៅតែក្នុងភពតូចនឹងភពធំ។ ដូចមានសេចក្ដីនៅខាងមុខឯណោះ។

នាវាត្រៃលោក សង្ខេបប៉ុណ្ណោះ

នាវាត្រៃលក្ខណ៍

ឥឡូវនេះ សញ្ញា-វិញ្ញាណ ចូរអ្នកបដិបត្តិទៅតាមនាវាត្រៃលក្ខណ៍ដែលប្រដាប់ដោយធម៌១៦យ៉ាងនេះវិញចុះ។ ឯធម៌ទាំង១៦ យ៉ាងនោះគឺ ព្រះធម្មចក្កៗ ដែលប្រដាប់ដោយអង្គទាំង៨ នឹងអរិយសច្ច៤ ត្រៃលក្ខណ៍៣ ព្រះនិព្វាន១ ត្រូវជា១៦។ ធម៌ទាំង១៦នេះ តែងស្ទួយលើកឡើងនូវសត្វណាដែលប្រតិបត្តិតាម ឱ្យឆ្លងផុតអំពីអន្លង់ ឱឃៈទាំង៤ ហើយនាំយកទៅដាក់ដល់ត្រើយគឺ ព្រះនិព្វាន ជាស្ថានបំផុតទុក្ខទាំងអស់។

សញ្ញា-វិញ្ញាណ! អ្នកស្គាល់ទុក្ខទោសច្បាស់លាស់ហើយ នៅឡើយ? ខ្ញុំស្គាល់ទុក្ខទោសច្បាស់ណាស់ហើយ ឥតមានសេចក្តីសង្ស័យទេលោកម្ចាស់។ បើដូច្នោះបញ្ញាកើតឡើងហើយ ញាណគឺ **ធម្មចក្ខុ** កើតឡើងហើយ ចំពោះភ្នែករបស់អ្នក ដែលមើលទៅឃើញទុក្ខទោសរបស់ខន្ធ៥ ឃើញទុក្ខទោសរបស់ភពទាំង៣ ឃើញទុក្ខទោស របស់ធាតុ៤ ឃើញទុក្ខទោសរបស់កាមគុណ៥ ដូច្នេះឈ្មោះថា**សម្មា ទិដ្ឋិ** នឹង**សម្មាសង្កប្បោ** កើតឡើងហើយដល់អ្នក។ បើដូច្នោះ អ្នកត្រូវយកធម៌ទៀង១ ទុក្ខ១ អនត្តា១ មកកំណត់ធ្វើទុកក្នុងចិត្តដោយឧបាយនៃបញ្ញា ចំពោះធម៌ **អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តា** នេះចុះដើម្បីឱ្យ ....

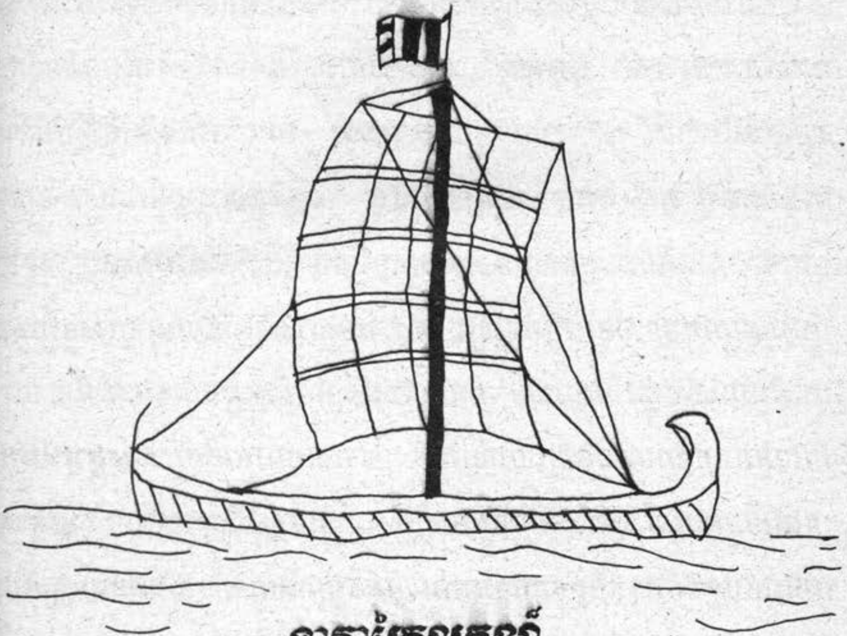

នាវាត្រៃលក្ខណ៍

នាវាត្រៃលក្ខណ៍ល្អបរិសុទ្ធ
ឆ្លងផុតឆ្លាមមករសត្វសាហាវ
ជញ្ជូនពួកសត្វដាក់សំដៅ
ឆ្ពោះទៅនិព្វានឋានផុតភ័យ។
នាវាត្រៃលក្ខណ៍ជាប់មាំមួន
ដឹកនាំជញ្ជូនសត្វភពត្រៃ
ឆ្លងផុតសមុទ្រធំពេកក្រៃ
ឥតមានទុក្ខភ័យនឹងលង់លិច។
តែសត្វមិនសូវចូលចិត្តជិះ
ព្រោះនាវានេះមានគ្នាតិច
ស្ងាត់ស្ងៀមទ្រឈឹងឥតក្បូរក្បាច់
រំលេចភ្ញីវល្លិ៍ល្អពៃពន្ធ។

និពន្ធឡើងដោយព្រះធម្មត្រៃលោកាចារ្យ ច័ន្ទ-សាលី

វត្តបទុមវតីរាជវរារាម ក្រុងភ្នំពេញ

ត្រៃលក្ខណ៍ទាំង៣កើតឡើងដល់អ្នក។ កាលបើកំណត់ទុក្ខមកជា អារម្មណ៍ ជាប់មិនដាច់ហៅថា **ទុក្ខសច្ចៈ** មានកិច្ចជាគ្រឿងកំណត់។ កាលបើឃើញទុក្ខ ហើយចំរើនឱ្យច្រើនឡើងៗហៅថា **មគ្គសច្ចៈ** មានកិច្ចតែខាងធ្វើឱ្យចំរើនឡើង នូវធម៌**អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តា សមុទយសច្ចៈ** មានកិច្ចលះបង់នូវតណ្ហា ឧបាទាន ចោល។ កាលបើរំលត់តណ្ហាឧបាទានអស់ហើយ ហៅថា**និរោធសច្ចៈ** មានកិច្ចត្រូវធ្វើឱ្យជាក់ច្បាស់នូវធម៌មិនទៀង ទុក្ខ អនត្តា នឹងធ្វើឱ្យជាក់ច្បាស់នូវមគ្គផល ព្រះនិព្វាននៃសញ្ញា វិញ្ញាណ អរិយសច្ចទាំង៤ កើតឡើងដល់អ្នកហើយ។ ត្រង់ដែលអ្នកព្យាយាមចំរើនឱ្យឃើញនូវទុក្ខ ទោសនោះហៅថា **សម្មាវាយាមោ** ត្រង់ដែលអ្នករំលឹកទៅឃើញតែមិនទៀង ទុក្ខអនត្តារឿយៗហៅថា **សម្មាសតិ** ត្រង់ដែលអ្នកកំណត់ចិត្តទុកក្នុងអារម្មណ៍របស់ត្រៃលក្ខណ៍ ទាំង៣នោះឱ្យនឹងនៅមូលតែមួយហៅថា **សម្មាសមាធិ** ដូច្នេះអដ្ឋង្គិកមគ្គទាំង៨ មានដល់អ្នកគ្រប់គ្រាន់ហើយ។

ត្រង់ដែលអ្នកកំណត់ទុក្ខយកមកជាអារម្មណ៍ រមែងរំលត់បង់នូវ **សង្ខតនិមិត្ត** គឺនិមិត្តដែលធ្លាប់ឃើញថាសុខៗនោះចេញអស់ ហៅថា **ព្រះនិព្វាន**។

ត្រង់ដែលអ្នកកំណត់យកការមិនទៀងមកជាអារម្មណ៍នោះ រមែងរំលត់បង់នូវសញ្ញា ដែលធ្លាប់សំគាល់ថាទៀងៗ ថាជាប់ៗ ថាល្អៗ នោះចេញកាន់យកនូវ **អសង្ខតនិមិត្ត** គឺមិនមាននិមិត្តក្នុងអារម្មណ៍ ទាំង៦ហៅថា **អនិមិត្តវិមោក្ខ** ព្រោះរួចផុតអំពីនិមិត្ត ថាឆ្លងផុតអំពី អារម្មណ៍ទាំង៦ អស្មិមានៈ ក៏រលត់អស់ទៅ ហៅថា **អនិមិត្តវិមោក្ខ និព្វាន** ដូច្នេះវិញក៏បាន។ ត្រង់ដែលអ្នកកំណត់នូវធម៌អនត្តាយកមក ជាអារម្មណ៍នោះ គឺកំណត់ឃើញច្បាស់ថា ខន្ធទាំង៥នេះ

ពិតជាមិនមែនខ្លួន មិនមែនអញ-ឯង-មិនមែនយើង-មិនមែនគេ មិនមែនជាប្រុស ស្រី មិនមែនជាសត្វ-បុគ្គល។ កំណត់ឃើញច្បាស់ថា ជារបស់ធាតុដី-ទឹក-ភ្លើង-ខ្យល់ប៉ុណ្ណោះ។ កាលបើឃើញថា មិនមែនខ្លួន មិនមែនអញដូច្នេះហើយ ក៏រមែងរំលត់បង់នូវ **សខ្ចតនិមិត្ត** គឺនិមិត្តដែលឃើញថា ខ្លួនៗ ថាអញៗនោះចេញបានកាន់យកនូវ **អសខ្ចតនិមិត្ត** គឺមិនមាន និមិត្ត ហើយប្រព្រឹត្តទៅឆ្លងផុតអំពីសង្ខតធម៌ ថាឆ្លងផុតអំពីអារម្មណ៍ទាំង៦ ថាប្រាសចាកសង្ខារធម៌ជាអារម្មណ៍ឈ្មោះថា **សុញ្ញតវិមោក្ខ** ព្រោះរួចផុតអំពីនិមិត្ត ដែលឃើញថាខ្លួន ថាអញៗនោះ។

នៃសញ្ញា និងវិញ្ញាណ នាវាត្រៃលក្ខណ៍មានគ្រប់គ្រាន់ដល់អ្នក ហើយ? មានគ្រប់គ្រាន់ហើយព្រះអង្គ ភ្លឺស្វាងច្បាស់ណាស់ៗ ដូចជា ព្រះអាទិត្យទើបនឹងរះភ្លឺណាស់ៗ ឥតមានសង្ស័យអ្វីៗ បន្តិចបន្តួចក្នុងភពទាំង៣ នេះសោះឡើយខ្ញុំទាំងពីរនាក់នេះ ក៏ឆ្លងផុតអំពីនាវាត្រៃលោកហើយ ឥតមានការទាក់ទាមនៅក្នុងនាវាត្រៃលោកទៀតទេ។ បញ្ញាពោលថា មហាបាតិមោក្ខទាំង៣ នេះបើអ្នកចូលតាមបាតិមោក្ខណាមួយ ក៏នឹងឃើញច្បាស់នូវព្រះនិព្វានដូចគ្នាទាំង៣។ កាលបើអ្នក ចំរើនធម៌ទុក្ខំ ចូលកាន់អប្បណិហិតវិមោក្ខ ក៏ឃើញច្បាស់នូវព្រះនិព្វាន។ កាលបើអ្នកចំរើនធម៌អនិច្ចំ ចូរកាន់អនិមិត្តវិមោក្ខ ក៏ឃើញច្បាស់នូវព្រះនិព្វានដូចគ្នា។ កាលបើអ្នកចំរើនធម៌អនត្តា ចូលកាន់សុញ្ញតវិមោក្ខ ក៏នឹងឃើញច្បាស់នូវព្រះនិព្វានដូចគ្នាដែរ។ ធម៌ទាំង៣នេះ តាមតែអ្នកស្អាត់ជំនាញពេញចិត្តណាមួយក៏បាន។ (បានជាកវីបុរាណយើង និពន្ធទុកក្នុងសស្ត្រាច្បាប់ក្រមថា) **ចូលមហាបាតិមោក្ខ គឺ និព្វានហោង**។

មហាបាតិមោក្ខទាំង៣នេះ ជាធម៌ផុតព្រំដែនរបស់ត្រៃលោក។ នាវាត្រៃលក្ខណ៍ដែលប្រដាប់ដោយធម៌១៦ គឺ **អដ្ឋង្គិកមគ្គធាំ១៨ អរិយសច្ច៤ ត្រៃលក្ខណ៍៣ និងព្រះនិព្វាន១**។ ធម៌ទាំង១៦នេះ មានគ្រប់គ្រាន់ដល់អ្នកហើយ។ បើដូច្នោះចូរអ្នកកំណត់ធម៌ **អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តា**ឱ្យមាំមួនចុះ ព្រោះថាសេចក្ដីកំណត់ជាហេតុនាំឱ្យត្រាស់ ដឹងនូវពោធិបក្ខិយធម៌ទាំង៣៧ប្រការ ហូរមកប្រជុំលើការកំណត់ទុក្ខ គឺការកំណត់ថាមិនទៀង កំណត់ថាទុក្ខ កំណត់ថាជាអនត្តា។ ឯការកំណត់នូវធម៌ទាំង៣នេះ ជាកិច្ចរបស់ទុក្ខសច្ច គឺជាកិច្ចត្រូវតែកំណត់ ហើយចំរើននូវធម៌ទាំងនេះឱ្យច្រើនឡើង។ នេះជាកិច្ចរបស់មគ្គសច្ច ត្រូវតែចំរើនឱ្យច្រើននូវសេចក្ដីកំណត់ទាំង៣នេះ។ បញ្ញាដែលឃើញ ច្បាស់នូវកងទុក្ខមិនទៀងជាទុក្ខ ជាអនត្តា ឃើញច្បាស់នូវចិត្តដែល កំណត់ទុក្ខ ឃើញច្បាស់នូវមគ្គ ដែលចំរើនទុក្ខនោះ ឃើញច្បាស់នូវធម៌ ដែលរំលត់ទុក្ខនោះ ត្រង់កិច្ចពិនិត្យឱ្យច្បាស់នូវធម៌គ្រប់អន្លើនោះ ជាកិច្ចរបស់និរោធសច្ច កិច្ចនេះត្រូវតែធ្វើឱ្យជាក់ច្បាស់ដោយញាណ ជាគ្រឿងត្រាស់ដឹង។ ធម៌ដែលញាណត្រូវត្រាស់ដឹងនោះគឺ ពោធិបក្ខិយធម៌៣៧គឺ **សតិបដ្ឋាន៤ សម្មប្បធាន៤ ឥទ្ធិបាទ៤ ឥន្ទ្រិយ៥ ពលៈ៥ ពោជ្ឈង្គ៧ អដ្ឋមគ្គ៨**។ ធម៌ទាំង៣៧ ប្រការនេះកើតឡើងព្រមដោយគ្រឿងកំណត់ថាជាទុក្ខ កំណត់ថាមិនទៀង កំណត់ថាជា អនត្តា បើខ្វះគ្រឿងកំណត់ថាមានទុក្ខជាដើមហើយ ធម៌ទាំង ៣៧ប្រការនេះឥតកើតមានទេ។ បើកំណត់យកធម៌អនត្តាមកជាអារម្មណ៍ ឃើញច្បាស់ថា រូប- វេទនា- សញ្ញា- សង្ខារ- វិញ្ញាណ ធម៌ទាំងអស់នេះ មិនមែនជាខ្លួន ប្រាណ មិនមែនជាអញ- ឯងមិនមែនជាប្រុស ស្រី មិនមែនជាសត្វ- បុគ្គល ឃើញយ៉ាងនេះ ហើយខំបំពេញ

ព្យាយាមចំរើនមិនឱ្យដាច់ នោះសតិបដ្ឋាន៤ សម្មប្បធាន ៤ក៏កើតឡើង ព្រមឥទ្ធិបាទ៤ ឥន្ទ្រិយ៥ ពលៈ៥ ពោជ្ឈង្គ៧ អង្គមគ្គ ៨ក៏កើតឡើង ព្រមគ្នាដោយសេចក្តីកំណត់នោះ នឹងគប្បីព្យាយាមចំរើនឱ្យច្រើនឡើងៗ នេះជាកិច្ចរបស់មគ្គសច្ច។ ពិនិត្យឱ្យជាក់ច្បាស់នូវពោធិបក្ខិយធម៌ដែលកើតឡើង ព្រមដោយសេចក្តីព្យាយាមចំរើននោះ ជាកិច្ចរបស់និរោធសច្ច។

សេចក្តីថាមគ្គញាណខាងដើមនេះ ធ្វើឱ្យសម្រេចមិនគប្បីធ្វើនូវកិច្ចដទៃទៀតឡើយ ត្រូវតែចំរើនអនត្តា ជាអនុលោមបដិលោមម្យ៉ាងឱ្យសម្រេច។កិលេសដែលបិទបាំងនូវសច្ចៈទាំង៤ នោះត្រូវកំចាត់បង់ ដោយអនុលោម៣ ចិត្តដែលមិនជាប់នៅក្នុងសង្ខារ មិនស្ទុះស្ទារទៅកាន់អារម្មណ៍ផ្សេងៗ ដូចជាទឹកដែលមិនដក់នៅលើស្លឹកឈូក មានការប្រព្រឹត្តទៅមានអនត្តាជាអារម្មណ៍ ទាំងនេះក៏កើតប្រាកដដល់ព្រះយោគី ដែលមានសេចក្តីខ្វល់ខ្វាយ។ លំដាប់នោះ ព្រះយោគីចំរើននូវអនុលោមញាណ ធ្វើនូវព្រះនិព្វានដែលមិនមាននិមិត្ត ប្រាសចាកសង្ខារធម៌ឱ្យជាអារម្មណ៍ ហើយកន្លងនូវបុថុជ្ជនគោត្រ និងបុថុជ្ជនភូមិ ហើយឡើងទៅកាន់អរិយគោត្រ និងអរិយភូមិ គោត្រភូញាណក៏កើតប្រាកដ ហើយគ្របសង្កត់នូវកិរិយាកើតឡើង និងកិរិយាប្រព្រឹត្តទៅ ហើយក៏ស្ទុះទៅកាន់ព្រះនិព្វានជាអារម្មណ៍ ដូច្នេះឈ្មោះថា **គោត្រភូ** ហើយក៏នៅស្ងៀម យ៉ាងណាមិញ ចំណែកព្រះយោគីដែលនឹងឆ្លងទៅកាន់ព្រះនិព្វាន ក៏យ៉ាងនោះដែរ។ អនុលោមជវនដែលពិចារណាឃើញ **អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តា** ដូច្នេះក៏មិនព្រមលែងនូវរូបនោះ ហើយលោតឡើងដោយអនុលោមចិត្តជាបឋម មានចិត្តទោរទន់ទៅកាន់ព្រះនិព្វាន ដូចជាទោរទន់ទៅកាន់ត្រើយម្ខាង ជិតព្រះនិព្វាន ដោយតតិយជវន

ដូចជាដល់ត្រើយខាងនាយ លែងពិចារណានូវសង្ខារដល់នូវត្រើយ គឺព្រះនិព្វាន ដោយគោត្រភូចិត្ត អនុលោមញ្ញាណ កំចាត់បង់នូវងងឹត គឺកិលេសដែលបិទបាំងនូវសច្ចៈ៤ តែមិនអាចធ្វើនូវព្រះនិព្វានឱ្យជាអារម្មណ៍បានឡើយ។ ឯគោត្រភូ ទើបធ្វើព្រះនិព្វានឱ្យជាអារម្មណ៍បាន តែមិនអាចកំចាត់បង់ងងឹត គឺកិលេសបានឡើយ។ ចំណែកអនុលោមញ្ញាណ កំចាត់បង់នូវកិលេសបាន តែមិនអាចឃើញនូវព្រះនិព្វានដោយខ្លួនឯងបានទេ។ ឯគោត្រភូញាណឃើញនូវព្រះនិព្វាន តែមិនអាចកំចាត់បង់នូវកិលេសបានឡើយ មគ្គមិនលែងនូវសញ្ញាដែលគោត្រភូញាណឱ្យ។ បញ្ញានោះ ក៏គ្រាស់ដឹងតៗគ្នាមិនដាច់ ហើយទំលាយនូវគំនរលោភៈ ទោសៈ មោហៈ ដោយ អំណាចអរិយមគ្គញ្ញាណ; នៃសញ្ញា-វិញ្ញាណ ផ្លូវប្រតិបត្តិដែលបានសំដែងមកនេះ អ្នកឃើញសព្វគ្រប់ហើយ? ខ្ញុំព្រះករុណាទាំងពីរនាក់បានឡើងជិះនាវាព្រះត្រៃលក្ខណ៍ ដែលប្រដាប់ដោយធមិទាំង១៦ យ៉ាងនោះ ឃើញថា ត្រជាក់ណាស់ សុខក្សេមក្សាន្តណាស់ ភ្លឺណាស់ ផ្លូវប្រតិបត្តិដើម្បីជាគ្រឿងរំលត់ទុក្ខ ខ្ញុំស្គាល់ច្បាស់ណាស់ ហើយឥតមានទាក់ទាមទេព្រះអង្គ សូមព្រះអង្គសំដែងធមិតទៅទៀត។ អើបើដូច្នោះ យើងនឹងសំដែងអំពីនាវាត្រៃលោកដែលប្រដាប់ដោយធមិ១៦យ៉ាង និងកិលេសដែលកើតឡើងជ្រៀតជ្រែកនៅជាមួយគ្នានោះតទៅធមិទាំង១៦ នោះគឺ **បដិច្ចសមុប្បាទ១២ ត្រៃលោក៣ អាកាសធាតុ១** ត្រូវជា១៦។ ធមិទាំង១៦នេះ ឧបមាដូចជានាវាសំរាប់ដឹកនាំសត្វឱ្យទៅកាន់ភពតូច និងភពធំ ប្រកបទៅដោយទុក្ខ និងទោស ច្រើនជាអនេករាប់មិនអស់នៅក្នុងភព៣ កើតហើយស្លាប់ៗ ហើយកើតវិញ រកទីបំផុតគ្មាន ព្រោះតែប្រកបដោយធមិទាំង១៦យ៉ាងនេះ។

នឹងអធិប្បាយអំពីធម៌ទាំង១៦នេះតទៅគឺ បដិច្ចសមុប្បាទ ១២នោះ បានសំដែងរួចមកហើយក្នុងទំព័រលេខ (៦៣)ឯក្នុងទីនេះនឹងសំដែង តែអំពីត្រៃលោក និងអាកាសធាតុប៉ុណ្ណោះ ត្រៃលោកនោះមាន ៣គឺ **កាមលោក១ រូបលោក១ អរូបលោក១** និង**អាកាសធាតុ១** ជាមេប្រធានលើលោកទាំង៣។ អាកាសធាតុដែលស្រូបជប់ឱ្យកើតឡើងនូវធាតុដី ធាតុទឹក ធាតុភ្លើង ធាតុខ្យល់ នៅក្នុងលោកទាំង៣នេះ ម្ល៉ោះហើយសង្ខារលៃលកតាក់តែងឱ្យកើតមនុស្សសត្វ នៅក្នុង **កាមភព រូបភព អរូបភព** ដោយសង្ខារជាអ្នកតាក់តែងលៃលកទៅតាមអំពើបុណ្យ និងអំពើបាបរបស់សត្វ ល្អ និងអាក្រក់ ធំ និងតូច ខ្ពស់ និងទាប ដោយសង្ខារជាអ្នកចាត់ចែងលៃលកឱ្យកើតឡើង ដោយអាស្រ័យនូវ ធាតុទាំង៥គឺ **អាកាសធាតុ១ ធាតុដី១ ធាតុទឹក១ ធាតុភ្លើង១ ធាតុខ្យល់១** កើតឡើងត ៗគ្នាគឺ **អវិជ្ជា១ សង្ខារ១ វិញ្ញាណ១ នាមរូប១ សឡាយតនៈ១ ផស្សៈ១ វេទនា១ តណ្ហា១ ឧបាទាន១ ភព១ ជាតិ១ ជរាមរណៈ១** ធម៌ដែលកើតឡើងត ៗគ្នានេះហៅថា **បដិច្ចសមុប្បាទ** កងទុក្ខទាំង១២ ក៏កើតឡើងត ៗគ្នាជា មួយនឹងបដិច្ចសមុប្បាទ ហើយប្រព្រឹត្តទៅនៅក្នុងនាវាត្រៃលោក ៣គឺ **កាមលោក រូបលោក អរូបលោក**។ លោកទាំង ៣នេះបានសេចក្ដីថាវិនាសក្នុងកាមលោកក៏វិនាស រូបលោក និងអរូបលោកក៏វិនាស។ ត្រង់សេចក្ដីវិនាសហៅថា **លោក**។ ត្រង់ដែលសូន្យចន្លោះទទេ ៗហៅថា **អាកាសធាតុ**។ ធម៌ទាំង១៦នេះ ឧបមាដូចជានាវាមួយសំរាប់ដឹក នាំសត្វឱ្យទៅកាន់សេចក្ដីវិនាស នៅតែក្នុងត្រៃលោកទាំង៣នេះទេ គឺកើតហើយស្លាប់ ៗហើយកើតរាប់មិនអស់ រកទីចប់គ្មាន។ ហេតុមកតែ អំពីអវិជ្ជា តណ្ហា និងឧបាទាន ដែលជា

បច្ច័យឱ្យកើតភព ៗនោះមាន២យ៉ាងគឺ **ឧបបត្តិភព១ កម្មភព១**។ ចំណែកឧបត្តិភពនោះមាន៩ ផ្សេងគ្នាដោយខន្ធគឺ **កាមភព១ រូបភព១ អរូបភព១ សញ្ញាភព១ អសញ្ញាភព១ នេវសញ្ញានាសញ្ញាភព១ ឯកវោការភព១ ចតុវោការភព១ បញ្ចវោការភព១** ភពទាំង៩ នេះហៅថា**ឧបបត្តិភព**។ ចំណែកកម្មភពៗ ដែលប្រកបដោយតម្រេកទាំងប៉ុន្មាន បានដល់អបាយភូមិ ៤ មនុស្ស១ និងស្ថានសួគ៌៦ជាន់។ **រូបភព** គឺភព ដែលមានរូប បានដល់ព្រហ្ម ១៦ជាន់។ **អរូបភព** ភពដែលឥតរូប បានដល់អរូបព្រហ្ម ៤ជាន់។ **សញ្ញាភព** គឺភពដែលមានសញ្ញា **អសញ្ញាភព** ភពដែលឥតសញ្ញា។ **នេវសញ្ញានាសញ្ញាភព** បានដល់អរូបព្រហ្ម៤។

ភព៩សង្ខេបតែប៉ុណ្ណេះ

នឹងសំដែងអំពីកម្មភពតទៅ ឯកម្មភពនេះ គឺភពដែលសត្វធ្វើមាន ៣យ៉ាងគឺ **កាមភព១ រូបភព១ អរូបភព១**។ ភពទាំង៣ នេះមានឧបាទាន និងតណ្ហាជាបច្ច័យឱ្យកើតឡើង។ នឹងវិនិច្ឆ័យអំពីតណ្ហា និងឧបាទានដែលបង្កើតឡើងនូវភពនោះៗ។ តណ្ហានោះមាន ៣៦គឺតណ្ហាខាងក្នុងមាន១៨ ខាងក្រៅមាន ១៨រួមជា ៣៦។ ឯតណ្ហាខាងក្នុង នោះគឺ ចិត្តត្រេកអរនឹងភ្នែក តួចិត្តដែលត្រេកអរនោះហៅថា **កាម តណ្ហា** ភ្នែកនោះហៅថា **កាមភព១** បើជាប់ចិត្តនឹងភ្នែកប្រកាន់យកតែទៀងៗ តួចិត្តជាប់នេះហៅថា **ភវតណ្ហា** ភ្នែកនោះជា **រូបភព១** បើចិត្តមិនចង់ឱ្យភ្នែកចាស់- ឈឺ- ស្លាប់ តួចិត្តដែលមិនចង់នោះជា **វិភវតណ្ហា** ភ្នែកនោះហៅថា **អរូបភព១** ក្នុងភ្នែកមួយមានតណ្ហា៣ មានភព៣មានឧបាទាន៣ មានទិដ្ឋិ២ គឺកាមតណ្ហា និងភវតណ្ហា ប្រកបដោយ **សស្សតទិដ្ឋិ**

ឯវិភវតណ្ហាប្រកបដោយ **ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ** ឯឧបាទាននោះ ប្រកាន់ទៅតាមតណ្ហាទាំង ៣មិនដែលលះបង់ចោលគ្នាឡើយ។ បើចិត្តត្រេកអរនឹងត្រចៀក តួចិត្តដែលត្រេកអរនោះ ជា**កាមតណ្ហា**ត្រចៀកនោះ ជា **កាមភព** បើចិត្តជាប់នឹងត្រចៀកឱ្យនៅតែទៀងៗ តួចិត្តជាប់នោះហៅថា **ភវតណ្ហា** ត្រចៀកនោះ ហៅថា **រូបភព១** បើចិត្តមិនចង់ឱ្យត្រចៀកចាស់-ឈឺ-ស្លាប់ តួចិត្តមិនចង់នោះ ហៅថា **វិភវតណ្ហា** ត្រចៀកនោះ ហៅថា **អរូបភព១** ក្នុងត្រចៀក ១មានតណ្ហា ៣មានភព៣ មានឧបាទាន ៣មានទិដ្ឋិ២។ បើចិត្តត្រេកអរ នឹងច្រមុះ តួចិត្តដែលត្រេកអរនោះ ហៅថា **កាមតណ្ហា** ច្រមុះនោះ ហៅថា **កាមភព១** បើចិត្តជាប់នឹងច្រមុះចង់ឱ្យតែនៅទៀងៗ តួចិត្តជាប់នោះ ហៅថា **ភវតណ្ហា** ច្រមុះនោះ ហៅថា **រូបភព១** បើចិត្តមិនចង់ឱ្យច្រមុះចាស់-ឈឺ-ស្លាប់ តួចិត្តដែលមិនចង់នោះ ហៅថា **វិភវតណ្ហា**ច្រមុះនោះ ហៅថា **អរូបភព១**។ ក្នុងច្រមុះនោះ មានតណ្ហា៣ មានឧបាទាន៣ មានទិដ្ឋិ២ គឺកាមតណ្ហា និងភវតណ្ហាប្រកបដោយ **សស្សតទិដ្ឋិ** វិភវតណ្ហាប្រកបដោយ **ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ** (ដូចគ្នាទាំងអស់)។ បើចិត្តត្រេកអរនឹងអណ្តាត តួចិត្តដែលត្រេកអរនោះ ហៅថា **កាមតណ្ហា** អណ្តាតនោះ ហៅថា **កាមភព១** បើចិត្តជាប់និងអណ្តាតនោះ តួចិត្តជាប់នោះហៅថា **ភវតណ្ហា** អណ្តាតនោះហៅថា **រូបភព១** បើចិត្តមិនចង់ឱ្យអណ្តាត ចាស់-ឈឺ-ស្លាប់ តួចិត្តដែលមិនចង់នោះហៅថា **វិភវតណ្ហា** អណ្តាតនោះ ហៅថា **អរូបភព១**។ បើចិត្តត្រេកអរនឹងកាយ តួចិត្តដែលត្រេកអរនោះ ហៅថា **កាមតណ្ហា** កាយនោះហៅថា**កាមភព១** បើចិត្តជាប់និងកាយនោះ ហៅថា **ភវតណ្ហា** កាយនោះហៅថា **រូបភព១** បើចិត្តមិនចង់ឱ្យកាយចាស់-ឈឺ-ស្លាប់

តួចិត្តដែលមិនចង់នោះ ហៅថា **វិភវតណ្ហា** កាយនោះ ហៅថា **អរូបភព១៥** បើចិត្តដែលត្រេកអរនោះ ហៅថា **កាមតណ្ហា** ចិត្តនោះហៅថា **កាមភព១** បើចិត្តជាប់នឹងចិត្ត តួចិត្តដែលជាប់នោះ ហៅថា **ភវតណ្ហា** ចិត្តនោះហៅថា **រូបភព១** បើចិត្តមិនចង់ឱ្យព្រាត់ប្រាស តួចិត្តដែលមិនចង់នោះ ហៅថា **វិភវតណ្ហា១** ចិត្តនោះ ហៅថា **អរូបភព១៥**

តណ្ហា១៨ខាងក្នុងសរុបតែប៉ុណ្ណេះ

នឹងសំដែងតណ្ហាខាងក្រៅ ១៨តទៅទៀត បើចិត្តត្រេកអរនឹងរូប តួចិត្តដែលត្រេកអរនោះជា **កាមតណ្ហា** រូបនោះជា **កាមភព១** បើចិត្តមិនចង់ឱ្យរូបព្រាត់ប្រាស តួចិត្តដែលមិនចង់នោះជា **វិភវតណ្ហា** រូបនោះជា **អរូបភព១**។ ក្នុងរូប ១ មានភព៣ មានតណ្ហា៣ មានឧបាទាន៣ មានទិដ្ឋិ២ (ដូចគ្នាទាំងអស់)។

បើចិត្តត្រេកអរនឹងសម្លេង តួចិត្តដែលត្រេកអរនោះជា **កាមតណ្ហា** សម្លេងនោះជា **កាមភព១** បើចិត្តជាប់នឹងសម្លេងតួចិត្តដែលជាប់នោះ ជា **ភវតណ្ហា** សម្លេងនោះជា **រូបភព១** បើចិត្តមិនចង់ឱ្យសម្លេងព្រាត់ប្រាស តួចិត្តដែលមិនចង់នោះជា **វិភវតណ្ហា** សម្លេងនោះ ជា**អរូបភព១**។ បើចិត្តត្រេកអរនឹងក្លិន តួចិត្តដែលត្រេកអរនោះ ជា **កាមតណ្ហា** ក្លិននោះជា **កាមភព** បើចិត្តជាប់នៅនឹងក្លិន តួចិត្តដែលជាប់នោះជា **ភវតណ្ហា** ក្លិននោះជា **រូបភព១** បើចិត្តមិនចង់ឱ្យធម្មារម្មណ៍នោះព្រាត់ប្រាសទៅ តួចិត្តដែលមិនចង់នោះជា **វិភវតណ្ហា** ធម្មារម្មណ៍នោះជា **អរូបភព១**។

បូករួមតណ្ហាខាងក្នុង ១៨ នឹងខាងក្រៅ ១៨ត្រូវជា ៣៦។ តណ្ហាទាំង ៣៦

នេះតែងកើតឡើងផ្លាស់ប្តូគ្នាជាធម្មតា ត្រង់ដែលផ្លាស់ប្តូរគ្នាម្តងៗ នេះហើយដែលចាត់ជាអតីត អនាគត បច្ចុប្បន្ន។ កាលបើភ្នែកក្រឡេកឃើញរូបហើយចិត្តត្រេកអរ កាមតណ្ហានេះជា បច្ចុប្បន្ន អតីត អនាគត មិនទាន់មានមកដល់ កាលបើចិត្តជាប់នឹងរូបភវតណ្ហានេះជាបច្ចុប្បន្ន កាមតណ្ហានោះជាអតីតវិញ អនាគតមិនទាន់មានមកដល់ កាលបើចិត្តមិនចង់ឱ្យរូបព្រាត់ប្រាស វិភវតណ្ហានេះជាបច្ចុប្បន្ន ភវតណ្ហានោះជាអតីតវិញ អនាគតមិនទាន់មានមកដល់។ តណ្ហានេះចាត់ទុកជាអតីត៣៦ អនាគត៣៦ បច្ចុប្បន្ន៣៦ រួមទាំងអស់ត្រូវជា១០៨។

ជាតិកើតមានព្រោះភពៗកើតមានព្រោះឧបាទានៗ កើតមានព្រោះតណ្ហាៗ កើតមានព្រោះវេទនាៗ កើតមានព្រោះផស្សៈៗកើតមាន ព្រោះសឡាយតនៈៗ កើតមានព្រោះ នាមនឹងរូបៗ កើតមានព្រោះសង្ខារៗ កើតមានព្រោះអវិជ្ជា។

ក៏បដិច្ចសមុប្បាទនេះ ជាធមិដោយឡែកអំពីគ្នា តែត្រូវអាស្រ័យគ្នាហើយកើតឡើងតៗគ្នា ព្រោះមានអវិជ្ជានឹងសង្ខារជាមេប្រធាន បណ្តាលឱ្យកើតឡើងតៗគ្នាមិនដាច់ ហើយអវិជ្ជាទៅកាន់ការគ្រប់ដំណែងសង្ខារ ក៏ជាអ្នកតាក់តែងគ្រប់ដំណែងនៅក្នុងបដិច្ចសមុប្បាទ ធមិនេះហើយកងទុក្ខទាំង១២មានជាតិទុក្ខជាដើម ក៏កើតឡើងតៗគ្នា ព្រោះមានអវិជ្ជា និងសង្ខារបច្ច័យ។ កាលបើបដិច្ចសមុប្បាទកើតឡើង កងទុក្ខក៏កើតឡើងហើយហូរចូលទៅកាន់ត្រៃលោក។ ត្រៃលោកក៏បញ្ជូនទៅកាន់អាកាសធាតុទៅ នៅត្រង់សេចក្តីវិនាសសូន្យសោះទទេៗ ហៅថាអាកាសធាតុ។ នាវាត្រៃលោកដែលប្រដាប់ទៅដោយ ធមិទាំង១៦ យ៉ាងនេះគឺ បដិច្ចសមុប្បាទ១២ ត្រៃលោក៣ អាកាសធាតុ១ ត្រូវជា១៦។ កាលធមិ

ទាំង១៦ នេះកើតឡើងហើយ ភ្លើងទុក្ខនឹងភ្លើងកិលេសក៏កើតឡើងតៗគ្នាជាប់មិនដាច់ ដូចន័យដែលមានសេចក្ដីអធិប្បាយទៅខាងមុខនេះ។

ភ្លើងកិលេសដែលកើតឡើងតៗគ្នានោះដូច្នេះគឺ **សំយោជនៈ ១០ កិលេស ១០ មិច្ឆត្តធម៌ ១០ លោកធម៌ ៨ មច្ឆរិយៈ៥ វិបល្លាស៣ គន្ថៈ៤ អគតិ៤ អាសវៈ៤ ឱឃៈ៤ យោគៈ៤ នីវរណៈ៥ ឧបាទាន៤ បរាមាសៈ១ អនុសយៈ៧ មលៈ៣ អកុសលកម្មបថ១០ អកុសលចិត្តុប្បាទ១២**។

សំយោជនៈ ១០គឺ **សក្កាយទិដ្ឋិ** ប្រកាន់កាយថាជារបស់ខ្លួន១ **វិចិកិច្ឆា** សេចក្ដីសង្ស័យស្ទាក់ស្ទើរ១ **សីលព្វតបរាមាសៈ** ចិត្តស្ទាប អង្អែលក្នុងជីវិត១ **កាមរាគ** សេចក្ដីត្រេកអរក្នុងកាម១ **បដិឃៈ** សេចក្ដីថ្នាំងថ្នាក់ចិត្ត១ **រូបរាគ** សេចក្ដីត្រេអរក្នុងរូបភព១ **អរូបរាគ** សេក្ដីត្រេអរក្នុងរូបភព១ **មានោ** លើកដាក់ខ្លួនឯងប្រកាន់១ **ឧទ្ធច្ចៈ** ចិត្តអណ្ដែតអណ្ដូងរាយមាយ១ **អវិជ្ជា** សេចក្ដីល្ងង់ខ្លៅ១។ កិលេស១០នោះគឺ **លោភោ** សភាពធ្វើចិត្តឱ្យជាប់ជំពាក់នៅក្នុងអារម្មណ៍១ **ទោសោ** សភាពធ្វើចិត្តឱ្យប្រទុស្តក្នុងអារម្មណ៍ ថ្នាំងថ្នាក់១ **មោហោ** សភាពធ្វើចិត្តឱ្យវង្វេងក្នុងអារម្មណ៍១ **មានោ** សភាពលើកខ្លួន ដាក់ខ្លួន១ **ទិដ្ឋិ** ធម្មជាតិធ្វើចិត្តឱ្យឃើញខុស យល់ខុស១ **វិចិកិច្ឆា** ធម្មជាតិឱ្យសង្ស័យ ស្ទាក់ស្ទើរ១ **ថីនំ** ធម្មជាតិធ្វើចិត្តឱ្យរួញរា ឱ្យធុញទ្រាន់ក្នុងកុសលផ្សេងៗ១ ឧទ្ធច្ចំ ធម្មជាតិធ្វើចិត្តឱ្យញាប់ញ័រ ឱ្យរាយមាយ១ **អហិរិកំ** ធម្មជាតិមិនខ្មើម អំពើទុច្ចរិត១ **អនោត្តប្បំ** ធម្មជាតិមិនខ្លាច មិនតក់ស្លុតនៅអំពើទុច្ចរិត១។ មិច្ឆត្តធម៌១០នោះគឺ

១- **មិច្ឆាទិដ្ឋិ** គំនិតយល់ខុសហើយប្រកាន់ថាត្រូវ

២- **មិច្ឆាសង្កប្បៈ** ត្រិះរិះ ខុស

៣- **មិច្ឆាវាចា** សំដីខុស

៤- **មិច្ឆាកម្មន្ត**: ការងារខុស

៥- **មិច្ឆាអាជីវ**: ចិញ្ចឹមជីវិតខុស

៦- **មិច្ឆាវាយាម** ព្យាយាមខុស

៧- **មិច្ឆាសតិ** រលឹកខុស

៨- **មិច្ឆាសមាធិ** ដំកល់ចិត្តខុស

៩- **មិច្ឆាវិមុត្តិ** ផុតខុស

១០- **មិច្ឆាញាណ** ដឹងខុស។ លោកធម៌៨ នោះគឺ

១- **លាភោ** បានលាភ, ២- **អលាភោ** មិនបានលាភ, ៣- **យសោ** បានយស, ៤- **អយសោ** មិនបានយស, ៥- **សុខំ** បានសុខ, ៦- **ទុក្ខំ** បានទុក្ខ, ៧- **និន្ទា** តិះដៀល, ៨- **បសំសា** សរសើរ។ មច្ឆរិយៈ៥ នោះគឺ ១- **អាវាសមច្ឆរិយៈ** កំណាញ់អាវាស(ទីនៅ) ២- **កុលមច្ឆរិយៈ** កំណាញ់ត្រកូល, ៣- **លាភមច្ឆរិយៈ** កំណាញ់លាភ ៤- **វណ្ណមច្ឆរិយៈ** កំណាញ់ពណ៌សម្បុរ (កំណាញ់គុណ) ៥- **ធម្មមច្ឆរិយៈ** កំណាញ់ធម៌។ គន្ថៈ៤នោះគឺ ១- **អភិជ្ឈា កាយគន្ថៈ** ចំណងកាយ គឺអភិជ្ឈា ២- **ព្យាបាទ កាយគន្ថៈ** ចំណង់កាយ គឺព្យាបាទ ៣- **សីលព្វតបរាមាសកាយគន្ថៈ** ចំណងកាយ គឺសីលព្វតបរាមាសៈ ៤- **ឥទំសច្ចាភិនិវេសកាយគន្ថៈ** ចំណងកាយ គឺសេចក្តីសំគាល់ថា របស់នេះពិត។ វិបល្លាស៣នោះគឺ ១- **សញ្ញាវិបល្លាស** សំគាល់ខុស គឺយល់ថា ខន្ធ៥ ដែលជារបស់មិនទៀងសំគាល់ថាទៀង ទុក្ខសំគាល់ថាសុខ មិនមែនខ្លួន សំគាល់ខ្លួន ២- **ចិត្តវិបល្លាស** ត្រិះរិះខុស ៣- **ទិដ្ឋិវិបល្លាស** យល់ខុស។ អគតិ៤

នោះគឺ ១-**ឆន្ទាគតិ** លំអៀងព្រោះស្រឡាញ់ ២- **ទោសាគតិ** លំអៀងព្រោះស្អប់ ៣-**មោហាគតិ** លំអៀងព្រោះមិនដឹង ៤-**ភយាគតិ** លំអៀងព្រោះភ័យខ្លាច។ អាសវៈ៤នោះ គឺ១- **កាមាសវៈ** តម្រាំគឺកាម ២- **ភវាសវៈ** តម្រាំគឺភព ៣-**ទិដ្ឋាសវៈ** តម្រាំគឺទិដ្ឋិការយល់ខុស ៤-**អវិជ្ជាសវៈ** តម្រាំគឺអវិជ្ជាសេចក្ដីល្ងង់។ ឧឃៈនោះគឺ១-**កាមោឃៈ** អន្លង់គឺកាម ២-**ភវោឃៈ** អន្លង់គឺភព ៣-**ទិដ្ឋោឃៈ** អន្លង់គឺទិដ្ឋិ ៤-**អវិជ្ជោឃៈ** អន្លង់គឺអវិជ្ជា។ នីវរណៈ៥ នោះគឺ ១-**កាមច្ឆន្ទៈ** សេចក្ដីប្រាថ្នាក្នុងកាម ២-**ព្យាបាទ** សេចក្ដីគំនុំគុំគួន ៣-**ថីនមិទ្ធៈ** សេចក្ដីរួញរា ៤-**ឧទ្ធច្ចៈ** ចិត្តអណ្ដែតអណ្ដូង ៥-**វិចិកិច្ឆា** សេចក្ដីសង្ស័យមិនដាច់ស្រេច។ ឧបាទាន៤ នោះគឺ ១-**កាមុបាទាន** ការប្រកាន់ខ្ជាប់ក្នុងកាម ២-**សីលព្វតុបាទាន** ការប្រកាន់ខ្ជាប់ក្នុងសីលវត្ត ៣-**អត្តវាទុបាទាន** ការប្រកាន់ខ្ជាប់ក្នុងខ្លួន-ប្រាណ ៤-**ទិដ្ឋុបាទាន** ការប្រកាន់ខ្ជាប់ក្នុងការយល់ឃើញ។ បរាមាសៈ ១នោះគឺ **មិច្ឆាទិដ្ឋិ**។ អនុសយៈ៧នោះគឺ ១-**កាមរាគានុសយៈ** ២-**ភវរាគានុសយៈ** ៣-**បដិឃានុសយៈ** ៤-**មានានុសយៈ** ៥-**ទិដ្ឋានុសយៈ** ៦-**វិចិកិច្ឆានុសយៈ** ៧-**អវិជ្ជានុសយៈ** អនុសយៈទាំង៧ នេះជាកិលេសដេកត្រាំងនៅរឿយៗក្នុងសន្ដានរបស់សត្វ។ មលៈ៣នោះគឺ ១-**លោភៈ** ២-**ទោសៈ** ៣-**មោហៈ**។ អកុសលកម្មបថ ១០ នោះគឺ **កាយកម្ម៣ វចីកម្ម៤ មនោកម្ម៣** ត្រូវជា១០។ អកុសលចិត្តុប្បាទ១២ នោះគឺ **លោភមូល៨ ទោសមូល២ មោហមូល២** ត្រូវជា ១២។

ភ្លើងកិលេសដែលកើតឡើងតៗ គ្នាដូច្នេះនេះ គឺមកតែអំពីអវិជ្ជា និងសង្ខារជាបច្ច័យឱ្យកើតឡើង នៅក្នុងបដិច្ចសមុប្បាទដដែល។ នែសញ្ញា និងវិញ្ញាណ

អ្នកឃើញភ្លើងកិលេសហើយ នៅ? សាធុ! សាធុ! ប្រពៃ ប្រពៃហើយខ្ញុំទាំងពីរនាក់ឃើញច្បាស់ណាស់ហើយ ថាភ្លើងកិលេសទាំងអស់នេះ ប្រជុំចូលក្នុងបដិច្ចសមុប្បាទធម៌ទាំង១២ ពិតមែនហើយធម៌ទាំងនេះ បង្វិលឱ្យវិលទៅកាន់នាវាត្រៃលោក ហើយក៏នាំចូលទៅកាន់អាកាសធាតុ គឺជារបស់សោះសូន្យទទេៗ រកប្រយោជន៍គ្មានស្លាប់ទៅ ៗទទេៗ មានតែភ្លើងទុក្ខ និងភ្លើងកិលេស ជាប់តាមទៅជាមួយផង ដល់ត្រឡប់មកកើតវិញ ក៏មកទទេៗ មានតែភ្លើងទុក្ខនិងភ្លើងកិលេស តាមមកជាមួយផង។ ខ្ញុំទាំងពីរនាក់ឃើញច្បាស់ថា នាវាត្រៃលោកដែលប្រដាប់ដោយធម៌១៦ គឺបដិច្ចសមុប្បាទ១២ ត្រៃលោក៣អាកាសធាតុ១។ ធម៌ទាំង ១៦នេះ ពិតជាប្រកបទៅដោយភ្លើងទុក្ខ នឹងភ្លើងកិលេសដុតបំផ្លាញរូប ដុតបំផ្លាញនាម ឱ្យរលាយទៅជាអាកាសទទេៗ។ ឯភ្លើងទុក្ខទាំង៤ភ្នក់នេះ សម្រាប់ដុតបំផ្លាញរូបទាំង ២៨ ឱ្យរលាយសោះសូន្យទៅទទេៗ។ ចំណែកឯភ្លើងកិលេសទាំង ១.៥០០នេះ សម្រាប់ដុតបំផ្លាញពួកនាមទាំង៤ គឺវេទនា១ សញ្ញា១ សង្ខារ១ វិញ្ញាណ១ ឱ្យរលាយសោះសូន្យទៅហើយបំភ្លេកំណើតឱ្យក្លាយទៅកើតជា ប្រេត-នរក-តិរច្ឆាន-អសុរកាយសោយនូវសេចក្តី ទុក្ខវេទនារកទីបំផុតគ្មាន។

សត្វទាំងអសវិលកើតវិលស្លាប់រាប់មិនអស់ នៅក្នុងភពតូច នឹងភពធំហេតុមកតែអំពីអវិជ្ជាខ្ទប់មុខឱ្យងងឹតងងល់ងប់ដូចយប់ ដូចមនុស្សខ្វាក់លលើធ្វើលលាក់ ដូចអន្ទាក់ធ្លាក់វិតក អូសទាញដឹកនាំឱ្យនៅតែក្នុងនាវាត្រៃលោកច្រើនមិរដេរដាសកកកុញណែនណាន់ តាន់ តាប់ ចង្អៀតដូចជាអង្ករនៅក្នុងនាឡិដូចជាស្អិតចេក គ្រារាប់ពុំអស់ នូវមនុស្សសត្វដែលជិះនៅលើនាវាត្រៃលោក

ហើយបើកទៅតាមប្រឡាយទឹកដែលហូរត្របាញ់ គឺតណ្ហាឆ្ពោះទៅកាន់ភពតូច នឹងភពធំនោះឯង។ ខ្ញុំទាំងពីរនាក់ឃើញច្បាស់ព្រះអង្គ ថាមនុស្សសត្វទាំងអស់នេះ ស៊ូគ្រចិត្តជិះតែនាវាត្រៃលោកច្រើនរាប់មិនអស់។ ឯនាវាត្រៃលក្ខណ៍វិញនៅចតចោលទទេ ឥតមានមនុស្ស សត្វណាជិះសោះឡើយ មែន មិនមែនព្រះអង្គ។ អើមែនហើយ សញ្ញា-វិញ្ញាណអ្នកឃើញយ៉ាងហ្នឹងត្រូវហើយ ព្រោះមានច្បាប់ថាត្រៃលោកគោកត្រៃលក្ខណ៍ សង្សារចក្ក វិលមិនដល់ អវិជ្ជាជាឫសគល់ ជាបច្ច័យនៃសង្ខារនាំសត្វឱ្យសោកសៅ លិចលង់ទៅក្នុងជលសារ បញ្ចមារមោហន្ធការ វិតរុំហ៊ុំជុំជាប់នៅ។ នៃសញ្ញា-វិញ្ញាណមារទាំង៥ នោះគឺ **កិលេសមារ១ ខន្ធមារ១ អភិសង្ខារមារ១ មច្ចុមារ១ ទេវបុត្តមារ១** មារទាំង៥ សម្រាប់ចងមនុស្សសត្វ រឹតរុំហ៊ុំឱ្យជាប់នៅតែក្នុងនាវាត្រៃលោក បានជានាវាត្រៃលក្ខណ៍នេះនៅទំនេរ។ សញ្ញា-វិញ្ញាណសួរទៅបញ្ញាថា កាលពីដើមខ្ញុំបានធ្វើទាន-សីល-ភាវនាណាស់ដែរ តើខ្ញុំបាននៅក្នុងនាវាត្រៃលក្ខណ៍ដែរទេ។ បញ្ញាសួរទៅសញ្ញា-វិញ្ញាណវិញថា កាលអ្នកធ្វើទាន-សីល-ភាវនា នោះតើអ្នកសំគាល់ឃើញដូចម្តេច បានជាអ្នកធ្វើ។ ខ្ញុំសំគាល់ឃើញដូច្នេះថា ធ្វើទានឱ្យបានផល មានភោគសម្បត្តិ រក្សាសីលឱ្យបានផល មានអាយុវែង រូបល្អចំរើនភាវនាឱ្យបានផល មានបញ្ញា និងបានសេចក្តីសុខច្រើន ខ្ញុំសំគាល់ឃើញដូច្នេះហើយក៏ខំធ្វើទាន-សីល-ភាវនាទៅ។ បញ្ញាថា បើអ្នកសំគាល់ឃើញដូច្នោះ ហើយខំធ្វើទាន-សីល-ភាវនាយ៉ាងនេះ មិនបានចូលក្នុងនាវាត្រៃលក្ខណ៍ជាដាច់ខាត បានជាថាមិនបានចូលក្នុងនាវាត្រៃលក្ខណ៍នោះ ព្រោះថាអ្នកសំគាល់យកត្រៃលោកមកជាអារម្មណ៍ហៅថា **លោកាធិបតេយ្យ អត្តា**

ធិបតេយ្យ។ ទាន សីល ភាវនារបស់អ្នកនេះចាត់ចូលក្នុងនាវាត្រៃលោកទាំងអស់ បើទាន សីល ភាវនារបស់អ្នកកាន់យកធម្មាធិបតេយ្យអារម្មណ៍ នោះទើបចាត់ចូលទៅក្នុងនាវាត្រៃលក្ខណ៍ទាំងអស់។ សញ្ញា-វិញ្ញាណថា ទាន សីល ភាវនា ដែលខ្ញុំបានធ្វើទាំងអស់ មិនចាត់ចូលទៅក្នុងនាវាត្រៃលក្ខណ៍នោះ ខ្ញុំក៏យល់ព្រមហើយពិតជានៅក្នុងនាវាត្រៃលោកប្រាកដមែន ចុះចំណែកផលបុណ្យបាន មិនបាន?។ បញ្ហា ថាសេចក្ដីត្រង់នេះ អ្នកចាំស្ដាប់អភិធម្មសំដែងថា **សោមនស្ស សហគតញ្ញាណសម្បយុត្ត** កុសលចិត្តកើតឡើងប្រកបដោយសោមនស្សវេទនា ព្រមដោយញាណជាគ្រឿងដឹង បើមានញាណទើបធ្វើទានសីល ភាវនាកាន់យក **ធម្មាធិបតេយ្យ** ជាអារម្មណ៍បាន។ កុសលចិត្តដែលកើតឡើងនៅក្នុងនាវាត្រៃលក្ខណ៍ បើគ្មានញាណទេ ហើយធ្វើទាន សីល ភាវនាប្រើតែវិញ្ញាណនោះ កាន់យកបានតែ **លោកាធិបតេយ្យ** និង **អត្តាធិបតេយ្យ** ជាអារម្មណ៍ប៉ុណ្ណោះ ជាប់នៅក្នុងនាវាត្រៃលោកទាំងអស់។ **សោមនស្ស សហគតទិដ្ឋិ គតសម្បយុត្ត** លោភចិត្តកើតឡើងប្រកបដោយសោមនស្សវេទនា នឹងព្រមដោយទិដ្ឋិទាំង ២ ប្រការគឺ **សស្សតទិដ្ឋិ ១ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ១**។

បើធ្វើទានប្រកបដោយសោមនស្ស ព្រមដោយទិដ្ឋិដែលយល់ឃើញថាអនាគតទៅខាងមុខ និងមានភោគសម្បត្តិច្រើន ឃើញដូច្នោះហើយចិត្តក៏ត្រេកអរជាប់ចិត្តនឹងសម្បត្តិ ហើយក៏ប្រាថ្នាថាឱ្យ បានសម្បត្តិ៣ **គឺសម្បត្តិមនុស្ស ១ សម្បត្តិទេវតា ១ សម្បត្តិព្រះនិព្វាន ១**។

ចំណែកខាងអ្នកដែលទទួលយកទាននោះ ក៏ឱ្យពរថា ឱ្យអ្នកបានសម្រេចដូចសេចក្ដីប្រាថ្នារបស់អ្នកចុះ។ ចំណែកអ្នកម្ចាស់ទាន ក៏កើតលោភមូលសោម

នស្ស ជាទិដ្ឋិសម្បយុត្ត រឹតតែខ្លាំងឡើងៗ។ ត្រង់ដែលយល់ឃើញថា ធ្វើទានមានសម្បត្តិច្រើននេះជាតួសស្សតទិដ្ឋិ។ ត្រង់ចិត្តដែលជាប់នឹងសម្បត្តិ ប្រកាន់ឱ្យតែមានៗ ឱ្យតែនៅៗ នេះជាតួភវតណ្ហា។ ត្រេកអរនឹងរបស់មាន ត្រេកអរនឹងរបស់នៅ នេះជាតួកាមតណ្ហា។ បើមិនចង់ឱ្យរបស់នោះវិនាសព្រាត់ប្រាសទៅ នេះជាតួវិភវតណ្ហាៗ នេះប្រកបដោយឧច្ឆេទទិដ្ឋិ។ នៃសញ្ញា-វិញ្ញាណអ្នកស្តាប់ ហើយវិនិច្ឆ័យដោយខ្លួនឯងចុះរឿងទាននេះ។

ខ្ញុំទាំងពីរនាក់ស្តាប់បានជាក់ច្បាស់ណាស់ ថាធ្វើទានប្រកបដោយ ញាណសម្បយុត្ត ទើបបានមហាកុសល ៨ ខ្ញុំដឹងច្បាស់ថា ខ្ញុំជាបុថុជ្ជន គ្មានញាណសម្បយុត្តទេ ព្រោះញាណសម្បយុត្តនោះ មានពីត្រឹមព្រះសោតាបន្នបុគ្គលឡើងទៅ ម្ល៉ោះហើយបានជាខ្ញុំធ្វើទានតាំងអំពីដើមរៀងរាបមក មានតែលោភមូលជាទិដ្ឋិសម្បយុត្ត ធ្វើទានប្រាថ្នាចង់ឱ្យបានតែផលបុណ្យ គឺឱ្យបានតែទ្រព្យច្រើនប៉ុណ្ណោះ ខ្ញុំទាំងពីរនាក់នេះ យល់ឃើញថា ខុសឆ្ងាយណាស់អំពីព្រះពុទ្ធសាសនា គ្មានជិតគ្មានជ្រិះសោះ។ ខ្ញុំខុសណាស់ព្រះអង្គបញ្ញា ហើយខ្លួនខ្ញុំមិនដឹងជាខុសផងឥឡូវនេះ ខ្ញុំបានភ្លឺណាស់ហើយព្រះអង្គខ្ញុំលែងវង្វេងទៀតហើយ។ សញ្ញា-វិញ្ញាណថាខុសម្លឹងៗហើយ មិនដឹងជាខុសផង ធ្វើ ទានម្តងៗលោភៈតណ្ហា រឹតតែច្រើនឡើង ម្ល៉ោះហើយផលលោភៈ ផលតណ្ហា ឱ្យមកបានតែក្រៗតែខ្វះ ៗនេះជាផលរបស់លោភៈ និងតណ្ហាហុចផលមកឱ្យ យ៉ាងនេះឯង។ ខ្ញុំទាំងពីរនាក់នេះ ខុសណាស់ព្រះអង្គ កាលខ្ញុំទៅរកស៊ីធ្វើការ ងារអ្វីៗក៏យកលោភៈ តណ្ហា និងទិដ្ឋិ ទៅធ្វើ ទៅរក ដល់ខ្ញុំទៅធ្វើទាន ក៏យកលោភៈតណ្ហា និងទិដ្ឋិទៅធ្វើទានទៀត ម្ល៉ោះហើយផលហុចឱ្យមកបានតែ ទុក្ខ

បានតែខុស បានតែក្រ បានតែ ខ្វះនេះខ្លួនខ្ញុំវិនិច្ឆ័យអំពីរឿងទានដោយខ្លួនឯងឥតមានសេចក្ដីសង្ស័យទេ ពិតជានៅក្នុងនាវាត្រៃលោកប្រាកដណាស់ព្រះអង្គ។ ចុះធ្វើទាន ដូចម្ដេច ទើបបាននៅក្នុងនាវាត្រៃលក្ខណ៍។ អើសញ្ញាវិញ្ញាណអ្នកចាំស្ដាប់ចុះធ្វើទានប្រកបដោយ **សោមនស្សសហគតញ្ញាណសម្បយុត្ត** ទើបបាននៅក្នុងនាវាព្រះត្រៃលក្ខណ៍។ ចុះសម្បយុត្តនោះ តើដូចម្ដេច? ញាណសម្បយុត្តនោះគឺ **មគ្គញ្ញាណ** ញាណដែលត្រាស់ដឹងច្បាស់ នូវភ្លើងទុក្ខ និងភ្លើងកិលេសក្នុងខន្ធទាំង៥ ដឹងច្បាស់នូវភ្លើងទុក្ខ និងភ្លើងកិលេសក្នុងកាមគុណទាំង ៥ ញាណដែលដឹងច្បាស់នូវទុក្ខ ហើយចិត្តនៅសម្បយុត្តជាប់នឹង **អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តា** ដូច្នេះឈ្មោះ ថាញាណនេះឯងហើយ ដែលធ្វើទានបានមហាកុសល៨ នោះ។ កាលដែលខ្ញុំធ្វើទាននោះ មានចិត្តសោមនស្សចំពោះបុគ្គលដែលគួរឱ្យទាន មុននឹងឱ្យទាននោះ មានញាណជាគ្រឿងដឹងថា ឱ្យទាននេះ រំលត់តែភ្លើងគឺ លោភៈ តណ្ហា និងឧបាទានឱ្យអស់តែប៉ុណ្ណោះ មិនមានចិត្តប្រាថ្នាអ្វីៗ អំពីទាននោះឡើយ គឺមានចិត្តត្រេកអរចំពោះតែ ត្រង់បានធ្វើទាននេះ១ ត្រេកអរចំពោះបុគ្គលដែលបានទទួលទាននេះ ១។ បើធ្វើទានម្ដងៗ លោភៈ តណ្ហា និងឧបាទានក៏រលត់អស់ បើរលត់អស់ហើយ មហាកុសល ៨ ក៏កើតឡើងពេញនៅក្នុងចិត្តឥតខ្វះខាត។ បើធ្វើទានម្ដងៗ លោភៈ តណ្ហា ប្រាថ្នាចង់បានបុណ្យ ចង់បានសម្បត្តិ ចង់បានលាភ យស សរសើរ ចង់បានសុខ ចង់បានអាយុវែង ចង់បានរូបល្អ ចំណង់ចង់បាននេះ ហៅថា លោភៈ តណ្ហា កើតមកអំពី សស្សតទិដ្ឋិកាន់យក **លោកាធិបតេយ្យ** និង **អត្តាធិបតេយ្យ** ជាអារម្មណ៍ ទាននេះឈ្មោះថា **កាមសុខល្លិកានុយោគ** រាប់ចូលក្នុងនាវាត្រៃលោក

ទាំងអស់។ (ពាក្យបូរាណមួយឃ្លាបានពោលថា) «**បើឱ្យទានឱ្យៗស្មោះ កុំអាឡោះអាល័យស្ដួន ទ្រព្យនេះនឹងនាំខ្លួន ទៅបរលោកពុំសោះសូន្យ**» អ្នកដែលឱ្យទានស្មោះនោះ គឺឱ្យទាន ទៅហើយ មិនប្រាថ្នា មិនទារយកបុណ្យ មិនទារយកសម្បត្តិ មិនទារ យកសុខ សរសើរ លាភ យស មិនទារយកអាយុវែង មិនប្រាថ្នារូបល្អ ចិត្តមិនមានអាឡោះអាល័យ ក្នុងការដែលបានឱ្យទានហើយនោះ គឺមានចិត្តស្ងប់រម្ងាប់ប្រាសចាកអំពីលោភៈ តណ្ហា ទិដ្ឋិ និងឧបាទានស្រឡះ។ តួចិត្តដែលស្ងប់រម្ងាប់នេះហើយ ជាតួមហាកុសល ៨។ បើឱ្យទានស្មោះអស់លោភៈ តណ្ហា ទិដ្ឋិ និងឧបាទាន ដូចបានពោលមកនេះ បុណ្យនោះច្រើនជាអនេករាប់មិនអស់ ពីព្រោះលោភៈ ទិដ្ឋិ តណ្ហានេះជា តួអកុសល បើអស់លោភៈ ទិដ្ឋិ តណ្ហាហើយចិត្តនោះជាមហាកុសលទាំងអស់។ ទានដែលឱ្យស្មោះនេះ ព្រោះកាន់យក **ធម្មាធិបតេយ្យ** ជាអារម្មណ៍ ហៅថា **បញ្ញាមាបដិបទាទាន** រាប់បញ្ចូលទៅក្នុងនាវាព្រះត្រៃលក្ខណ៍។ សញ្ញាថា ខ្ញុំចេះអភិធម្មដែរ វិញ្ញាណថាខ្ញុំចេះដែរ ចុះហេតុដូចម្ដេចក៏បានទៅជាធ្វើទានម្ដងៗ ប្រកបដោយលោភមូលជាទិដ្ឋិសម្បយុត្តដូច្នេះ ហើយមិនដឹងជាខុសផង។ វិញ្ញាណថាយើងធ្លាប់បានធ្វើពីដើមរៀងរាបមកក៏ច្រើនណាស់ដែរ ហើយទើបនឹងមកដឹងខុសត្រូវក្នុងថ្ងៃនេះ សញ្ញាថា យើងទាំងពីរនាក់នេះ ខុសហើយៗ បានជាថាខុសហើយនោះ ព្រោះលោភៈ តណ្ហា និងសស្សតទិដ្ឋិកើតឡើងព្រមគ្នាក្នុងកាលដែលយើងធ្វើទានម្ដងៗ នោះកាន់យកតែលោកាធិបតេយ្យ និងអត្តាធិបតេយ្យជាអារម្មណ៍ ហើយធ្វើទានទៅលោភចិត្តកើតឡើងហើយ ចង់បានបុណ្យ ចង់បានសម្បត្តិទ្រព្យច្រើន ចង់បានជាទេវតា ជាព្រះឥន្ទ ចង់បានអាយុវែង ចង់បាន

លាភ យស ចង់បានសុខ សរសើរ ចង់បាន រូបល្អ។ ត្រង់ដែលចិត្តជាប់នឹងសម្បត្តិ និងវត្ថុទាំងអស់ ដូចជាខាងលើនេះហៅថា **លោភចិត្ត**។ ត្រង់ដែលយល់ឃើញថា បានបុណ្យមកស្រួល បានសម្បត្តិមកស្រួល បានយសមកស្រួល យល់ឃើញដូច្នេះ ហៅថា **សស្សតទិដ្ឋិ**។ បើចិត្តត្រេកអរតែនឹងវត្ថុដូចមានខាងលើនេះទាំងអស់ គូចិត្តដែលត្រេកអរនោះហៅថា **កាមតណ្ហា**។ បើចិត្តប្រកាន់ខ្ជាប់នូវវត្ថុទាំងអស់នោះ ឱ្យតែនៅ ៗទៀង គូចិត្តនោះ ហៅថា **ភវតណ្ហា**។ បើចិត្តមិនចង់ឱ្យវត្ថុទាំងអស់នោះវិនាសព្រាត់ប្រាស បាត់បង់ទៅ គូចិត្តដែលមិនចង់នេះ ហៅថា **វិភវតណ្ហា**។ បើចិត្តកាន់យកនូវវត្ថុដូចមាននៅខាងលើនេះណាមួយ មកជាអារម្មណ៍ហើយធ្វើទាននៅទាននោះ ហៅថា **លោកាធិបតេយ្យ**និង **អត្តាធិបតេយ្យ ទានៗ** នេះរាប់បញ្ចូលទៅក្នុងនាវាត្រៃលោកទាំងអស់។ មានរឿងមួយសំដែងថា នាកាលព្រះពុទ្ធសករាជបាន២១៨ ឆ្នាំ មានព្រះមហាក្សត្រមួយព្រះអង្គទ្រង់ព្រះនាម **ធម្មាសោក** ក្នុងកាលនោះ ព្រះអង្គបានកសាងព្រះចេតិយចំនួន៨ ហ្មឺន ៤ពាន់ ឃើញថាធ្វើទាននោះច្រើនជាអនេក តែកាន់យកអត្តាធិបតេយ្យជាអារម្មណ៍ ហើយខំកសាងទៅ។ លុះកសាងរួចស្រេចហើយ ទើបចូលទៅក្រាបទូលសួរព្រះមោគ្គលីបុត្តថា ខ្ញុំព្រះករុណាម្ចាស់កសាងនេះតើនឹងបានទៅជាអ្វី? ព្រះមោគ្គលី បុត្តតបថា ទានដែលមហារាជធ្វើទាំងអស់នេះ ជាទានក្រៅព្រះពុទ្ធសាសនា គ្មានចូលក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនាទេ។ សញ្ញាសួរទៅវិញ្ញាណថា នាវាត្រៃលោក តើនាំសត្វទៅឯណា? វិញ្ញាណឆ្លើយថា នាវាត្រៃលោក នាំសត្វទៅកាន់សេចក្តីវិនាសព្រាត់ប្រាសសោះសូន្យទេៗ។ អើវិញ្ញាណ អ្នកឆ្លើយហ្នឹងត្រូវណាស់ ព្រោះថាសត្វទាំងអស់នេះ មានកម្មជាគោល

បើធ្វើកម្មនោះយ៉ាងណា តែងហុចផលឱ្យមកយ៉ាងនោះ មិនដែលឱ្យផលមកខុសគោលដើមទេ។ ឥឡូវនេះ យើងធ្វើទានម្តងៗ យកតែគ្រឿងវិនាសៗ មកជាអារម្មណ៍ហើយឱ្យទានទៅ បានជាផលមកបាន តែវិនាសព្រាត់ប្រាស សោះសូន្យទទេៗ។ បើធ្វើទានកាន់យកលោកាធិបតេយ្យ និងអត្តាធិបតេយ្យជាអារម្មណ៍ទាននោះហៅថា **កាមសុខល្លិកានុយោគ** រាប់បញ្ចូលទៅក្នុងនាវាត្រៃលោកទាំងអស់។ បើធ្វើទានកាន់យកធម្មាធិបតេយ្យជាអារម្មណ៍ទាននោះហៅថា **មជ្ឈិមាបដិបទាទានៗ** នេះរាប់បញ្ចូលទៅក្នុងនាវាត្រៃលក្ខណ៍។

ដែលធ្វើទាន កាន់យកលោកាធិបតេយ្យ និងអត្តាធិបតេយ្យជាអារម្មណ៍នោះមានគ្រប់សាសនា វៀរលែងតែព្រះពុទ្ធសាសនា។ ព្រហ្មញ្ញសាសនា គ្រិស្តសាសនា និងឥស្លាមសាសនាទាំង៣នេះ គេប្រដៅឱ្យធ្វើទាន ហើយគេនាំគ្នាប្រាថ្នាថា ឱ្យមានសម្បត្តិ ឱ្យបានបុណ្យ បានសក្តិយស ឱ្យបានខ្ពង់ខ្ពស់ ឱ្យបានកើតទៅជាទេវតា ជាព្រះឥន្ទ ជាព្រះព្រហ្ម ឱ្យបានស្មើៗ គ្នាទៅហោងគេនាំគ្នាសោមនស្សត្រេកអរថា សាធុៗ ៣ដង គេសន្មតថា បានបុណ្យ។

ចំណែកព្រះពុទ្ធសាសនា មិនមែនប្រដៅឱ្យធ្វើទាន-សីល-ភាវនា ដូច្នោះទេ គឺព្រះអង្គទ្រង់ប្រដៅឱ្យធ្វើទានដើម្បីរំលត់នូវភ្លើងទុក្ខគឺ **លោភៈ១** ឱ្យធ្វើសីល ដើម្បីរំលត់នូវភ្លើងទុក្ខគឺ **ទោសៈ១** ឱ្យធ្វើ ភាវនា ដើម្បីរំលត់នូវភ្លើងទុក្ខគឺ **មោហៈ១** នេះព្រះពុទ្ធសាសនាទ្រង់ទូន្មាន ឱ្យចេះធ្វើទាន ដើម្បីរំលត់ទុក្ខ ឱ្យចេះធ្វើសីលដើម្បីរំលត់ទុក្ខ ឱ្យចេះធ្វើភាវនាដើម្បីរំលត់ទុក្ខដូច្នេះ។ បើកាន់យកមិនទៀង-ទុក្ខមកជាអារម្មណ៍ហើយ ធ្វើទាន-សីល-ភាវនា យ៉ាងនេះហៅថា **ធម្មាធិបតេយ្យ**គឺធ្វើទានកាន់យកធម៌ជាធំ។ បើធ្វើទានកាន់យកធម៌ជា

ធំ ទើបបានមហាកុសល៨ ទាននោះហៅថា **មជ្ឈិមាបដិបទាទាន** រាប់ចូលក្នុងនារាត្រៃលក្ខណ៍។ នៃសញ្ញា និងវិញ្ញាណ អ្នកស្តាប់ចូលចិត្តច្បាស់ ហើយនៅទេ? សាធុៗ ប្រពៃណាស់ៗ ខ្ញុំទាំងពីរនាក់នេះ ដាច់ចាកការសង្ស័យអស់ហើយ លោកម្ចាស់ ខ្ញុំឃើញច្បាស់ ភ្លឺច្បាស់ណាស់ ថាបើនឹងធ្វើទាន ត្រូវប្រារព្ធយក **អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តា** មកជាអារម្មណ៍ នេះហៅថា **ធម្មាធិបតេយ្យ** យកធមិជាធំ តាមនិភាទដែលព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធទ្រង់ទូន្មាននោះពិតប្រាកដមែនៗ ព្រោះញាណសម្បយុត្តជាប់នៅក្នុងចិត្ត ឃើញច្បាស់នូវធមិទុក្ខមិនទៀង អនត្តា ហើយមានសទ្ធាជ្រះថ្លាបរិច្ចាគទ្រព្យសម្បត្តិធ្វើ ទានចំពោះបុគ្គលដែលគួរឱ្យញ៉ាំងមហាកុសលទាំង ៨ឱ្យកើតឡើងឥតអាក់ ហើយបានសំរេចជាព្រះសោតាបត្តិមគ្គញាណ លះបង់នូវលោភមូលជាទិដ្ឋិសម្បយុត្ត៤ គឺលោភមូលជាសោមនស្សទិដ្ឋិសម្បយុត្ត៤ លោភមូលជាឧបេក្ខាទិដ្ឋិសម្បយុត្ត២ លះបង់នូវសក្កាយទិដ្ឋិ ២០ លះបង់នូវវិចិកិច្ឆា ១៦ លះបង់នូវសីលពត្តបរាមាសៈដាច់ស្រឡះ ឥតមានសង្ស័យក្នុងជីវិត។ លែងទៅកាន់អបាយភូមិ ព្រោះលះដាច់លោភចិត្តជាទិដ្ឋិសម្បយុត្ត ៤ ហើយចិត្តក៏សម្បយុត្តទៅលើមគ្គ និងផល។

អើសញ្ញា វិញ្ញាណ! **ធម្មចក្ខុញ្ញាណ ករណីញ្ញាណ** កើតឡើងហើយដល់ភ្នែករបស់អ្នកៗ ឃើញធមិច្បាស់ទៅតាមសភាវធមិពិតៗ ឥតមានឃ្លាតឡើយ។ បើធ្វើទានស្តាប់ធមិធ្វើអីៗ ក៏ដោយ បើមិនកាន់យកធម្មាធិបតេយ្យជាអារម្មណ៍ទេ ក៏មិនអាចនឹងញ៉ាំងមហាកុសល ៨ ឱ្យកើតឡើងបានឡើយ លោកុត្តរៈ មគ្គ ផល ព្រះនិព្វាន ក៏មិនអាចកើតឡើងបានដែរ។ មហាកុសល ៨នេះជាធមិអាចញ៉ាំងលោកុត្តរៈ ឱ្យកើតឡើងបាន សម្រេចជាសោតា- សកទា

អនាគា- អរហត្ត នោះក៏មកតែអំពីមហាកុសលជាលោកិយនេះឱ្យសម្រេចទៅជាលោកុត្តរៈបាន។ តែថាមហាកុសលទាំង៨ នេះ ចែកចេញជាពីរយ៉ាងគឺ កុសលប្រកបដោយញាណសម្បយុត្តម្យ៉ាង កុសលប្រកបដោយញាណវិប្បយុត្តម្យ៉ាង។ ឯមហាកុសលដែលប្រកបដោយញាណសម្បយុត្តនោះមានកម្លាំង៥ យ៉ាងកើតឡើងគឺ សទ្ធា- សតិ- វិរិយៈ- សមាធិ បញ្ញា មាន កម្លាំងពេញបរិបូណ៌ ហើយអាចញុំាងលោកុត្តរកុសលឱ្យកើតឡើង កំចាត់បង់នូវអាសវធម៌ ឱ្យដាច់ជាសមុច្ឆេទប្បហាន តាមជាន់ថ្នាក់ ដែលបានសម្រេចជាសោតាបន្នក្តី ជាសកទាគាមិក្តី ជាអនាគាមិក្តី ជាអរហត្តក្តី។ ជួនកាលក៏សម្រេចដល់អរហត្តតែម្តងក៏មាន ដោយអំណាចកម្លាំងឥន្ទ្រិយទាំង ៥ កំចាត់បង់នូវសំយោជនៈ៥ ខាងក្រោមអស់ដោយសមុច្ឆេទប្បហាន។

ចំណែកមហាកុសលដែលប្រកបដោយញាណវិប្បយុត្តនោះ មិនអាចញុំាងលោកុត្តរៈឱ្យកើតបានឡើយ ព្រោះកុសលនេះ មិនប្រកបដោយញាណ មិនមានឥន្ទ្រិយជាកម្លាំង។ ក្នុងមហាកុសល ៨នេះមានកុសល ដែលប្រាសចាកញាណនោះ៤ គឺខាងសោមនស្សញាណវិប្បយុត្ត២ ខាងឧបេក្ខាញាណវិប្បយុត្ត២ ត្រូវជា៤។ កុសលទាំង៤ នេះមិនឆ្លងទៅ លោកុត្តរៈបានឡើយ។ ព្រោះថាមហាកុសលទាំង ៨នេះកើតឡើងក្នុង សន្តានបុថុជ្ជន និងសេក្ខបុគ្គល តាំងអំពីសោតាបត្តិមគ្គ ដល់អរហត្តមគ្គអស់ត្រឹមប៉ុណ្ណេះ។ មិនទូទៅដល់អរហត្តផលទេព្រោះលោកឈប់ធ្វើកម្មក្នុងទីកំបាំងនោះអស់ហើយ។

តែថាមហាកុសលដែលកើតឡើងក្នុងសន្តានសេក្ខបុគ្គលនោះ គ្រាន់តែផ្លាស់ឈ្មោះថាមគ្គផលដូច្នេះវិញ ព្រោះថាមគ្គជាកុសល ផលជា វិបាកដូច្នេះ។

សួរថា ចុះមហាកុសលនេះ កើតបានតែអំពីធ្វើទាន ក៏បានមកអំពីធ្វើអ្វីខ្លះ?

តបថា កុសលនេះបានមកអំពីធ្វើទាន សីល ភាវនា និងស្តាប់ធម៌ ហើយធ្វើទិដ្ឋិឱ្យត្រង់ទៅតាមធម៌ កំចាត់បង់លោភៈ ទោសៈ មោហៈ ដែលកំពុងធ្វើទាន សីល ភាវនា នោះ ឱ្យទៅជាសម្មាទិដ្ឋិវិសុទ្ធិ។ ត្រង់ បញ្ញាដែលបរិសុទ្ធនេះហើយ ជាមហាកុសល កុសលនេះ ចែកចេញជា ៣ថ្នាក់គឺ ថ្នាក់ទី ១ លះភគៈ ទោសៈ មោហៈ ជា **តទង្គប្បហាន**។ ទិដ្ឋិបរិសុទ្ធមួយពេលៗ ហៅថា **កាមាវចរកុសល**។ ថ្នាក់ទី២ លះភគៈ ទោសៈ មោហៈ ជា **វិក្ខម្ភនប្បហាន**។ បញ្ញាបរិសុទ្ធបាននៅយូរៗ ហៅថា **មហាកុសល**។ ថ្នាក់ទី៣ លះភគៈ ទោសៈ មោហៈ ដាច់ស្រឡះ ហៅថា **សមុច្ឆេទប្បហាន**។ មហាកុសលនោះបានឈ្មោះថា មគ្គជា កុសលវិញ ព្រោះចិត្តសម្បយុត្តជាប់នឹង មគ្គ ផល។

វិញ្ញាណសួរថា បើកុសលនេះ ញ៉ាំងលោកុត្តរៈឱ្យកើតឡើងបានហើយ ចាំបាច់ចំរើនកម្មដ្ឋាន ចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ទុតិយជ្ឈាន តតិយជ្ឈាន ចតុត្ថជ្ឈាន ធ្វើអ្វីទៀត?

បញ្ញាឆ្លើយថា បើទុកជាចំរើនរូបសមាបត្តិ ៤ក្តី អរូបសមាបត្តិ៤ក្តី ក៏គង់មកពិចារណាឱ្យកើតឡើងនូវមហាកុសលទាំង៨នេះដែរ ទើបចូលទៅកាន់លោកុត្តរៈបាន។ ព្រោះហេតុអ្វី ព្រោះថា ឈានសមាបត្តិទាំង៨នេះ ប្រាសចាកសម្មាទិដ្ឋិ និងសម្មាសង្កប្បោ បានជាថារូបាវចរ និងអរូបាវចរ ទាំង២នេះ មិនបានឆ្លងទៅកាន់លោកុត្តរៈទេ។

វិញ្ញាណសួរថា ហេតុដូចម្តេចបានជាថារូបាវចរកុសល និងអរូបាវចរ

កុសលប្រាសចាកបញ្ញា?

បានជាថាប្រាសចាកបញ្ញានោះ កាលដែលចូលកាន់ចតុត្ថជ្ឈានក្តី បញ្ចមជ្ឈានក្តី មានតែអង្គ២ គឺ **ឯកគ្គតា១ ឧបេក្ខា១** ចិត្តកាន់យកឯកគ្គតាជាអារម្មណ៍ខ្លះ យកឧបេក្ខាជាអារម្មណ៍ខ្លះ ហើយក៏ព្រងើយកន្តើយទៅ ព្រោះថាចិត្តដែលចូលកាន់ឈានទាំងអស់នោះ ឥតបានពិចារណាអ្វីកើតទេ ជាចិត្តប្រកបដោយរូបាវចរវិបាក គឺថាចិត្តប្រាស ចាកហេតុមិនអាចនឹងពិចារណាខន្ធ៥នោះបានឡើយ បានជាថាប្រាសចាកសម្មាទិដ្ឋិ និងសម្មាសង្កប្បោ។ បើអដ្ឋង្គិកមគ្គមិនមានហើយ លោកុត្តរៈក៏មិនមានដែរ។

វិញ្ញាណសួរថា ចុះសម្មាទិដ្ឋិ សេចក្តីបរិសុទ្ធទិដ្ឋិនោះ តើដូចម្តេច?

បញ្ញាតបថា ទិដ្ឋិនោះមាន២ គឺ **មិច្ឆាទិដ្ឋិ១ សម្មាទិដ្ឋិ១**។ ឯមិច្ឆាទិដ្ឋិនោះគឺ យល់ថាទៀងក្នុងរបស់ដែលមិនទៀង១ យល់ថាសុខក្នុងរបស់ដែលមានទុក្ខ១ យល់ថាខ្លួនអញ ក្នុងរបស់ដែលមិនមែនខ្លួនអញ ១ យល់ថាស្អាតក្នុងរបស់ដែលមិនស្អាត១ យល់ថាស្រី ប្រុសក្នុង អាការដែលគ្មានស្រី ប្រុស១ គំនិត ដែលយល់ខុសទាំងអស់នេះ មកអំពីអវិជ្ជា និងមោហៈ យល់តាមធម៌ **ហើនោតាមោ** ជាធម៌ថោកទាប ជាធម៌របស់អ្នកនិគម មិនមែនជាធម៌របស់ព្រះពុទ្ធទេ។ **បើយល់**ទៅតាមគំនិតទាំង៤ យ៉ាងនេះ តែងឱ្យផលមកជាទុក្ខធ្ងន់ ទុក្ខហើយទុក្ខទៀត**នៅ**ក្នុងភពទាំង៣ ព្រោះតែទិដ្ឋិយល់ផ្កាប់មុខធ្លាក់ទៅក្នុងអន្លង់ទាំង៤ គឺ អន្លង់ **កាមោឃៈ១ ភវោឃៈ១ ទិដ្ឋោឃៈ១ អវិជ្ជោឃៈ១** ចិត្តដែលធ្លាក់ចុះទៅក្នុងអន្លង់ទាំង៤ នេះដូចជាទឹកទន្លេហូរ ចូលទៅកាន់មហាសមុទ្រ មានតែរសជាតិប្រៃម្យ៉ាងប៉ុណ្ណោះ។ ចិត្តដែលទៅនៅក្នុងអន្លង់ទាំង៤ នោះ មានតែកង

ទុក្ខម្យ៉ាងឥតមានសុខទេ បង្ហូរមកនៅទុក្ខនិងទោស ច្រើនជាអនេករាប់មិនអស់ ដូចជាទឹកប្រៃ ក្នុងមហាសមុទ្រដូច្នោះឯង។

សញ្ញា វិញ្ញាណថា ខ្ញុំទាំងពីរនាក់នេះ ធ្លាប់យល់ថាទៀងក្នុងខន្ធទាំង៥ ក្នុងភពទាំង៣ ធ្លាប់យល់ថាសុខក្នុងខន្ធទាំង៥ ក្នុងភពទាំង៣ ធ្លាប់យល់ថាខ្លួនអញ យល់ថាស្អាត ថាស្រី ថាប្រុស ខ្ញុំទាំងពីរនាក់នេះ យល់ទៅតាមធមិថោកទាប ជាធមិរបស់អ្នកនិគមតាំងតែអំពីកើតមក ឃើញថាខុសច្រើនណាស់ បើយល់ខុសដូច្នេះហើយ ហៅថា មិច្ឆាទិដ្ឋិ ពិតមែន ត្រង់យល់ថាសុខក្នុងរបស់ដែលមានទុក្ខ១ យល់ថា ទៀងក្នុងរបស់ដែលមិនទៀង១ យល់ថាស្អាតក្នុងរបស់ដែលមិនស្អាត ១ យល់ថាខ្លួនអញក្នុងរបស់ដែលមិនមែនខ្លួនអញ១ តួចិត្តដែលយល់ថាខ្លួនអញនេះ ជាតួ **ឆិន្ទោឃៈ**។ ត្រង់ខន្ធ៥ ដែលគ្មានអញ គ្មានសុខ គ្មានស្រី ប្រុសសោះ ហើយយល់ថាអញ ថា សុខ ថាស្រី ប្រុស តួចិត្តដែលយល់នេះ ជាតួ **អវិជ្ជោឃៈ** អន្លង់គឺអវិជ្ជា។ ត្រង់តួចិត្តដែលត្រេកអរទៅតាមទិដ្ឋិដែលឃើញថាអញៗ ថាសុខៗ ថាស្រីៗ ថាប្រុសៗនោះ តួចិត្តនេះ ហៅថា **ការមោឃៈ**។ តួចិត្តដែលប្រកាន់យកអញៗ ស្រីៗ ប្រុសៗ នោះ មិនព្រមលែងតួចិត្តនោះ ហៅថា **តរោឃៈ**។

វិញ្ញាណថា ខ្ញុំគ្រាន់តែយល់ថាអញៗ ថាសុខៗ ថាស្រីៗ ថាប្រុសៗ ថាស្អាតៗប៉ុណ្ណេះ តើវាខុសអ្វីខ្លះ បានជាធ្លាក់ទៅក្នុងអន្លង់និយៈទាំង៤ សោយតែសេចក្ដីទុក្ខច្រើនជាអនេកដូច្នេះ?។ តបថា ខុសក្នុងកម្មបថ ១០ ត្រូវទោសអភិជ្ឈាផង ព្យាបាទផង មិច្ឆាទិដ្ឋិផង ត្រូវទោសនោះ ដូច្នេះគឺ **អភិជ្ឈាកាយគន្ថៈ** ចិត្តរំពឹងរំពៃយកទ្រព្យគឺអាការៈ ៣២ទាំងមូលនេះ ថាជាទ្រព្យមាន

តាំងអំពី សក់-រោម-ក្រចក-ធ្មេញ ស្បែកជាដើម។ល។ យល់ថារបស់ទាំងអស់នេះសំគាល់ថាជារបស់ខ្លួន បើសំគាល់ឃើញដូច្នេះ ត្រូវទោសអភិជ្ឈា បើប្រទុស្តរ៉ាយខឹងនឹងសក់ស្កូវ ខឹងនឹងធ្មេញឈឺ នឹងជម្ងឺណាមួយក្នុងកាយទាំងមូលនេះ ត្រូវទោសព្យាបាទកាយគន្ថៈ **ឥទំសច្ចាភិនិវេសកាយគន្ថៈ** ប្រកាន់ថាឱ្យកាយនៅទៀងៗ វេទនានៅទៀងៗ សញ្ញា-សង្ខារ-វិញ្ញាណនៅទៀងៗ អាការៈណាមួយឱ្យតែប្រកាន់ថា ឱ្យនៅតែទៀងៗដូច្នេះ ត្រូវទោស មិច្ឆាទិដ្ឋិទាំងអស់។ ខុសក្នុងកម្មបថ ដូច្នេះហើយ បានជាធ្លាក់ទៅក្នុង អន្លង់ឱឃៈទាំង ៤ ដូចជាទឹកទន្លេដែលហូរទៅកាន់មហាសមុទ្រហើយ ក្លាយរសជាតិទៅជាប្រៃតែម្យ៉ាងប៉ុណ្ណោះ ចិត្តដែលនៅក្នុងអន្លង់ទាំង៤ នេះ មានតែទុក្ខ និងទោសច្រើនដូចជាទឹកប្រៃនោះដែរ។

ពិតមែនហើយបញ្ញា ខ្ញុំអស់សង្ស័យហើយ ព្រោះថាមនុស្សសត្វ កើតស្លាប់ៗកើតមានតែទុក្ខនិងទោសច្រើនជាអនេក ព្រោះតែត្រូវទោសក្នុងកម្មបថនេះ។ សញ្ញា-វិញ្ញាណសួរថា ចុះធ្វើដូចម្ដេច យល់ដូចម្ដេច ទើបនឹងរួចផុតអំពីអកុសល-មិច្ឆាទិដ្ឋិនេះ?

តបថា សញ្ញា-វិញ្ញាណ អ្នកចាំស្ដាប់ឱ្យច្បាស់ តាមអក្ខរសអំពីអភិធម្មចុះ អភិធម្មប្រែថា ធម៌មានសេចក្ដីចំរើន ធម៌គួរកំណត់ ធម៌គួរ បូជា ធម៌មិនច្រឡំគ្នា ធម៌ដ៏ក្រៃលែង។

អធិប្បាយថា ធម៌មានសេចក្ដីចំរើននោះ គឺចំរើនចំពោះនាមរូប ឱ្យឃើញនូវសភាវធម្មរសរបស់ធម៌តាមមែន តាមពិត ឱ្យកើតបញ្ញា សទ្ធា សតិ វិរិយៈ សមាធិ កើតឡើងហើយ កំណត់នូវសភាវៈនោះ មកជា អារម្មណ៍ហើយ ធ្វើទុក្ខ

ក្នុងចិត្តឱ្យមូលហើយ បូជាចំពោះធម្មរសនោះ ដែលមានសភាវៈមែនៗ ពិតៗ នោះ។ ធម៌ដ៏ក្រៃលែងគឺ សេក្ខធម៌ និងអសេក្ខធម៌ កើតឡើងចំពោះ ព្រះយោគាវចរនោះ កាលបើធម៌នោះ ៗកើតឡើងហើយ ជាធម៌មិនច្រឡំគ្នា តាំងអំពីដើមរៀងទៅដល់ទីបំផុត ជាធម៌ឥតច្រឡំគ្នាឡើយ។ ពាក្យថាយល់ កំណត់សំគាល់ទៅតាមសភាវៈ តាមមែនតាមពិតរបស់ធម៌នោះៗ បើយល់ខុស កំណត់ក៏ខុស សំគាល់ក៏ខុស ហៅថា **មិច្ឆាទិដ្ឋិ**។ បើយល់ត្រូវ កំណត់ក៏ត្រូវ សំគាល់ក៏ត្រូវ ហៅថា **សម្មាទិដ្ឋិ**។ ឯមិច្ឆាទិដ្ឋិនេះ ជាគូសត្រូវនឹងគ្នា។ ឥឡូវនេះ នឹងសំដែងអំពីមិច្ឆាទិដ្ឋិជាមុន ចូរអ្នកតាំងចិត្តស្តាប់នូវទិដ្ឋិ ទាំងពីរនេះចុះ។ យល់ថាទៀង ក្នុងរបស់ដែលមិនទៀង១ យល់ថាសុខ ក្នុងរបស់ដែលមានទុក្ខ១ យល់ថាខ្លួនអញ ក្នុងរបស់ដែលមិនមែនខ្លួនអញ១ យល់ថាស្អាត ក្នុងរបស់ដែល មិនស្អាត១ គំនិតដែលយល់ខុសទាំង ៤យ៉ាងនេះ ហៅថា**អវិជ្ជា**។ ចិត្តដែល ស្ទុះចូលទៅតាមគំនិតដែលយល់ខុសនោះៗ ឆេះឡើងជាភ្លើងកិលេស គឺ ត្រេកអរ ស្រឡាញ់ ឆេះឡើងជាភ្លើងកិលេសគឺ ខឹង ស្អប់ ឆេះឡើងជា ភ្លើងកិលេស គឺភ័យខ្លាច ឆេះឡើងជាភ្លើងកិលេស គឺសោកស្តាយ។ ភ្លើងកិលេសទាំងអស់ នេះដុតបំពក់ចិត្តឱ្យក្តៅទាំងយប់ ទាំងថ្ងៃ តែងនាំចិត្តឱ្យទៅកើតក្នុងប្រេត នរក សត្វតិរច្ឆានគ្រប់ៗជាតិ មិនចេះអស់នូវ ភ្លើងកិលេសទាំងនោះឡើយ។ ភ្លើង កិលេសនេះ សម្រាប់ដុតបំផ្លាញចិត្ត។ ភ្លើងទុក្ខសម្រាប់ដុតបំផ្លាញរូប។ ភ្លើង ទាំងពីរភ្នក់នេះ ឆេះមិនឈប់ទាំងថ្ងៃ ទាំងយប់ រាប់សែនជាតិ រាប់កប្បក៏មិន អស់ អំពីភ្លើងទុក្ខ ភ្លើងកិលេសទាំងនេះ។ បើចង់រំលត់ភ្លើងនោះឱ្យអស់ចេញ តើត្រូវ រំលត់ដោយអ្វី? ត្រូវរំលត់ដោយបញ្ញាជាសម្មាទិដ្ឋិ គឺបញ្ញាឃើញច្បាស់

នូវភ្នក់ភ្លើងទាំងពីរនេះ ហើយព្យាយាមកំចាត់បង់នូវអ្នកដែលដុតភ្លើង ឱ្យឆេះនោះចេញ គឺមោហៈ អវិជ្ជានេះដុតភ្លើងឱ្យឆេះ។ បើដូច្នេះ មោហៈ អវិជ្ជានោះតើដូចម្តេច? មោហៈថាវង្វេងភ័ន្ត សំគាល់របស់ មិនពិតថាពិត អវិជ្ជាថាមិនដឹង ដូចជាមិនដឹងផ្លូវ។

យល់ថាទៀង ក្នុងរបស់មិនទៀង១

យល់ថាសុខ ក្នុងរបស់ដែលមានទុក្ខ១

យល់ថាខ្លួន អញ ក្នុងរបស់ដែលមិនមែនខ្លួនអញ១

យល់ថាស្អាត ក្នុងរបស់ដែលមិនស្អាត១

មោហៈ អវិជ្ជាដែលយល់ខុសទាំង ៤យ៉ាងនេះ ហើយមិនដឹងជា ខុសផងក៏ឆេះជាភ្លើង គឺគ្រេកអរស្រឡាញ់ ឆេះជាភ្លើង គឺខឹង ស្អប់ ឆេះជាភ្លើង គឺភ័យខ្លាច ឆេះជាភ្លើង គឺសោកស្តាយ បើរំលត់មោហៈ អវិជ្ជាអស់ ភ្លើងទាំងនោះក៏រលត់អស់ដែរ។ នៃសញ្ញា វិញ្ញាណ ខ្ញុំ សំដែងមកអំពីមិច្ឆាទិដ្ឋិដែលយល់ខុសសំគាល់ខុស កំណត់ខុសតែប៉ុណ្ណេះ និងសំដែងអំពីសម្មាទិដ្ឋិដែលយល់ត្រូវកំណត់ត្រូវ សំគាល់ត្រូវ ដូចមានសេចក្តីតទៅនេះ÷

១-អនិច្ចសញ្ញា គឺសញ្ញាដែលសំគាល់ថាមិនទៀងក្នុងខន្ធ៥ គឺរូប មិនទៀងតែងប្រែប្រួលប្រព្រឹត្តទៅកាន់ចាស់ ឈឺ ស្លាប់ជាធម្មតា។ វេទនាមិនទៀង សញ្ញាមិនទៀង សង្ខារមិនទៀង វិញ្ញាណមិនទៀង។ កាលបើឃើញថាមិនទៀងហើយគួរលះបង់នូវសញ្ញាដែលសំគាល់ថា ទៀងចេញ កាន់យកនូវសញ្ញាដែលសំគាល់ថាមិនទៀងនោះមក ជាអារម្មណ៍ប្រព្រឹត្តទៅតាមទ្វារទាំង៦ មានទ្វារភ្នែកជាដើម រំលត់បង់នូវនិមិត្តដែលឃើញថាទៀងៗនោះចេញ កាន់

យកនូវអសង្ខតនិមិត្ត គឺមិនមែននិមិត្តនោះមកជាអារម្មណ៍ក្នុងទ្វារទាំង៦ ឈ្មោះថា **អនិមិត្ត វិមោក្ខ** រួចស្រឡះពីខន្ធ៥។

២-អាទីនវសញ្ញា គឺសញ្ញាសំគាល់ឃើញទោសទុក្ខក្នុងខន្ធ៥ថា ភ្នែកក៏មានរោគ ទោសទុក្ខនឹងភ្នែក។ ត្រចៀកក៏មានរោគ ទោសទុក្ខ និងត្រចៀក ច្រមុះក៏មានរោគ ទោសទុក្ខនឹងច្រមុះ អណ្តាតក៏មានរោគ ទោសទុក្ខនិងអណ្តាត កាយក៏មានរោគ ទោសទុក្ខនិងកាយ។ រោគនោះ គឺរោគធ្វើឱ្យចិត្តក្តៅ កាលបើសំគាល់ឃើញថា ភ្នែក ត្រចៀក ច្រមុះ អណ្តាត កាយនោះ ជាទុក្ខទោសហើយ គួរលះបង់នូវសញ្ញា ដែលសំគាល់ថា សុខចេញ កាន់យកនូវទោសនោះមកជាអារម្មណ៍ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងទ្វារទាំង៦ រំលត់នូវសង្ខតនិមិត្ត គឺនិមិត្តដែលឃើញថា សុខក្នុងភ្នែក-ត្រចៀក-ច្រមុះ-អណ្តាត-កាយនោះចេញកាន់យកនូវអសង្ខតនិមិត្ត គឺមិនមាននិមិត្តក្នុងភ្នែក-ត្រចៀក-ច្រមុះ-អណ្តាត កាយ ហៅថា **អប្បណិហិតវិមោក្ខ** ហៅថា **ព្រះនិព្វាន** ដូច្នេះវិញក៏បាន។

៣-អនត្តសញ្ញា គឺសញ្ញាដែលសំគាល់ថា មិនមែនខ្លួន មិនមែនអញ រូប១ វេទនា១ សញ្ញា១ សង្ខារ១ វិញ្ញាណ១ ទាំងអស់នេះ សុទ្ធតែមិនមែនខ្លួនមិនមែនអញ។ កាលបើឃើញថា មិនមែនហើយ លះបង់នូវ អត្តសញ្ញាកាន់យកនូវអនត្តសញ្ញា ដែលឃើញថា មិនមែននោះ មកជាអារម្មណ៍ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងទ្វារទាំង៦ ឈ្មោះថា **សុញ្ញតវិមោក្ខ** រួចស្រឡះពីខន្ធ៥ រំលត់បង់នូវ សង្ខតនិមិត្ត គឺនិមិត្តដែលឃើញថា អញៗនោះចេញ កាន់យកនូវអសង្ខតនិមិត្ត គឺមិនមែននិមិត្តប្រព្រឹត្ត ទៅក្នុងទ្វារទាំង៦។

៤-អសុភសញ្ញា គឺសញ្ញាសំគាល់ឃើញថា មិនស្អាត សក់មិនស្អាត

ព្រោះជាអសុភ រោមមិនស្អាត ព្រោះជាអសុភ ក្រចកមិនស្អាត ព្រោះជាអសុភ ធ្មេញ មិនស្អាត ព្រោះជាអសុភ ស្បែកមិនស្អាត ព្រោះជាអសុភ។ កាលពិចារណាឃើញថា មិនស្អាត កាន់យកនូវវត្ថុដែលមិនស្អាតនោះមក ជាអារម្មណ៍ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងទ្វារទាំង៦ លះបង់នូវសង្ខតនិមិត្ត គឺនិមិត្ត ដែលឃើញថាល្អនោះចេញ កាន់យកនូវអសង្ខតនិមិត្ត គឺមិនមាន និមិត្តនោះមកជាអារម្មណ៍ ហើយប្រព្រឹត្តទៅក្នុងឥរិយាបថទាំង៤។ ពាក្យថា សង្ខតនិមិត្ត កើតមកអំពីអវិជ្ជា។ ពាក្យថា អសង្ខតនិមិត្ត មិនមានអវិជ្ជាជាបច្ច័យ ហៅថា អសង្ខតធម៌ក៏បាន។

៥- បហានសញ្ញា គឺសញ្ញាសំគាល់ឃើញទោសក្នុងកាមគុណទាំង៥ ថារូប សម្លេង ក្លិន រស សម្ផស្ស ជារបស់សោះសូន្យទទេៗ ហើយនាំ ចិត្តឱ្យជាប់នៅដេកត្រាំនៅក្នុងអន្លង់ ដូចសត្វជង្កួវនៅក្នុងបង្គន់ កើត ស្លាប់ជាធម្មតា។ សញ្ញាសំគាល់ទោសក្នុងព្យាបាទនេះ ធ្វើចិត្តឱ្យក្តៅ ក្រហល់ក្រហាយ តែងតែឱ្យហេតុទោសចងពៀរវេរា។ សញ្ញាសំគាល់ឃើញទោសក្នុងការបៀតបៀនសត្វ នឹងសង្ខារ ហើយមិនព្រមត្រិះរិះ ប្រកបដោយកាមគុណ មិនត្រិះរិះដោយ ព្យាបាទ មិនព្រមត្រិះរិះដោយការបៀតបៀនសត្វ នឹងសង្ខារ គំនិតដែលត្រិះរិះ ក្នុងកាម ហើយត្រេកអរ ត្រិះរិះក្នុងព្យាបាទ ហើយខឹង ត្រិះរិះក្នុងការបៀតបៀន ហើយត្រេកអរ គំនិតទាំង៣នេះជាគំនិតអាក្រក់ ដឹកនាំឱ្យលង់លិចនៅក្នុងសង្សារវដ្ត រកទីបំផុតគ្មាន។

សញ្ញា គឺសញ្ញាសំគាល់ឃើញទោសក្នុងកាមគុណទាំង៥ ឃើញទោសព្យាបាទ ឃើញទោសបៀតបៀនសត្វ និងសង្ខារ កាលឃើញ ទោសដូច្នេះហើយ ក៏មិនព្រមត្រិះរិះក្នុងកាម មិនព្រមឱ្យចិត្តជាប់នៅ ក្នុងកាម ចិត្តដែល

ស្រូបយកជាតិកាមនោះ ដូចជាសត្វរុយជញ្ជក់យក ជាតិសំអុយដែលហូរចេញ ពីអសុភសាកសព ហើយញៀនញ៉ាមជាប់ចិត្តនៅក្នុងសំអុយ ចិត្តដែលត្រិះរិះក្នុងកាម ដូចជារុយពណ៌ខៀវ ត្រេកអរតែក្នុងសំអុយ កាមគុណនេះមានទោសឱ្យក្តៅជានិច្ច ហើយឥតអំពើ នឹងនាំចិត្តឱ្យលង់លិចកើតស្លាប់រាប់មិនអស់ ក្នុងភព៣។ សញ្ញា សំគាល់ឃើញទោសក្នុងព្យាបាទ ថាព្យាបាទនេះ ធ្វើចិត្តឱ្យក្តៅក្រហាយ ធ្វើចិត្តរបស់ខ្លួនអោយក្តៅជាមុន ហើយញាំងចិត្តអ្នកដទៃអោយក្តៅបង្ហេតុហើយគំនុំគុំគួន ចងពៀរវេរានិងគ្នាទៅខាងមុខជៀសវាងមិន រួចពីភព៣។ សញ្ញាសំគាល់ឃើញទោសបៀតបៀនសត្វនិងសង្ខារ នេះ ជាអំពើថោកទាបនាំឱ្យធ្លាក់ទៅនរករៀងរាល់ជាតិ កាលបើ សំគាល់ឃើញទោសក្នុងកាម ក្នុងព្យាបាទ ក្នុងបៀតបៀនដូច្នេះហើយ មិនព្រមត្រិះរិះ មិនធ្វើចិត្តឱ្យជាប់ជំពាក់ឡើយ នេះហៅថា**បហាន សញ្ញា**។

៦-វិរាគសញ្ញា គឺសញ្ញាសំគាល់ឃើញនូវធម៌ ដែលមិនមានតម្រេកនឹងរូបមិនមានតម្រេកនឹងសម្លេង មិនមានតម្រេកនិងក្លិន មិនមានតម្រេកនិងរសមិនមានតម្រេកនិងសម្ផស្ស មិនមានតម្រេកនិងធម៌ គឺ អារម្មណ៍ដែលនៅក្នុងចិត្តធម៌ដែលប្រាសចាកតម្រេកនេះ ជាគុណ ជាតិស្អាត ស្ងប់រម្ងាប់ជាសុខ ហៅថា**វិរាគសញ្ញា**។

៧-និរោធសញ្ញា គឺសញ្ញាសំគាល់ឃើញនូវព្រះនិព្វាន ជាធម៌រំលត់បង់នូវកងទុក្ខ ថាជាគុណជាតិស្អាតផុតពីតណ្ហាទាំងអស់ ពុំមានសេសសល់ឡើយ។ ព្រះនិព្វានមិនមានសង្ខតនិមិត្ត គឺនិមិត្តដែលកើត មកអំពីអវិជ្ជាជាបច្ច័យ នោះទេមានតែអសង្ខតនិមិត្ត គឺមិនមាននិមិត្ត ប្រាសចាកសង្ខារធម៌ជាអារម្មណ៍ ស្ងប់រម្ងាប់ជា

សុខក្សេមក្សាន្តគឺ ផលញាណនេះហៅថា **និរោធសញ្ញា**។

៨-សព្វលោកេអនភិរតសញ្ញា គឺសញ្ញាសំគាល់ឃើញច្បាស់ថា តណ្ហាទាំង៣ឧបាទានទាំង៥ សស្សតទិដ្ឋិ និងឧច្ឆេទទិដ្ឋិទាំង២ និងអនុសយធម៌ទាំង៧នេះ ចងសត្វឱ្យជាប់នៅក្នុភព៣ ដោះចេញពុំរួចឡើយ។ សត្វបើជាប់ចំណងយ៉ាងនេះហើយ ស្ដេចមច្ចុរាជធ្វើទោស បំបាត់ជីវិត ពុំមានសេសសល់ឡើយ កើតហើយស្លាប់ៗហើយកើតវិញ រកទីបំផុតគ្មាន រាប់កើតមិនអស់ រាប់ស្លាប់មិនអស់ រាប់សោកខ្សឹកខ្សួលក៏មិនអស់ ទុក្ខនេះជាទម្ងន់ក្រៃលែង។ ផែនដីផែនអាកាសធំមែន ប៉ុន្តែធំមិនស្មើនឹងទុក្ខរបស់សត្វ ដែលកើតស្លាប់នោះទេទុក្ខទាំងអស់ នេះមិនងាយសត្វណាលះបង់បាន គួរចង់ដឹងថាទុក្ខនេះ មកអំពីណាមកក៏ច្រើនម្លេះ? មកពីតណ្ហាជាហេតុឱ្យកើតទុក្ខ។ បើរំលត់ តណ្ហាបានទុក្ខនោះក៏អស់ទៅដែរ។ ចុះតណ្ហានោះដូចម្ដេច? តណ្ហានេះមាន៣គឺ **កាមតណ្ហា** ត្រេកអរនឹងកាមគុណ៥ **ភវតណ្ហា** ជាប់ចិត្តនឹងរូបកាម គុណ៥ **វិភវតណ្ហា** មិនចង់ឱ្យជួបនឹងរូបព្រាត់ប្រាស រូបចាស់ ឈឺ ស្លាប់ ក្នុងកាមគុណ៥ ប្រកបដោយសស្សតទិដ្ឋិ នឹងឧច្ឆេទ ទិដ្ឋិទាំងពីរ ឧបាទានប្រកាន់យកនូវកាមគុណទាំង៥ ចងជាប់នឹងស្នឹងគឺ សស្សត ទិដ្ឋិ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ តណ្ហាទាំង៣នេះជាខ្សែអនុសយធម៌ទាំង៧នេះ ដេក ត្រាំនឹងខ្សែ ត្រេកអរនឹងខ្សែ លក់នឹងខ្សែដេកត្រាំនឹងស្នឹង ត្រេកអរនឹងស្នឹង លក់ក្នុងស្នឹង ដេកត្រាំ នឹងចំណង ត្រេកអរនឹងចំណង លក់ក្នុងចំណង ១៨៥ ដូចជាគោ។ បើសត្វជាប់ចំណងយ៉ាងនេះស្រាយមិនរួចហើយ នៅវិលវល់ក្នុងភពទាំង៣ ស្លាប់កើតៗនៅក្នុងលោក នេះហៅថា **សព្វលោកេអនភិរតសញ្ញា**។

៩-សព្វសង្ខារេសុអនិច្ចសញ្ញា គឺសញ្ញាសំគាល់ឃើញទុក្ខទោស របស់រូប ហើយនឿយណាយក្នុងរូប សំគាល់ឃើញទុក្ខទោសក្នុងវេទនា ហើយនឿយណាយនឹងវេទនា សំគាល់ឃើញទុក្ខទោសក្នុងសញ្ញាហើយនឿយណាយ នឹងសញ្ញា សំគាល់ឃើញទុក្ខទោសក្នុងសង្ខារហើយនឿយណាយនឹងសង្ខារឃើញទុក្ខទោសរបស់វិញ្ញាណ ហើយនឿយណាយនឹងវិញ្ញាណ។ នឿយណាយធុញទ្រាន់ នេះជានិព្វិទា ញាណហៅថា **សព្វសង្ខារេសុអនិច្ចសញ្ញា**។

១០- ខ្យល់ដកដង្ហើមចេញ	ដឹងច្បាស់ថាខ្យល់ដកដង្ហើមចេញ
ខ្យល់ដកដង្ហើមចូល	ដឹងច្បាស់ថាខ្យល់ដកដង្ហើមចូល
ខ្យល់ដកដង្ហើមចេញវែង	ដឹងច្បាស់ថាខ្យល់ដកដង្ហើមចេញវែង
ខ្យល់ដកដង្ហើមចូលវែង	ដឹងច្បាស់ថាខ្យល់ដកដង្ហើមចូលវែង
ខ្យល់ដកដង្ហើមចេញខ្លី	ដឹងច្បាស់ថាខ្យល់ដកដង្ហើមចេញខ្លី
ខ្យល់ដកដង្ហើមចូលខ្លី	ដឹងច្បាស់ថាខ្យល់ដកដង្ហើមចូលខ្លី
ដឹងច្បាស់នូវកាយសង្ខារ	ទើបដកដង្ហើមចេញ
ដឹងច្បាស់នូវកាយសង្ខារ	ទើបដកដង្ហើមចូល
រម្ងាប់នូវកាយសង្ខារ	ទើបដកដង្ហើមចេញ
រម្ងាប់នូវកាយសង្ខារ	ទើបដកដង្ហើមចូល
ដឹងច្បាស់នូវកាយ	ទើបដកដង្ហើមចេញ
ដឹងច្បាស់នូវកាយ	ទើបដកដង្ហើមចូល
ដឹងច្បាស់នូវបីតិ	ទើបដកដង្ហើមចេញ
ដឹងច្បាស់នូវបីតិ	ទើបដកដង្ហើមចូល

ដឹងច្បាស់នូវសេចក្ដីសុខ ទើបដកដង្ហើមចេញ

ដឹងច្បាស់នូវសេចក្ដីសុខ ទើបដកដង្ហើមចូល

ដឹងច្បាស់នូវចិត្តសង្ខារ ទើបដកដង្ហើមចេញ

ដឹងច្បាស់នូវចិត្តសង្ខារ ទើបដកដង្ហើមចូល

រម្ងាប់នូវចិត្តសង្ខារ ទើបដកដង្ហើមចេញ

រម្ងាប់នូវចិត្តសង្ខារ ទើបដកដង្ហើមចូល

ដឹងច្បាស់នូវចិត្ត ទើបដកដង្ហើមចេញ

ដឹងច្បាស់នូវចិត្ត ទើបដកដង្ហើមចូល

ធ្វើចិត្តឱ្យរីករាយ ទើបដកដង្ហើមចេញ

ធ្វើចិត្តឱ្យរីករាយ ទើបដកដង្ហើមចូល

ដំកល់ចិត្តឱ្យស្មើក្នុងអារម្មណ៍ ទើបដកដង្ហើមចេញ

ដំកល់ចិត្តឱ្យស្មើក្នុងអារម្មណ៍ ទើបដកដង្ហើមចូល

ដោះចិត្តឱ្យរួចចាក់នីវរណធម៌ ទើបដកដង្ហើមចេញ

ដោះចិត្តឱ្យរួចចាកនីវរណធម៌ ទើបដកដង្ហើមចូល

ឃើញរឿយៗនូវបញ្ចក្ខន្ធថាមិនទៀង ទើបដកដង្ហើមចេញ

ឃើញរឿយៗនូវបញ្ចក្ខន្ធថាមិនទៀង ទើបដកដង្ហើមចូល

ឃើញរឿយៗនូវធម៌ដែលប្រាសចាករាគៈ ទើបដកដង្ហើមចេញ

ឃើញរឿយៗនូវធម៌ដែលប្រាសចាករាគៈ ទើបដកដង្ហើមចូល

ឃើញរឿយៗនូវធម៌ដែលរលត់បង់នូវកងទុក្ខ ទើបដកដង្ហើមចេញ

ឃើញរឿយៗនូវធម៌ដែលរលត់បង់នូវកងទុក្ខ ទើបដកដង្ហើមចូល

ឃើញរឿយៗនូវធម៌ដែលរំលត់បង់នូវកិលេស ទើបដកដង្ហើមចេញ
ឃើញរឿយៗនូវធម៌ដែលរំលត់បង់នូវកិលេស ទើបដកដង្ហើមចូល

នៃសញ្ញា វិញ្ញាណ ការចំរើននូវអានាបានស្សតិនេះជាប្រយោជន៍ឱ្យកើតឡើងនូវពលៈ ទាំង៥គឺ **សទ្ធាពលៈ១ សតិពលៈ១ វីរិយពលៈ១ សមាធិពលៈ១ និងបញ្ញាពលៈ១**។ ពលៈទាំង៥ ដែលមានកម្លាំងហើយស្ទាត់ជំនាញគ្រប់គ្រងទាំង៥នោះ មកអំពី ការហាត់ចំរើននូវអានាបានស្សតិនោះឯង ដូចយ៉ាងហាត់ចំរើនថា ឃើញរឿយៗនូវបញ្ចក្ខន្ធថាមិនទៀង ទុក្ខ អនត្តាទើបដកដង្ហើមចេញ។ ឃើញរឿយៗនូវបញ្ចក្ខន្ធថាមិនទៀង -ទុក្ខ- អនត្តា ទើបដកដង្ហើមចូល។ ត្រង់ដែលឃើញថាខ្យល់ចេញចូលផង ឃើញ **អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តា** ក្នុងនាម និងរូបផង នេះហៅថា**បញ្ញាពលៈ**។ ត្រង់ដែលជឿទៅ តាម**អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តា**ដែលបញ្ញាឃើញហើយ មានជំរៅទៅ យ៉ាងណា ក៏ជឿទៅយ៉ាងនោះ មិនកម្រើក មិនញាប់ញ័រ ហៅថា **សទ្ធាពលៈ**។ ត្រង់ដែលរឭកឃើញរឿយៗនូវ **អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តា** ទៅ តាមកិរិតរបស់ សទ្ធានោះហៅថា**សតិពលៈ**។ ត្រង់ដែលកំណត់យក **អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តា** មកជាអារម្មណ៍រំលត់បង់នូវនិមិត្តដែលឃើញថា ទៀងៗ ថាសុខៗ ថាអញៗនោះ ឱ្យអស់ហើយហៅថា **សមាធិពលៈ**។ ត្រង់ដែលព្យាយាមថែរក្សាទុកនូវបញ្ញាផង ថែរក្សាទុកនូវសមាធិផង, ហៅថា **វីរិយពលៈ**។

សមាធិនេះមាន៣យ៉ាងគឺ **អនិមិត្តសមាធិ១ អប្បណិហិត សមាធិ១ សុញ្ញតសមាធិ១**។ បើកាន់យកទុក្ខមកកំណត់ហៅថា **អប្បណិហិត សមាធិ**។ បើកាន់យកមិនទៀងមកកំណត់ហៅថា **អនិមិត្តសមាធិ** បើកាន់យកអនត្តាមក

កំណត់ហៅថា **សុញ្ញតសមាធិ**។

ពលៈទាំង៥នេះ កាលដែលព្រះពុទ្ធអង្គ ទ្រង់ចំរើនបង្ហាត់បង្វឹក ដោយអានាបានស្សតិកម្មដ្ឋាន ក្រោមម្លប់ពោធិព្រឹក្ស ពេលនោះព្រះអង្គបង្ហាត់ពលៈទាំង៥នេះ ឱ្យបានស្ទាត់ជំនាញហើយទើបលើកយកសមាធិ ពលៈមកកំណត់ក្នុង **អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តា** ហើយទើបយកបញ្ញាពលៈ ឆ្លុះបញ្ចាំងមើលសង្ខារដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងភូមិទាំង៣ ឃើញសុទ្ធតែ សឹកសត្រូវជាកិលេសមារ ទាំងអស់គឺ **កិលេសមារ១ ខន្ធមារ១ អភិ សង្ខារមារ១ មច្ចុមារ១ ទេវបុត្តមារ១**។ ព្រះអង្គទ្រង់ឆ្លុះបញ្ចាំង មើលទៀតថា មារទាំង៥នេះ ដែលអាស្រ័យនៅបានដោយហេតុណា ទ្រង់ក៏ឃើញច្បាស់ថាមារទាំង៥នេះ អាស្រ័យនៅបានដោយអារម្មណ៍ គឺកាមារម្មណ៍៦ រូបារម្មណ៍៦ អរូបារម្មណ៍៦ អារម្មណ៍ទាំងនេះហើយដែលមានទាំង៥ប្រព្រឹត្តទៅបាន នៅក្នុងភូមិទាំង៣នេះ។ ព្រះអង្គក៏ទ្រង់កំណត់នូវសមាធិន្ទ្រិយ ដោយអប្បណិហិតសមាធិន្ទ្រិយ ទើបទ្រង់ផ្ដាច់នូវអារម្មណ៍ជាធម្មតាចោលចេញអស់ ឥតមាននៅសេសសល់ឡើយ ដោយអំណាចនៃការកំណត់កាន់យកទុកជាអារម្មណ៍ ក្នុងពេលនោះបញ្ញាក៏ត្រាស់ដឹងនូវពោធិបក្ខិយធម៌ ជាសម្មោធិញ្ញាណ ទើបបានទ្រង់ព្រះនាមថា **ពុទ្ធោ** ទ្រង់ព្រះនាម **អរហំ** ព្រោះព្រះអង្គឈ្នះសឹក សត្រូវគឺ កិលេសមារ- ខន្ធមារ អភិសង្ខារមារ - បច្ចមារ ទេវបុត្តមារ ក៏មារទាំង៥នេះឯង។

នៃសញ្ញា-វិញ្ញាណអ្នកស្ដាប់ហើយកំណត់នូវធម៌ ដូចមាន សំដែងតទៅខាងមុខនេះទៀតចុះ ការកើតក៏មិនទៀង ចាស់ក៏មិនទៀង ឈឺក៏មិនទៀង ស្លាប់ក៏មិនទៀង។ ការកើតជាទុក្ខ ការចាស់ជាទុក្ខ ការឈឺក៏ជាទុក្ខ ការស្លាប់ក៏ជាទុក្ខ។

ការកើតក៏មិនមែនជារបស់អញៗ ក៏មិនមែនជារបស់ការកើត

ចាស់ក៏មិនមែនជារបស់អញៗ ក៏មិនមែនជារបស់ចាស់

ឈឺក៏មិនមែនជារបស់អញៗ ក៏មិនមែនជារបស់ឈឺ

ស្លាប់ក៏មិនមែនជារបស់អញៗ ក៏មិនមែនជារបស់ស្លាប់។

ចិត្តកុំត្រេកអរនឹងភ្នែក កុំខឹងនឹងភ្នែក ព្រោះភ្នែកមិនមែនរបស់ខ្លួន។

ចិត្តកុំត្រេកអរនឹងត្រចៀក កុំខឹងត្រចៀក ព្រោះត្រចៀកមិនមែនរបស់ខ្លួន។

ចិត្តកុំត្រេកអរនឹងច្រមុះ កុំខឹងនឹងច្រមុះ ព្រោះច្រមុះមិនមែនរបស់ខ្លួន។

ចិត្តកុំត្រេកអរនឹងអណ្តាត កុំខឹងនឹងអណ្តាត ព្រោះអណ្តាតមិនមែនរបស់ខ្លួន។

ចិត្តកុំត្រេកអរនឹងកាយ កុំខឹងនឹងកាយ ព្រោះកាយមិនមែនរបស់ខ្លួន។

ចិត្តកុំត្រេកអរនឹងចិត្ត កុំខឹងនឹងចិត្ត ព្រោះចិត្តមិនមែនរបស់ខ្លួន។

ចិត្តកុំត្រេកអរនឹងរូប កុំខឹងនឹងរូប ព្រោះរូបមិនមែនរបស់ខ្លួន។

ចិត្តកុំត្រេកអរនឹងសម្លេង កុំនឹងនឹងសំម្លេង ព្រោះសម្លេងមិនមែនរបស់ខ្លួន។

ចិត្តកុំត្រេកអរនឹងក្លិន កុំខឹងនឹងក្លិន ព្រោះក្លិនមិនមែនរបស់ ខ្លួន។

ចិត្តកុំត្រេកអរនឹងរស កុំខឹងនឹងរស ព្រោះរសមិនមែនរបស់ ខ្លួន។

ចិត្តកុំត្រេកអរនឹងផ្សព្វផ្សាយ កុំខឹងនឹងផ្សព្វផ្សាយ ព្រោះសម្ផស្សមិនមែនរបស់ខ្លួន។

ចិត្តកុំត្រេកអរនឹងអារម្មណ៍ផ្សេងៗ កុំខឹងនឹងអារម្មណ៍ផ្សេងៗព្រោះអារម្មណ៍ផ្សេងៗមិនមែនរបស់ខ្លួន។

ចិត្តកុំត្រេកអរនឹងរូប កុំខឹងនឹងរូប ព្រោះរូបមិនមែនរបស់ខ្លួន។
ចិត្តកុំត្រេកអរនឹងវេទនា កុំខឹងនឹងវេទនា ព្រោះវេទនាមិនមែនរបស់ ខ្លួន។
ចិត្តកុំត្រេកអរនឹងសញ្ញា កុំខឹងនឹងសញ្ញា ព្រោះសញ្ញាមិនមែនរបស់ ខ្លួន។
ចិត្តកុំត្រេកអរនឹងសង្ខារ កុំខឹងនឹងសង្ខារ ព្រោះសង្ខារមិនមែនរបស់ ខ្លួន។
ចិត្តកុំត្រេកអរនឹងវិញ្ញាណ កុំខឹងនឹងវិញ្ញាណព្រោះវិញ្ញាណមិនមែនរបស់ខ្លួន។

ចិត្តកុំ { ត្រេកអរ / ខឹង } ចិត្តកុំ { ស្អប់ / ស្រឡាញ់ } ចិត្តកុំ { ខ្លាច / ភ័យ }

ចិត្តកុំសោកស្តាយនិងអារម្មណ៍ដែលចេញចូលតាមភ្នែក ព្រោះអារម្មណ៍ដែលចេញចូល តាមភ្នែកនោះមិនមែន ជារបស់ខ្លួនទេ ។ល។

ចិត្តកុំ { ត្រេកអរ / ខឹង } ចិត្តកុំ { ស្អប់ / ស្រឡាញ់ } ចិត្តកុំ { ខ្លាច / ភ័យ }

ចិត្តកុំសោកស្តាយនិងអារម្មណ៍ ដែលចេញចូលតាមចិត្តព្រោះអារម្មណ៍ដែលចេញចូលតាមចិត្តនោះមិនមែនជារបស់ខ្លួនទេ ។

ចិត្តកុំត្រេកអរនឹងសុខ ព្រោះសុខមិនមែនជារបស់ខ្លួន។ ចិត្តកុំខឹងនឹងទុក្ខ ព្រោះ ទុក្ខមិនមែនរបស់ខ្លួន។ ចិត្តកុំត្រេកអរនឹងពាក្យសរសើរ ព្រោះពាក្យសរសើរមិនមែនរបស់ខ្លួន។ ចិត្តកុំខឹងនឹងពាក្យតិះដៀល ព្រោះពាក្យតិះដៀលមិនមែនរបស់ខ្លួន។ ចិត្តកុំត្រេកអរនឹងមានលាភ ព្រោះមានលាភមិនមែនរបស់ខ្លួន។ ចិត្តកុំខឹងមិនមានលាភ ព្រោះមិនមានលាភមិនមែនរបស់ខ្លួន។ ចិត្តកុំត្រេកអរនឹងសក្តិយស សក្តិយសមិនមែនរបស់ខ្លួនចិត្តកុំខឹង និងមិនមានសក្តិយសព្រោះមិនមាន សក្តិយសមិនមែនរបស់ខ្លួន។ ចិត្តកុំត្រេកអរនឹងស្រីកុំខឹងនឹងស្រីព្រោះស្រី

មិនមែនរបស់ខ្លួន។ ចិត្តកុំត្រេកអរនឹងប្រុស កុំខឹងនឹងប្រុស ព្រោះប្រុសមិនមែនរបស់ខ្លួន។ ចិត្តកុំត្រេកអរនឹងសត្វ កុំខឹងនឹងសត្វ ព្រោះសត្វមិនមែនរបស់ខ្លួន។ ចិត្តកុំត្រេកអរនឹងចិត្តជីវិត កុំខឹងនឹងជីវិត ព្រោះជីវិតមិនមែនរបស់ខ្លួន។ ចិត្តកុំត្រេកអរនឹងបុគ្គល កុំខឹងនឹង បុគ្គល ព្រោះបុគ្គលមិនមែនរបស់ខ្លួន។ ចិត្តកុំត្រេកអនឹងរូបកើតកុំខឹង នឹងរូបកើត ព្រោះរូបកើតមិនមែនរបស់ខ្លួន។ ចិត្តកុំត្រេអរនឹងរូបក្មេង កុំខឹងនឹងរូបក្មេង ព្រោះរូបក្មេងនេះមិនមែនរបស់ខ្លួន។ ចិត្តកុំទទឹងទាស់នឹងរូបចាស់ កុំខឹងនឹងរូបចាស់ ព្រោះរូបចាស់មិនមែនរបស់ខ្លួន។ ចិត្តកុំទទឹងទាស់រូបឈឺ កុំខឹងនឹងរូបឈឺ ព្រោះរូបឈឺមិនមែនរបស់ ខ្លួន។

ចិត្តកុំទទឹងទាស់នឹងរូបស្លាប់ កុំខឹងនឹងរូបស្លាប់ ព្រោះរូបស្លាប់មិនមែន របស់ខ្លួន។

នៃសញ្ញា-វិញ្ញាណ **អនិច្ចានុបស្សនា** នេះ អ្នកគប្បីចំរើនហើយធ្វើឱ្យច្រើនហើយរមែងមានផលច្រើន ជាគុណឈមទៅរកព្រះនិព្វាន មានព្រះ និព្វានទីបំផុត។ បើចិត្តសន្សំ **អនិច្ចានុបស្សនា** រឿយៗហើយ សេចក្ដីសំគាល់ក្នុងការខ្ជិលច្រអូសទំរន់ធ្វេសប្រហែសមិនព្យាយាម មិនពិចារណាឱ្យឃើញថាជារបស់គួរខ្លាចដ៏ពន្លឹក រមែងតាំងឡើងហាក់ ដូចជាពេជ្ឈឃាត ដែលយាដាវឡើងបំរុងនឹងប្រហាជីវិតដូច្នោះឯង។ ប្រសិនបើចិត្តសន្សំ **អនិច្ចានុបស្សនា** រឿយៗហើយ សេចក្ដីសំគាល់ ក្នុងការខ្ជិលច្រអូសទំរន់ប្រហែសធ្វេស មិនព្យាយាមមិនពិចារណាឱ្យ ឃើញថាជារបស់គួរខ្លាចដ៏ពន្លឹក មិនដូចជាពេជ្ឈឃាត ដែលយាដាវឡើងបំរុងនឹងប្រហារជីវិតដូច្នោះទេ គប្បីដឹងថា **អនិច្ចានុបស្សនា** អញចំរើនមិនទាន់បានទេ កាលខាងដើមនឹងកាលខាងចុងរបស់អញមិន ទាន់ប្លែកគ្នាទេផលនៃការចំរើនរបស់អាត្មាអញ មិនទាន់បាន សម្រេចទេ។

ទុក្ខេអនត្តសញ្ញា ដែលបុគ្គលចំរើនហើយ ធ្វើឱ្យច្រើនហើយ រមែងមានផលច្រើន មានអានិសង្សច្រើនជាគុណឈមទៅរកព្រះ និព្វានមានព្រះនិព្វានជាទីបំផុត។ បើចិត្តសន្សំ **ទុក្ខេអនត្តសញ្ញា** រឿយៗហើយចិត្ត រមែងប្រាសចាកអហង្ការ មមង្ការនឹងមានៈ ក្នុងកាយ ដែលមានវិញ្ញាណនេះផង ក្នុងនិមិត្តទាំងពួងខាងក្រៅផង ជាចិត្ត កន្លងបង់នូវ **អន្ធានៈ** ៣ប្រការ ស្ងប់រម្ងាប់ចាកសឹកសត្រូវ (ពោល)គឺ កិលេសរមែងផុតស្រឡះដោយប្រពៃ ចាកមិច្ឆា វិមុត្តិ។ ប្រសិនបើចិត្តសន្សំ **ទុក្ខេអនត្តសញ្ញា** រឿយៗហើយ តែចិត្តមិន ប្រាសចាកអហង្ការ មមង្ការនឹងមានៈ ក្នុងកាយដែលមានវិញ្ញាណនោះផងក្នុង និមិត្តទាំងពួងខាងក្រៅផង ជាចិត្តមិនកន្លងបង់នូវ **អន្ធានៈ** ៣ប្រការ មិនស្ងប់រម្ងាប់ មិនផុតទុក្ខស្រឡះដោយប្រពៃ គប្បីដឹងថា **ទុក្ខេអនត្តសញ្ញា** អញចំរើនមិនទាន់បានទេ កាលខាងដើមនឹងកាលខាងចុង របស់អញមិនទាន់ប្លែកគ្នាទេ ផលនៃការចំរើនរបស់អាត្មាអញមិនទាន់សម្រេចបានទេ។ បើចិត្តសន្សំ **ទុក្ខេអនត្តសញ្ញា** រឿយៗហើយចិត្តក៏រួចចាកអហង្ការ មមង្ការនឹងមានៈ ក្នុងកាយដែលមានវិញ្ញាណនោះផងក្នុងនិមិត្តទាំងពួងខាងក្រៅផង ជាចិត្តកន្លងបង់នូវ **អន្ធានៈ** ៣ប្រការស្ងប់រម្ងាប់ផុតស្រឡះដោយប្រពៃ រមែងបានផលច្រើន មានអនិសង្សច្រើនជាគុណឈមទៅរកព្រះនិព្វាន មានព្រះ និព្វានជាទីបំផុត។ នែ! សញ្ញា នឹងវិញ្ញាណចូរអ្នករក្សានូវធមិស្ងប់ រម្ងាប់ មិនឱ្យកម្រើកបាន អាស្រ័យដោយធមិ៧ យ៉ាងគឺ ១-មិនត្រេកអរ មិនខឹងនឹងបក្សពួក ២- មិនត្រេកអរ មិនខឹងនឹងការងារ ៣-មិនត្រេកអរ មិនខឹងនឹងពាក្យប៉ាច់ប៉ោច តិរច្ឆានកថា ៤-មិនត្រេកអរ មិនខឹងនឹងស៊ីច្រើន ៥-មិនត្រេកអរ មិនខឹងនឹងងក់ងុយដេក ៦-ភាពជាអ្នកចេះ

ដឹងប្រមាណក្នុងភោជន ៧- មានសីលជាទីសង្រួម។ បើមានធម៌ទាំង៧ យ៉ាងនេះ ទើបអាចរក្សានូវធម៌ស្ងប់រម្ងាប់បាន។ តែថា ធម៌ស្ងប់រម្ងាប់នេះមាន២យ៉ាងគឺ ស្ងប់រម្ងាប់ក្នុង និរោធសមាបត្តិម្យ៉ាង, ស្ងប់រម្ងាប់ក្នុងនិរោធអរិយសច្ចម្យ៉ាង។ ឯស្ងប់រម្ងាប់ក្នុងនិរោធសមាបត្តិ៨នេះ មិនមែនជាធម៌រំលត់ទុក្ខបានទេ។ បើស្ងប់រម្ងាប់ក្នុងនិរោធអរិយសច្ចគឺ មគ្គ៤ ផល៤ នេះទើបរលត់ទុក្ខបាន។ បុគ្គលដែលរំលត់ទុក្ខបាននេះ ហៅថា **អរិយបុគ្គល** គឺ បុគ្គលដ៏ប្រសើរបុគ្គលត្រឹមត្រូវបុគ្គលមានសភាពរាបសារ បុគ្គលរៀបរយល្អ នឹងបុគ្គលតាំងនៅក្នុងអរិយធម៌ជានិច្ច។

ព្រះអរិយបុគ្គលទាំងនោះមាន៨ ពួកគឺ

សោតាបត្តិមគ្គ១ សោតាបត្តិផល១ សកទាគាមិមគ្គ១ សកទាគាមិផល១ អនាគាមិមគ្គ១ អនាគាមិផល១ អរហត្តមគ្គ១ អរហត្តផល១ ត្រូវជា ៨ពួក។

សោតាបន្នបុគ្គល ដែលសម្រេចសោតាហើយ លះបានអកុសលចិត្តជាទិដ្ឋិសម្បយុត្ត៤ វិចិកិច្ឆាសម្បយុត្ត១ រួមជា៥។ លះបានសំយោជនៈ ៣គឺ **សក្កាយទិដ្ឋិសំយោជនៈ១ វិចិកិច្ឆាសំយោជនៈ១ សីលពត្ត បរាមាសសំយោជនៈ១** រួមជា ៣។ លះបានអនុស័យ២គឺ **ទិដ្ឋានុស័យ ១** វិចិកិនុស័យ១ រួមជា២។ លះបាន **កាមច្ឆន្ទៈ** នឹង **ព្យាបាទ** ជាចំណែកគ្រោតគ្រាត ដែលឱ្យកើតទុច្ចរិត៣ ជាអបាយគាមិ។ **បច្ចវេក្ខណៈ** ការពិចារណា របស់សោតាបន្នបុគ្គលមាន៥យ៉ាងគឺ **មគ្គំបច្ចវេក្ខតិ** ព្រះសោតាបន្នបុគ្គលរមែងពិចារណាមគ្គ១ ផលំបច្ចវេក្ខតិ ពិចារណានូវផល១ **បហីនកិលេសេ បច្ចវេក្ខតិ** ពិចារណានូវកិលេសដែលលោកលះបានហើយ១ **អវសិដ្ឋកិលេសេបច្ចវេក្ខតិ** ពិចារណានូវ

កិលេសដែលនៅសល់១ **និព្វានំ បច្ចវេក្ខតិ** ពិចារណានូវអមតៈ មហានិព្វាន១ រួមត្រូវជាបច្ចវេក្ខណៈរបស់សោតាបន្នបុគ្គលមាន៥។

សោតាបន្នបុគ្គលនោះចែកចេញជា៣ពួកគឺ **ឯកពីជិ១ កោលំកោលៈ១ សត្តក្ខត្តុំបរមៈ១។ ឯកពីជិ** លោកដែលមានពូជគឺភពតែ១ គឺនៅកើតក្នុងមនុស្សលោកតែ១ ជាតិទៀត ហើយធ្វើឱ្យជាក់ច្បាស់នូវ អរហត្តផល លែងមានកំណើតទៅមុខទៀត។ **កោលំកោលៈ** លោក ដែលទៅពីត្រកូល១ ទៅកាន់ត្រកូលមួយទៀតគឺ លោកដែលនៅកើត ទៀត២ជាតិ ឬ ៣ជាតិទៀត ទើបបានធ្វើឱ្យជាក់ច្បាស់នូវអរហត្តផល។ **សត្តក្ខត្តុំបរមៈ** លោកដែលត្រាច់រង្គាត់ទៅកើតក្នុងមនុស្សលោក នឹង ទេវលោក យ៉ាងច្រើនបំផុតត្រឹម៧ ជាតិទៀតទើបបានធ្វើឱ្យជាក់ច្បាស់ នូវអរហត្តផល ដោយខន្ធនិព្វានក្នុងជាតិ ជាគំរប់៧ពិតប្រាកដ។

ហេតុអ្វីបានជាសោតាបន្នបុគ្គលមានប្រភេទផ្សេងគ្នា អង្គខ្លះជា ឯកពីជិ អង្គខ្លះជាកោលំកោលៈ អង្គខ្លះជាសត្តក្ខត្តុំបរមៈ?

តបថា បានជាមានប្រភេទផ្សេងគ្នាដូច្នោះ ពីព្រោះមានវិបស្សនា ផ្សេងគ្នា គឺឯកពីជិ មានវិបស្សនាក្លៀវក្លាបំផុត, កោលំកោលៈ មានវិបស្សនាក្លៀវក្លាយ៉ាងកណ្តាល, សត្តក្ខត្តុំបរមៈ មានវិបស្សនាទន់ខ្សោយបំផុត។ សោតាបន្នបុគ្គលទាំងនោះ លោកបរិបូណ៌ដោយសីល។ សោតាបន្នបុគ្គលនៅមានចែកចេញទៅទៀត បើចែកចេញតាមឈ្មោះ ដើមមានតែ៣ដូចពោលមកហើយ តែបើចែកតាមខណៈចិត្តដែលលះ កិលេសបានផ្សេងគ្នាមាន២៤ ដូច្នេះគឺ យកបដិបទា៤ នឹងធុរៈ២ ម៉កគុណ ឯកពីជិមានបដិបទា៤ កោលំកោលៈមានបដិបទា៤ សត្តក្ខត្តុំបរមៈ មានបដិបទា៤ រួមត្រូវជា១២ ចែកជា **សទ្ធាធុរៈ១២ បញ្ញាធុរៈ១២** រួម

បានជា២៤។ សកតាគាមិបុគ្គល លះបានអកុសលចិត្តជាទិដ្ឋិវិប្បយុត្ត៤ ទោមនស្សសហគតចិត្ត២ រួមជា៦។ លះបានសំយោជនៈ២គឺ **កាមរាគ សំយោជនៈ១ ព្យាបាទសំយោជនៈ១** ជា២។ លះបានអនុស័យ២ គឺ **កាមរាគានុស័យ១ បដិឃានុស័យ១** រួមជា២។ លះ **រាគៈ ទោសៈ មោហៈ** បានដោយស្រាលស្តើង។ សកទាគាមិបុគ្គលនេះ រមែងមកកើតក្នុងកាមភពនេះម្តងទៀត ទើបធ្វើឱ្យជាក់ច្បាស់នូវអរហត្តផលជា ទីបំផុតនៃទុក្ខ ហើយទើបបានរំលត់ខន្ធចូលកាន់និព្វាន។

ឯបច្ចវេក្ខណៈរបស់សកទាគាមិបុគ្គល ក៏មាន៥ដូចសោតាបន្នបុគ្គលដែរហើយ លោកបរិបូណ៌ដោយសីលដូចគ្នា។ សកទាគាមិបុគ្គល បើចែកតាមខណៈចិត្ត ដែលលះកិលេសបានមាន១២គឺ ក្នុងសកទាគាមិបុគ្គលមួយៗ មានវិមោក្ខ ៣ ក្នុងវិមោក្ខមួយៗ មានបដិបទា៤ រួមត្រូវ ជា១២ ។

អនាគាមិបុគ្គល លះបានអកុសលចិត្តជាទិដ្ឋិវិប្បយុត្ត៤ ទោមនស្សសហគតចិត្ត២ លះបានសំយោជនៈ ២គឺ **កាមរាគ១ ព្យាបាទ១** នឹងអនុស័យចិត្ត២ គឺ **កាមរាគានុស័យ១ បដិឃានុស័យ១** ដោយដាច់ស្រឡះ។ ឯបច្ចវេក្ខណៈ របស់អនាគាមិបុគ្គលនេះចែកចេញជា៥ពួកគឺ ÷

អន្តរាបរិនិព្វាយី១ ឧបហច្ចបរិនិព្វាយី១ អសង្ខារបរិនិព្វាយី១ សសង្ខារបរិនិព្វាយី១ ឧទ្ធំសោតោអកនិដ្ឋគាមី១៥ អន្តរាបរិនិព្វាយី លោករំលត់ក្នុងចន្លោះគឺ លោកដែលកើតក្នុងសុទ្ធាវាសព្រហ្មលោក ហើយនៅមិនទាន់ដល់ពាក់កណ្តាលអាយុ ក៏ញុំាំងអរហត្តមគ្គឱ្យកើតឡើង លះសំយោជនៈខាងលើបាន។ **ឧបហច្ចបរិនិព្វាយី** លោកកន្លងពីថ្នាក់នោះបន្តិចទៅទៀត គឺលោកដែលមាន

អាយុជាងពាក់កណ្ដាល ឡើងទៅដល់កាលទៀបនឹងអស់អាយុ ទើបញ៉ាំងអរហត្ត មគ្គឱ្យកើតឡើង ដើម្បីលះសំយោជនៈខាងលើទាំង៥។ **អសង្ខារបរិនិព្វាយី** លោក រំលត់ដោយអសង្ខារគឺ លោកដែលញ៉ាំងអរហត្តមគ្គឱ្យកើតឡើង លះសំយោជនៈ ទាំង៥ ខាងលើបានដោយងាយមិនបាច់ប្រកប ព្យាយាមតឹងតែងពេក។ **សសង្ខារបរិនិព្វាយី** លោកជាអ្នករំលត់ ដោយសង្ខារ គឺលោកដែលញ៉ាំងអរហត្ត មគ្គឱ្យកើតឡើងបានដោយកម្រ ទាល់តែប្រកបដោយសេចក្ដីព្យាយាមយ៉ាងធំ។ **ឧទ្ធំសោតោអកនិដ្ឋគាមី** លោកជាអ្នកមានខ្សែព្ធដ៏ខាងលើទៅកាន់ភពអក និដ្ឋ គឺច្យុតចាកព្រហ្មលោកឈ្មោះអវិហាហើយ ទៅកាន់អតប្បាព្រហ្មលោកទៀត លុះ ច្យុតចាកអតប្បាព្រហ្មលោកហើយ ទៅកាន់សុទស្សាព្រហ្មលោកទៀត លុះច្យុត ចាកព្រហ្មលោកឈ្មោះសុទស្សាហើយ ទៅកាន់សុទស្សី ព្រហ្មលោកទៀតលុះ ច្យុតចាកសុទស្សីព្រហ្មលោកហើយ ទៅកាន់អកនិដ្ឋព្រហ្មលោកទៀតទើបញ៉ាំង អរហត្តមគ្គឱ្យកើតឡើង លះសំយោជនៈខាងលើក្នុងព្រហ្មលោកនោះ រួមជាងគ្នា ត្រូវជាអនាគាមិបុគ្គល៥ ពួក។ ក្នុងស្ថានអវិហា៥ អតប្បា៥ សុទស្សា៥ សុទស្សី៥ អកនិដ្ឋៈ៤ លើកឧទ្ធំសោតៈមួយចេញ រួមជាអនាគាមិបុគ្គលមាន២៤ គុណទៅ ទៀតជាសទ្ធាធុរៈ២៤ បញ្ញាធុរៈ២៤ ទើបបានជាអនាគាមិបុគ្គលមាន ៤៨។ ព្រះអនាគាមិបុគ្គលលោកបរិបូណ៌ដោយសមាធិ។

ព្រះអរហត្ត លះបានអកុសលចិត្តជាទិដ្ឋិគតវិប្បយុត្ត៤ ឧទ្ធច្ចសហ គតចិត្ត១ ជា៥ លះបានសំយោជនៈគឺ **រូបរាគ អរូបរាគ មានៈ ឧទ្ធច្ចៈ អវិជ្ជា** នឹង **មានានុស័យ រាគានុស័យ អវិជ្ជានុស័យ** ដាច់ស្រឡះពីខន្ធសន្ដាន។ បច្ចវេក្ខណ (ការពិចារណា) របស់ព្រះអរហន្ត មាន៤យ៉ាងគឺ **មគ្គំ បច្ចវេក្ខតិ** លោកពិ

ចារណានូវមគ្គ១ **ផលំ បច្ចវេក្ខតិ** ពិចារណានូវផល១ **បហីនកិលេស បច្ចវេក្ខតិ** ពិចារណានូវកិលេសដែលលះបានហើយ១ **និព្វានំបច្ចវេក្ខតិ** ពិចារណានូវព្រះនិព្វាន១ រួមផងគ្នាត្រូវជា៤។

ព្រះអរហន្តទាំងនោះចែកចេញជា៤ពួកគឺ

សុខវិបស្សកោ លោកអ្នកមានវិបស្សនារឹងស្ងួត ព្រោះមិនមានជ័រគឺ សមថភាវនា បានចំរើនវិបស្សនាលុះដល់ព្រះអរហត្ត មិនប្រកបដោយឫទ្ធិវិសេសឯណានីមួយឡើយមួយពួក។ **តេវិជ្ជោ** លោក ដែលបានវិជ្ជា៣ មួយពួក។ **ឆឡភិញ្ញោ** លោកដែលបានអភិញ្ញា៦ មួយពួក។ **បដិសម្ភិទប្បត្តោ** លោកដែលដល់បដិសម្ភិទា៤មួយពួក ត្រូវជា ព្រះអរហន្តមាន៤ពួក។ ព្រះអរហន្តទាំង ៤ ពួកនេះ រួមមកជា២គឺ **សុខ វិបស្សកោ១** ហើយនឹងខាងចុង៣ រួមមកហៅថា**សមថយានិកៈ** តែម៉្យាង១។ ចាត់ទៅតាមវិមោក្ខ៣ គឺ ក្នុងវិមោក្ខមួយៗ មានបដិបទា៤ៗ រួមត្រូវជា១២ ជាសុខវិបស្សកៈ១២ សមថយានិកៈ១២ រួមជាព្រះអរហន្ត២៤។ ព្រះអរហន្តលោកបរិបូណ៌ដោយបញ្ញា។

រួមព្រះអរិយបុគ្គលទាំងអស់ត្រូវជា១០៨គឺ សោតាបន្នបុគ្គល២៤ សកទាគាមិ១២ អនាគាមិ៤៨ ព្រះអរហន្ត២៤ ពុទ្ធដីកា ព្រមទាំងអដ្ឋកថាថា **យេ បុគ្គលា អដ្ឋសតំ បសដ្ឋាតិ ឥមិស្សា គាថាយ វណ្ណនាយំ អដ្ឋុត្តរសតំ អរិយា វុត្តា**។ ព្រះអរិយបុគ្គលទាំង១០៨ នេះ ចែកជាមគ្គ៥៤ ផល៥៤ ត្រូវជាព្រះអរិយបុគ្គល១០៨ដដែល។

បដិបទាទាំង៤យ៉ាងនោះគឺ **ទុក្ខាបដិបទាទន្ធាភិញ្ញា**កាលប្រតិបត្តិលំបាកដល់បានត្រាស់ដឹងក៏លំបាក១ **សុខាបដិបទាទន្ធាភិញ្ញា** កាលប្រតិបត្តិងាយ

ត្រាស់ដឹងយឺតយូរវិញ១ **ទុក្ខាបដិបទាខិប្បា ភិញ្ញា** កាលប្រតិបត្តិលំបាក ត្រាស់ដឹងឆាប់១ **សុខាបដិបទាខិប្បាភិញ្ញា** កាលប្រតិបត្តិងាយត្រាស់ដឹងឆាប់១។

បដិបទាផ្សេងគ្នាដោយយឺតយូរ និងឆាប់រហ័សយ៉ាងនេះ ព្រោះបុគ្គលដែលប្រតិបត្តិនោះមានឥន្ទ្រិយ នឹងកិលេសផ្សេងគ្នាគឺ ១-បុគ្គលដែល ប្រតិបត្តិយឺតយូរ ព្រោះកិលេសក្លៀវក្លា បានត្រាស់ដឹងយឺតយូរ ព្រោះ ឥន្ទ្រិយទន់ប្រៀបឧបមាដូចជាអ្នកមានជម្ងឺជាទម្ងន់ដើរទៅផ្ទះគ្រូពេទ្យ ដំណើរដែលដើរទៅនោះ រមែងយឺតយូរ ព្រោះខ្លួនឈឺធ្ងន់បានដល់ផ្ទះពេទ្យហើយទៅរកថ្នាំៗនោះក៏បានតិចម្ល៉េះ ហើយជម្ងឺនោះ ក៏ទៅជាសះស្បើយបានដោយយឺតយូរ យ៉ាងណាមិញ **ទុក្ខាបដិបទាទន្ធាភិ ញ្ញាបុគ្គល** ក៏យ៉ាងនោះដែរ។

២-ប្រតិបត្តិងាយ ត្រាស់ដឹងយឺតយូរ ព្រោះកិលេសតិចឥន្ទ្រិយក៏ ទន់ឧបមាដូចជា អ្នកមានជម្ងឺស្រាលដើរទៅរកផ្ទះពេទ្យឆាប់ដល់ តែព្យាបាលរោគយូរ ព្រោះមានថ្នាំតិច យ៉ាងណាមិញ **សុខាបដិបទាទន្ធាភិញ្ញាបុគ្គល** ក៏យ៉ាងនោះដែរ។

៣- ប្រតិបត្តិលំបាក ត្រាស់ដឹងឆាប់ ព្រោះកិលេសក្លៀវក្លា ឥន្ទ្រិយក៏ក្លៀវក្លាដែរ ឧបមាដូចជាអ្នកជម្ងឺធ្ងន់ ដើរទៅរកផ្ទះពេទ្យយឺតយូរ តែបានសះជារោគឆាប់រហ័ស ព្រោះមានថ្នាំច្រើនយ៉ាងណាមិញ **ទុក្ខាបដិបទាខិប្បាភិញ្ញាបុគ្គល** ក៏យ៉ាងនោះដែរ។

៤-ប្រតិបត្តិងាយ ត្រាស់ដឹងឆាប់ ព្រោះកិលេសទន់ ឥន្ទ្រិយក្លៀវក្លា ឧបមាដូចជាអ្នកមានជម្ងឺស្រាល ដើរទៅរកផ្ទះពេទ្យឆាប់ដល់ រក្សារោគក៏ឆាប់សះជា

ព្រោះមានថ្នាំច្រើនយ៉ាងណាមិញ **សុខាបដិ បទាខិប្បាភិញ្ញាបុគ្គល** ក៏យ៉ាងនោះដែរ។

នែ! សញ្ញា-វិញ្ញាណ តួកិលេសទុកដូចជារោគ ឥន្ទ្រិយទាំង៥ទុក ដូចជាថ្នាំសម្រាប់កែរោគ។ ម្យ៉ាងទៀត ឧបមាដូចបុរស៤រូបស្វែងរក គោ បុរសទី១ដើរទៅក្នុងព្រៃ ដល់វេលាឃើញគោ ក៏ឃើញក្នុងព្រៃ យ៉ាងណាមិញទុក្ខាបដិបទាទន្ធាភិញ្ញាបុគ្គល ក៏យ៉ាងនោះដែរ។ បុរសទី ២ ដើរទៅរកគោតាមផ្លូវថ្លាស្រួល ដល់ឃើញគោបែរជាឃើញក្នុងព្រៃវិញ យ៉ាងណាមិញ សុខាបដិបទាទន្ធាភិញ្ញាបុគ្គលក៏យ៉ាងនោះដែរ។ បុរសទី៣ ស្វែងរកគោដើរកាត់ព្រៃ ដល់ឃើញគោ បែរទៅជាឃើញក្នុង ទីវាលវិញ យ៉ាងណាមិញ ទុក្ខបដិបទាខិប្បាភិញ្ញាបុគ្គលក៏យ៉ាងនោះដែរ។ បុរសទី៤ដើរទៅរកគោតាមផ្លូវថ្លា ដល់ឃើញគោក៏ឃើញក្នុងទីវាល យ៉ាងណាមិញ សុខាបដិបទាខិប្បាភិញ្ញាបុគ្គល ក៏យ៉ាងនោះដែរ។

បុរសគឺព្រះយោគាវចរកុលបុត្ត ដែលស្វែងរកអរិយមគ្គ គោគឺ អរិយមគ្គ ព្រៃគឺ កិលេស ផ្លូវថ្លាគឺកិលេសដ៏ស្តើង។ បុគ្គលដែលបានមគ្គផលផ្សេងគ្នាព្រោះប្រតិបត្តិខុសគ្នាដូចសំដែងមកនេះ។

សំដែងមកក្នុងវិបស្សនាបញ្ហាព្រះត្រៃលក្ខណ៍ ចប់តែប៉ុណ្ណេះ

លុះព្រះបញ្ញាសំដែងធម៌ចប់ហើយ សញ្ញានឹងវិញ្ញាណថា យើងខ្ញុំទាំងពីរនាក់នេះ សូមសំដែង អំណរគុណចំពោះព្រះបញ្ញា ដូចមានសេចក្ដីតទៅខាងមុខនេះថាខ្ញុំព្រះករុណា ទាំងពីរនាក់នេះបានស្ដាប់ធម៌របស់ព្រះបញ្ញាសំដែងតាំងអំពីខាងដើមរហូត ដល់ខាងចុងបញ្ចប់នេះឃើញថាមានពន្លឺភ្លឺស្វាងរុងរឿងត្រចះត្រចង់ជាអតិបរមា នឹងរកពន្លឺអ្វីមួយមកប្រៀបផ្ទឹមឱ្យត្រឹមស្មើពុំបានឡើយ នេះជាពន្លឺទី១។ ពន្លឺ ទី២ថា ចាប់ដើមតាំងតែអំពីខ្ញុំបានថ្វាយខ្លួនហើយ បានឡើងជិះលើនាវាត្រៃលក្ខណ៍ស៊ប់ហើយ ពិនិត្យមើលទៅឃើញនូវធម៌ទាំង១៦ ដែលនៅក្នុងនាវានេះ ដោយឥតមានសេចក្ដីងឿងឆ្ងល់អ្វីបន្តិចបន្តួចសោះឡើយ ភ្លឺច្បាស់ណាស់ៗ ហើយថែមទាំងបានសះជារោគឆ្កួតទាំង៨យ៉ាងទៀតផងតាំងពី**រាគុម្មត្តកោ, ទោសុម្មត្តកោ, ទិដ្ឋុម្មត្តកោ**។ល។ ចិត្តរបស់ ខ្ញុំទាំងពីរនាក់នេះចូលស៊ប់ដល់ ធម៌ដែលធ្វើឱ្យត្រជាក់ រម្ងាប់បង់នូវ ភ្លើងទុក្ខនឹងភ្លើងកិលេសដែលជាធម៌ដ៏ឧត្ដម ជាគុណគឺព្រះនិព្វាន ដោយពន្លឺភ្លឺស្វាងនេះជាពន្លឺទី២។ ពន្លឺទី៣ថាខ្ញុំមើលទៅ ឃើញច្បាស់ នាវាព្រះត្រៃលក្ខណ៍ដែលជាអតីតកាលគឺកាលដែលព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធគង់ ធរមាននៅឡើយនោះព្រះអង្គតែងប្រោសសត្វដឹកនាំឱ្យសត្វចូលក្នុង នាវាត្រៃ លក្ខណ៍បានច្រើនជាអនេក ចាប់ដើមតាំងអំពីព្រះសម្ពុទ្ធបរិនិព្វានទៅព្រះ អរហន្តព្រះអនាគាមិ- សកទាគាមិ- សោតាបន្នក៏អស់ទៅនាវាព្រះត្រៃលក្ខណ៍ក៏ នៅ ទំនេរឥតមានមនុស្សជិះ មានខ្លះដែរម្នាក់ៗព្រោះហេតុអ្វី? ព្រោះខ្វះអ្នក ដឹកនាំ។ ឥឡូវនេះនាវាត្រៃលក្ខណ៍ ភ្លឺរុងរឿងត្រចះត្រចង់ដូចកាលអង្គព្រះសម្មា សម្ពុទ្ធជាបរមគ្រូគង់ធរមាននៅនោះដែរ នេះជាពន្លឺ ទី៣។

វិញ្ញាណសួរសញ្ញាថា យើងបានស្ដាប់ធម៌ឃើញថា មានធម្មរសភ្លឺស្វាងក្នុង

ដួងចិត្តប្រសើរពន់ពេកណាស់ហើយ តើយើងបានវត្ថុអ្វី បូជាដល់គុណព្រះពុទ្ធ-ធម៌-សង្ឃ ?

សញ្ញាឆ្លើយថា បើតាមសេចក្ដីយល់របស់ខ្ញុំថា ព្រះពុទ្ធ-ធម៌ សង្ឃ យើងបូជានូវវត្ថុអ្វីៗ ក៏មិនស្មើនឹងបូជាកាយ វាចារ ចិត្ត បដិបត្តិទៅ តាមព្រះឱវាទដែលទ្រង់ទូន្មានថា នេះមិនមែន នោះមិនមែន ដូចបានអធិប្បាយក្នុងព្រះត្រៃលក្ខណ៍សព្វគ្រប់ស្រាប់។ បូជាយ៉ាងនេះហៅថា បូជាយ៉ាងប្រសើរបំផុត នៅក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា។

វិញ្ញាណថា ប្រសើរហើយៗ ចុះសញ្ញាអ្នកមានយោបល់ជួយដឹកនាំ ឱ្យមនុស្សដែលជាអ្នកមានឧបនិស្ស័យចូល ទៅនៅក្នុងនាវាព្រះត្រៃលក្ខណ៍បានដែរឬដូចម្ដេច ?

ខ្ញុំជួយមិនបានទេអ្នក ព្រោះយើងខ្ញុំទាំងពីរនាក់នេះគ្មានបុណ្យខាងដឹកនាំដូចព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់នោះទេ បើដូច្នោះ មានតែយើងទាំងពីរនាក់នេះមិនជួយទំនុកបំរុងព្រះពុទ្ធសាសនាឱ្យបានរុងរឿងទៅអនាគត យើងត្រូវតែស្រឡាញ់រាប់អានព្រះពុទ្ធសាសនាដោយសទ្ធាពិតៗ តែថាឱ្យខ្ញុំជួយដឹកនាំចូលមកនៅក្នុងនាវាព្រះត្រៃលក្ខណ៍នោះពុំបានទេព្រោះការដែលដឹកនាំអំពីនាវាត្រៃលោក ហើយដឹកនាំឱ្យចូលមក នាវាត្រៃលក្ខណ៍វិញនេះទៀតតឹងណាស់ ព្រោះធម៌ដែលមានក្នុងនាវាត្រៃលោក នោះមិនត្រូវគ្នានឹងធម៌ដែលមានមកក្នុងនាវាព្រះត្រៃលក្ខណ៍ទេ។

ត្រៃលោក៣ ពរ៤ លោកធម៌៨ សមាបត្តិ៨ អាកាសធាតុ១នេះជាធម៌ត្រៃលោក។ ត្រៃលក្ខណ៍៣ អរិយសច្ច៤ អដ្ឋមគ្គ៨ មគ្គផល ៨ និព្វានធាតុ១ នេះពួកត្រៃលក្ខណ៍។ ត្រៃលោក ៣មិនត្រូវគ្នានឹងត្រៃ លក្ខណ៍ ៣, ពរ៤ មិនត្រូវគ្នានឹង

អរិយសច្ចៈ៤, លោកធម៌៨, មិនត្រូវគ្នា នឹងអដ្ឋមគ្គ៨, សមាបត្តិ៨, មិនត្រូវគ្នានឹងមគ្គផល៨, អាកាសធាតុ១ មិន ត្រូវគ្នានឹង និព្វានធាតុ១ ធម៌មិនត្រូវគ្នាដូច្នេះឯង។

វិញ្ញាណសួរសញ្ញាថា ចុះនាវាត្រៃលោកហេតុដូចម្ដេច បានមនុស្សជិះច្រើនម្ល៉េះ?

បានជាមនុស្សជិះច្រើន ព្រោះក្នុងនាវានេះ មានមារ៥ជាអ្នកដឹកនាំចងទាញកៀរគរ ប្រមូលមនុស្សសត្វតូច ធំ ឱ្យចូលទៅនៅក្នុងនាវាត្រៃលោកទាំងអស់មិនឱ្យសេសសល់ឡើយ។ ចុះមារទាំង៥នោះតើ ដូចម្ដេច? មារ៥នោះគឺ **ខន្ធមារ១ កិលេសមារ១ អភិសង្ខារមារ១ ទេវបុត្តមារ១ មច្ចុមារ១**។ ឯខន្ធមារនោះគឺ **រូប១ វេទនា១ សញ្ញា១ សង្ខារ១ វិញ្ញាណ១**។ កិលេសមារនោះគឺ **លោភៈ១ ទោសៈ១ មោហៈ១** មារទាំង៣នេះ មានខ្សែចងសត្វឱ្យជាប់នៅក្នុងនាវាត្រៃលោកទាំង៣ ដោយចំណងមារទាំង៣នេះនៅក្នុងអកុសលចិត្ត១២ ហើយនាំយកទៅទុកក្នុងនាវាត្រៃលោក មិនឱ្យទៅណាបាន។ មារនេះ មានគ្នីគ្នាច្រើនណាស់ដើរប្រមូលសត្វតូចធំ មិនឱ្យសល់ម្នាក់ ឱ្យជាប់ចំណងគ្រប់ៗគ្នា ហើយនាំយកទៅចងទុកក្នុងនាវាត្រៃលោក។ ឯកិលេសមារនោះ ក៏បញ្ជូនសត្វទាំងអស់នោះប្រគល់ឱ្យទៅអភិសង្ខារមារៗនេះមាន៣គឺ **បុញ្ញាភិសង្ខារមារ១ អបុញ្ញាភិសង្ខារមារ១ អនេញ្ជាភិសង្ខារមារ១**។ មារទាំង៣នេះ ជាអ្នកតាក់តែងចាត់ចែងឱ្យសត្វ ដែលជាប់ចំណងទាំងអស់ដែលនៅក្នុងនាវាត្រៃលោកនេះឱ្យរៀបរយ គ្នាទៅតាមឋានៈរបស់សត្វ ដែលមានទោសធ្ងន់-ស្រាល ព្រោះក្នុងនាវានេះមាន ៣ជាន់ ក្នុងជាន់ទី១ បើចែកជាថ្នាក់មាន១១ ថ្នាក់ ក្នុងជាន់ទី២

បើចែកជាថ្នាក់ មាន១៦ថ្នាក់ ក្នុងជាន់ទី៣ បើចែកជា ថ្នាក់មាន៤ថ្នាក់។

ការដែលរៀបរយសត្វអ្នកនៅក្នុងនាភាំនេះ ឱ្យសត្វនេះទៅនៅ ត្រង់ទីនេះ សត្វនេះទៅនៅត្រង់ទីនោះ សត្វនេះមកនៅឯណេះ សត្វនោះទៅនៅឯណោះ ត្រង់រៀបរយសត្វឱ្យនៅគ្រប់ថ្នាក់គ្រប់ជាន់ នេះស្រេចតែលើអភិសង្ខារមារទាំង៣ លុះមារនេះរៀបស្រេចហើយ បញ្ជូនសត្វទាំងអស់នេះប្រគល់ឱ្យទៅទេវបុត្តមារៗ នេះមាន៣គឺ **សស្សតទិដ្ឋិទេវបុត្តមារ១ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិទេវបុត្តមារ១ អន្តគាហិកទិដ្ឋិទេវបុត្តមារ១**។ ទិដ្ឋិទាំង៣នេះ ជាស្តេចគ្រប់គ្រងត្រួតត្រាលើ មារទាំងអស់គឺ ខន្ធមារក្តី កិលេសមារក្តី អភិសង្ខារមារក្តី មច្ចុមារក្តី មារទាំងអស់នេះលុះក្នុងអំណាចទេវបុត្តមារទាំងអស់។ ដូចយ៉ាងទេវបុត្តមារទី១គឺ សស្សត ទិដ្ឋិៗនេះឃើញថាសម្លាប់សត្វ លួចទ្រព្យគេ សេពមេថុនធម្ម មុសាវាទផឹកទឹក ស្រវឹងឃើញថាបើរកបានច្រើនមកស្រួល ប្រសើរសុខណាស់ហើយប្រកាន់យកតែស្រួលៗសុខៗ។ ទេវបុត្តមារគ្រាន់តែឃើញប៉ុណ្ណោះ មារទាំងអស់ក៏ប្រព្រឹត្តធ្វើនូវអំពើនោះ តាមទេវបុត្តមារពុំហ៊ានខានម្នាក់។ ទេវបុត្តមារឃើញថា រូបល្អសម្លេងពិរោះ ក្លិនក្រអូប រសឆ្ងាញ់ ទេវបុត្តមារគ្រាន់តែឃើញប៉ុណ្ណេះ មារទាំងអស់ក៏ខំស្វែងទៅរករូបសម្លេង ក្លិននោះៗ ឥតហ៊ានខានម្នាក់ បានហើយប្រកាន់ឱ្យតែនៅៗស្រួលៗ ត្រង់កិលេសមារ ដែលធ្វើចិត្តឱ្យត្រេកអរ នឹងសុខៗ ស្រួលៗនោះ មារនេះចងសត្វឱ្យនៅក្នុងនាភាំគឺ **កាមលោក** ថា **កាមភព** ក៏បានកិលេសមារដែលធ្វើចិត្តឱ្យជាប់នឹងសុខៗស្រួលៗនេះ ចងសត្វឱ្យជាប់នៅក្នុងនាភាំគឺ **រូបលោក** ហៅថា **រូបភព** ដូច្នេះវិញក៏បាន។

ទេវបុត្តមារនេះ គាត់ចូលចិត្តតែនឹងឥដ្ឋារម្មណ៍គឺ អារម្មណ៍ដែលកើតមក

អំពីផលបុណ្យ ហើយគាត់ដឹកនាំពួកពលមារទាំងអស់ ឱ្យចូលចិត្តតាមគាត់ផង។ ពួកមារទាំងអស់ ក៏ជឿតាមទេវបុត្តមារ ហើយប្រមូលគ្នាមកជួបជុំរិតរុំសត្វតូចធំ នាំយកទៅចងទុកក្នុងនាវាត្រៃ លោកទាំងអស់។ ទេវបុត្តមារទី១ រិតរុំចងសត្វបាន តែប៉ុណ្ណោះ។

ទេវបុត្តមារទី២គឺ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ។ ទេវបុត្តមារនេះ គាត់ចូលចិត្តនឹងអនិដ្ឋារម្មណ៍ គឺ អារម្មណ៍ដែលកើតមកអំពីផលអកុសលគឺ រូប១ សម្លេង១ ក្លិន១ រស១ ផ្សព្វផ្សាយ១ គាត់មិនចង់ឱ្យរូបចាស់ ឈឺ ស្លាប់ ព្រោះថាបើស្លាប់ហើយលែងកើតទៀតសូន្យ មិនចង់ឱ្យសម្លេង ក្លិន រស សម្ផស្ស ព្រាត់ប្រាស ព្រោះថាបើព្រាត់ប្រាសហើយសូន្យលែងបានទៀត ម្លោះហើយគាត់ប្រាប់ពួកមារទាំងអស់ថាពួកយើងទាំងអស់គ្នាប្រុងប្រយ័ត្ន កុំឱ្យចាស់ ឈឺ ស្លាប់ ព្រោះតែស្លាប់ហើយសូន្យ។ ម្ល៉ោះហើយពួកពលមារទាំងអស់ ក៏ភិតភ័យដោយទេវបុត្តមារថាឱ្យ ប្រុងប្រយ័ត្ន។ ពួកមារទាំងអស់ជំនុំគ្នាថា យើងធ្វើដូចម្តេច? កុំឱ្យចាស់ ឈឺ ស្លាប់បាន។ ថាយើងត្រូវអប់រំរូបនេះ ដោយគ្រឿងអាហារណា ដែលមានរសឆ្ងាញ់ៗបរិភោគឱ្យបានច្រើនៗ ហើយតាក់តែងគ្រឿងដេក គ្រឿងអង្គុយ សំលៀកបំពាក់ឱ្យល្អៗ ដើម្បីការពារកុំឱ្យចាស់ ឈឺស្លាប់។ មារទាំងអស់ ក៏នាំគ្នាប្រព្រឹត្តធ្វើដូចពាក្យជំនុំនោះ មិនយូរប៉ុន្មានក៏សក់ស្កូវព្រោង ធ្មេញបាក់គ្រហុប ភ្នែកឡើងស្លែត្រចៀក ក៏ទៅជាថ្លង់។ មារទាំងអស់ទៅជំនុំនឹងទេវបុត្តមារថា ឱ្យខ្ញុំប្រយ័ត្នកុំឱ្យចាស់នោះ ប្រយ័ត្នមិនបានទេ។ ទេវបុត្តមារថា បើប្រយ័ត្នមិនឈ្នះទេឱ្យវាចាស់ចុះតែត្រូវ ប្រយ័ត្នកុំឱ្យឈឺ។ ពលមារទាំងអស់ក៏ខំប្រយ័ត្នកុំឱ្យឈឺ។ មិនយូរប៉ុន្មានក៏ឈឺមក ទៀតពួកមារទាំងអស់ ក៏ទៅទូលទេវ បុត្តមារថា ឥឡូវនេះឈឺ

ទៀតហើយ។ ទេវបុត្តមារថា បើឈឺក៏ឈឺចុះ ប៉ុន្តែប្រយ័ត្នកុំឱ្យស្លាប់។ កិលេសមារមានគ្នាច្រើន ចំនួន ១.៥០០នាក់ មកជួយការពារកុំអោយស្លាប់។ មារទាំងអស់ជំនុំគ្នាថាយើង គិតធ្វើដូចម្តេចកុំឱ្យស្លាប់។ កិលេសមារថា យើងយកជម្ងឺនេះទៅឱ្យពេទ្យពិនិត្យមើល តើឈឺនេះវាខ្វះអ្វី ពេទ្យថាឈឺនេះវាខ្វះឈាមពេទ្យនោះក៏មើលមិនជា។ កិលេសមារថា យើងយកជម្ងឺនេះទៅឱ្យអារក្ស ជូនម៉ុក ជូនម៉ុមើលទៀតអារក្ស នោះវាថាខុសខាងខ្មោចវាធ្វើ។ អារក្សនោះក៏មើល មិនជាស្លាប់ទៅទេវបុត្តមារ ទី២នេះចងសត្វឱ្យជាប់នៅក្នុងនាវាត្រៃលោក ដោយគំនិតយល់ខុសដូច្នេះទៀត។

ទេវបុត្តមារទី៣នោះគឺ អន្តគាហិកៈមិច្ឆាទិដ្ឋិៗនេះ គាត់ចូលចិត្តនឹងឥដ្ឋារម្មណ៍ដូចទេវបុត្តមារទី១ដែរ។ អន្តគាហិកៈទិដ្ឋិនេះឃើញថា ធ្វើទានសីលភាវនាបានបុណ្យកុសលៗនេះនឹងឱ្យទៅកើតជាព្រះឥន្ទ្រ ព្រះព្រហ្មហើយមានសម្បត្តិក៏ច្រើនអាយុក៏វែងសេចក្តីសុខក៏ច្រើន ទេវបុត្តមារនេះ គ្រាន់តែឃើញដូច្នេះហើយខន្ធមារក្តី កិលេស មារក្តីអភិ សង្ខារមារក្តី ក៏នាំគ្នាធ្វើទាន សីល ភាវនាតាមទេវបុត្តមារ ឃើញនោះខំធ្វើទាន សីលបានកុសលមកហៅថា **កាមាវចរកុសល៨** មារខំចំរើនកម្មដ្ឋានចូលកាន់ បឋមជ្ឈាន ទុតិយជ្ឈាន តតិយជ្ឈាន ចតុត្ថជ្ឈាន បញ្ចមជ្ឈានបាន **រូបាវចរ កុសល៥** មារខំចំរើនទៀតចូលកាន់ **អរូបាវចរកុសល៤** កុសលទាំងនេះ កើតឡើងដោយសារទេវបុត្តមារឈ្មោះ **អន្តគាហិកមិច្ឆាទិដ្ឋិ** ផង **តណ្ហា** ផង អាស្រ័យជាមួយគ្នាកុសលទាំង៣នេះឈ្មោះថា **វដ្តគាមិនី កុសល** ព្រោះកុសល នេះជាតួមារ កាមាវចរកុសល៨ រូបាវចរ កុសល៥ឈ្មោះថា **បុញ្ញាភិសង្ខារមារៗ** នេះនាំសត្វទៅចងក្រៀកទុក

ក្នុងនាភពគឺ **កាមលោក១ រូបលោក១** អរូបាវចរ កុសល៤នេះឈ្មោះថា **អរូបលោក** កន្លែងដែលគ្មានរូប រួមសេចក្ដីមកថាទេវ បុត្តមារទាំង៣ នេះខ្ទប់សត្វឱ្យនៅតែក្នុងនាភពត្រៃលោក បិទសោតា បិទព្រះនិព្វានមិនឱ្យសត្វ ឃើញជាដាច់ខាត។

កាលបើអភិសង្ខារមារទាំង៣ រៀបចំចងសត្វឱ្យជាប់នៅក្នុងនាភពត្រៃលោក រួចស្រេចហើយ ក៏នាំសត្វទាំងអស់នោះទៅប្រគល់ឱ្យទេវបុត្តមារ។ ទេវបុត្តមារ បានទទួលហើយ នាំសត្វទាំងអស់ទៅប្រគល់ឱ្យ មច្ចុមារៗនេះមាន៣គឺ **ចាស់១ ឈឺ១ ស្លាប់១** មច្ចុមារទាំង៣នេះ ក្រសួងគាត់ខាងឯសម្លាប់សត្វតូច ធំនៅក្នុង នាភពត្រៃលោកទាំង៣នេះ។ ទោះសត្វនោះមានបុណ្យសក្ដិធំយ៉ាងណាក្ដី ឥត មានបុណ្យសក្តិក្ដី មានទ្រព្យច្រើនក្ដី ឥតទ្រព្យក្ដី មានកូនច្រើនក្ដី ឥតកូនក្ដី សត្វធំក្ដី សត្វតូចក្ដី ត្រូវគាត់សម្លាប់ទាំងអស់ ឥតមានអ្នកណាមួយទៅអង្វរក បានឡើយ។ ហេតុដូចម្ដេចបានជាមច្ចុមារចេះតែសម្លាប់ដូច្នេះ? បានជាសម្លាប់ នោះព្រោះ សត្វដែលនៅក្នុងនាភពត្រៃលោកទាំង៣នេះ ជាសត្វជាប់ដោយចំណង មារទាំងអស់គ្នា ហើយលោកទាំង៣នេះ មានអាកាសធាតុជាមេធាតុលើសធាតុ ទាំងពួង។ មច្ចុមារសម្លាប់រូបឱ្យ អស់ចេញទៅ ឱ្យទៅនៅត្រង់ចន្លោះសោះសូន្យ ទទេៗ។ ត្រង់ទទេៗ នេះហើយហៅថា **អាកាសធាតុ**។ ហេតុដែលមនុស្សសត្វ ចូលចិត្តជិះនាភពត្រៃលោកច្រើននោះ មកអំពីមារទាំង៥នេះ ជាអ្នកទាក់ចងសត្វ ទុកដូចសញ្ញាបានអធិប្បាយមករួចហើយ។

វិញ្ញាណ អើត្បូរសង្វេគដល់រូបរាងកាយម្នាក់ៗនេះ ដែលបានកើតមកហើយ ស្លាប់ទៅវិញគ្មានរួចម្នាក់សោះ ស្លាប់ហើយកើតៗហើយស្លាប់រាប់មិនអស់។

សេចក្ដីស្លាប់កើតនេះទុក្ខហើយទុក្ខទៀតត្រួតៗ លើគ្នា ទុក្ខព្រោះព្រាត់ប្រាសឪពុកម្ដាយ ទុក្ខព្រោះព្រាត់ប្រាសកូនចៅ ទុក្ខព្រោះព្រាត់ប្រាសបងប្អូន ទុក្ខព្រោះព្រាត់ប្រាសទ្រព្យសម្បត្តិ ទុក្ខព្រោះព្រាត់ប្រាសប្ដីប្រពន្ធ ទុក្ខហើយទុក្ខទៀត ទុក្ខហើយទុក្ខខ្លាំងពន់ប្រមាណពីតូចដល់ធំ ទុក្ខទំកុងប្រាណ ទុក្ខឥតស្រាកស្រាន្ត ទុក្ខដល់ខ្លួនក្ស័យ។ អនិច្ចំពុំស្ថិត ពុំស្ថេរនៅនិត្យ យើនយូរឡើយនៃស្លាប់ទៅជាខ្មោចអសោចិអប្រិយ ឆ្អឹងសាច់សរសៃ ជាព្រះធរណី។ វិញ្ញាណថា គួរអាណោចអធម្មសង្វេតដល់រូបមរណៈ ព្រោះស្លាប់ទៅដុតក្នុងភ្នក់ភ្លើងចោល ឥតបានប្រយោជន៍អ្វីៗជារបស់សោះសូន្យទទេៗ ទុក្ខ ទោសទាំងអស់នេះ មកតែអំពីមារទាំង៥ ដូចសញ្ញាបានសំដែងរួចមកហើយ សញ្ញាសួរវិញ្ញាណថាបើទុក្ខទោសនោះច្រើនយ៉ាងនេះធ្វើដូចម្ដេច និងរលត់ទុក្ខទោសនោះបាន? ងាយណាស់ឱ្យតែឡើងជិះលើនាវាត្រៃលក្ខណ៍បាន ទុក្ខទាំងនោះក៏រលត់អស់ ព្រោះក្នុងនាវាត្រៃលក្ខណ៍នេះមានពល៥យ៉ាងគឺ **សទ្ធាពល១ សតិពល១ វិរិយពល១ សមាធិពល១ បញ្ញាពល១** បើពលទាំង៥នេះមានកម្លាំងស្មើគ្នាហើយ ទេវបុត្តមារ ក៏វិនាសខ្ចាត់ខ្ចាយអស់ ចុះចាញ់ហើយមារទាំងអស់នោះ ក៏វិនាសបាត់បង់ទៅ ទុក្ខទាំងអស់ក៏រលត់ដែរ។ ដោយអំណាចបានជិះ នាវាត្រៃលក្ខណ៍នេះឯង។

រឿងធម៌រលត់ទុក្ខនេះព្រះបញ្ញាសំដែងរួចហើយពីខាងដើមស្រាប់។ ក្នុងទីនេះយើងទាំងពីរនាក់សង្ឃឹមទុកជាមុនថាព្រះពុទ្ធសាសនា ដែលមាននៅក្នុងផ្ទៃនៃសៀវភៅរឿងបញ្ញា ព្រះត្រៃលក្ខណ៍ញាណាធិប្បាយនេះ សូមតាំងនៅឱ្យបានស្ថិតស្ថេរចិរកាល កុំបីប្រែក្លាយទៅជាប្រការដទៃឡើយ។

នាវាត្រៃលក្ខណ៍ចប់តែប៉ុណ្ណោះ